

Za dobro mlade generacije

Je pač že tako, da imamo pri nas radi okrogle obletnice. Čeprav smo sicer razkošje ob takih jubilejih v zadnjem času nekoliko okrnili, saj nam to narekujejo nič kaj rožnate razmere, v katerih živimo, so pa vendar jubileji še vedno najbolj oprijemljiva bilka, na katero obešamo kritike, slavošpeve, kaj smo, kaj bi morali in kaj še bomo storili. Navadno so jubileji prelomna obdobja, trenutki, ko poskušamo ločiti zrnje od plev. To je še kako pomembno!

Letos praznujemo 40 let Zveze pionirjev Slovenije in Zveze pionirjev Jugoslavije. Komaj deset let manj pa ima Zveza prijateljev mladine. Nedavno je predsednik ZPM Slovenije Franc Šali ob tej priložnosti spregovoril o naši skrbi za mlado generacijo:

»Pomembno vlogo je odigrala ZK, ki se je čutila idejno in akcijsko odgovorna za rast mlade generacije. V naših naseljih, mestih in vaseh so nastajale organizacije, ki so v nekaj letih prerasle v množično družbeno-vzgojno dejavnost, grajeno na tradicijah NOB. Še živi duh tedanje usmerjenosti številnih aktivistov, prepojen seveda z novimi vsebinami in metodami dela, kar pač zahteva razvoj. Marsikje, v marsikateri občini pa ni tako. Težave so nastale zaradi splošnih družbenih razmer, v katerih je začelo veljati, da človek toliko velja, kolikor pod palcem ima.

Odgovornost do mladine je sestavni del skrbi za našo prihodnost. Potreba po popolni obnovi ZPM je objektivna potreba vse družbe in ne le zanesenjakov, ki bi hoteli ohraniti, kar je namenjeno zobu časa. Če komu zvoni, potem zvoni patriarhalnim odno-

som, ne pa odnosom, v katerih se vsak razvije kot človek z zaupanjem v sočloveka. Odpira se prostor za naše aktiviste v najrazličnejših organizacijah, društvih, raznih skupnostih znanja in raziskovalnega dela. Pozabljanje tega slabi moč društev.

Namesto vsestranske prisotnosti v družbi so se mnoge naše osnovne organizacije omejele le na organiziranje dveh ali treh prireditev za predšolske otroke in pionirje. Pod takšnimi pogoji se pojavlja vprašanje, komu je takšna organizacija potrebna. Bistvo vprašanja pa ni, ali je organizacija potrebna ali ne, pač pa, kakšna naj bo, da bo lahko kar največ pripomogla k vzgoji samoupravnega socialističnega človeka naše družbe. Takšna naj bo, da bo znala strniti mlade ob socialističnih vrednotah, ki bo upoštevala njihovo uveljavljanje, naj ne bo nekaj vzvišenega, pač pa zbor aktivistov, ki se strokovno ali laično, teoretično ali praktično, v vsakem primeru pa z ljubeznijo, ukvarjajo z mladimi. Kdor ni prijatelj mladih, bo težko njihov vzgojitelj. Nihče od članov ZPM ne sme pozabiti, da je bil nekoč tudi sam mlad in da so mu bile zaupane določene naloge. Terjati moramo odgovorne odnose. Nabiti z mladostno energijo in načrti bomo v naših društvih lahko začrtali delo, idejno trdni in homogeni bomo pred mladimi osebnosti z delom in ne le nekdo s člansko nalepko.

V prihodnje bo treba marsikaj spremeniti tudi na področju dela z našimi najmlajšimi državljani, prilagoditi času in razvoju, trdno prijeti vajeti v roke!

Živa Drole

Št. 14

8. aprila 1982

Leto XX

Ob obeh svojih jubilejih, 40-letnici ZPJ in ZPS ter 30-letnici DPM Slovenije, so pionirji in pionirski aktivisti zelo zresnjeni. Želijo prispevati k napredku svoje organizacije in tudi k napredku družbe nasploh. Dve temi, ki sta letos najbolj pogosto na tapeti, to je pionir v krajevni skupnosti ter njegovo vključevanje v sedanji družbeni trenutek, ki nas vse zavezuje z varčevanjem, naj postaneta osnovna usmeritev 13. Jugoslovanskih pionirskih iger in vsebina dogovorov za prihodnji dve leti. Vsebinsko naj postane trajni moto in naj se vkorenini v zavest slehernega našega najmlajšega državljanca.

Ž. D.

Prejšnji teden so mladi po vsej Sloveniji tako ali drugače proslavili 1. april – dan brigadirjev. V prvih povojnih letih so se na ta dan začenjale mladinske delovne akcije za obnovo porušene domovine. Danes pomeni 1. april dan, ko se priprave mladinskih delovnih akcij in mladinskih delovnih brigad prevesijo v svojo zaključno fazo. Približno 40.000 mladih bo v naši republiki sodelovalo v različnih lokalnih MDA, več kot 5000 mladincev in mladink iz cele Jugoslavije pa čaka na brigadirski HO-RUK, bo diši na zveznih ali na republiških MDA.

Resnica o generalu Maistru

Odmev na Mar borci za severno slovensko
mejo niso borci?, 8. št. TV-15

Hvalevreden je glas iz vrst mladih ljudi, Igorja Okorna iz Ljubljane, v osmi številki našega borčevskega tednika TV-15 pod naslovom »Mar borci za severno slovensko mejo niso borci?«. Izredno je nas – borci iz onih viharjih časov ob koncu prve svetovne vojne razveselilo, da je človek, rojen po drugi svetovni vojni, povedal svoje mnenje o dogodkih v letih 1918/19 in poudaril pomen našega boja za zagotovitev severnoslovenske meje v Sloveniji!

Res je, da se je še vse premalo pisalo in se ne piše veliko o teh bojih, saj imajo prednost zapisi o vojnih dogodkih NOB. Na tem mestu je treba še posebej poudariti, da je vse premalo pisanega o bojih za severno slovensko mejo 1918/19 v zgodovinskih učbenikih za naše šole, saj je v njih le nekaj odstavkov namenjenih tem dogodkom.

Naš borčevski tednik TV-15 je v glavnem spejel in objavljaj zapiske Maistrovih in Malgajevih borcev, ki pa so se tudi v drugih časopisih in revijah oglašali, zlasti ob jubilejnih dogodkih, posebno v mariborskem »Večeru«. Jaz sam sem gotovo napisal in je bilo obelodanih več kot 80 daljših in krajših člankov in zapisov. Ob 60-letnici osvoboditve Maribora je naša zveza leta 1979 izdala »Spominski zbornik« z bogato vsebino.

Predvojna Jugoslavija nam borcem ni bila naklonjena, ker smo na naših zbiorih in v časopisih kritizirali takratne politične voditelje kot krivce, da je prišlo do plebiscita na Koroškem in da smo izgubili po njih krivdi slovenski Korotan. Sam nisem mogel dobiti za svojo knjigo »V boju za severno slovensko mejo 1918/19« založnika in sem jo moral izdati v samozaložbi leta 1937. Bila je to prva publicistika te vrste v onem času. V knjigi sem grajal slovenske politike, jim očital nesposobnost pri osvoboditvi slovenske Koroške. Borci za severno slovensko mejo nismo dobili nikakega priznanja, nikakih ugodnosti v stari Jugoslaviji.

Sele naša socialistična Jugoslavija je priznala naše zasluge, ko je skupščina SR Slovenije 20. 11. 1968 sprejela zakon o borcih za severno slovensko mejo 1918/19. S tem zakonom smo dosegli status borcev in z njim ugodnosti v zdravstvu, popuste pri voznjah z javnimi prevoznimi sredstvi in pravico nadomestila za stroške letnega dopusta. Veliko borcev je sprejelo tudi razna državna odlikovanja. Za nas pa bi bilo polno priznanje postavitev spomenika generalu Rudolfu Maistru v Mariboru.

Velika krivica za zgodovino slovenskega naroda je, da doslej še ni bil postavljen osvoboditelju Maribora, generalu Rudolfu Maistru, v središču mesta Maribora dostojen spomenik. Krivica zadene tudi vse nas, njegove borce. Obenem pomeni to sramoto za mesto Maribor, ki ne zna ceniti velikanske zasluge generala Rudolfa Maistra in spoštovati spomina in slave tega največjega slovenskega moža onih časov. Spomnimo se besed priljubljenega pisatelja Toneta Svetine ob nekem intervjuju o generalu Rudolfu Maistru: »Narod, ki ne zna spoštovati svojih zaslužnih mož, ni vreden svoje svobode!«

Po generalu Rudolfu Maistru in junaku Franju Malgaju so v nekaterih slovenskih krajih poimenovane ulice in šole, šola na Pobrežju pri Mariboru nosi naziv po severnih borcih za slovensko mejo, v Maistrovem rojstnem kraju v Kamniku pa je občina Kamnik pred leti odkrila lep spomenik svojemu rojaku. Blizu Guštanja smo borci kmalu po osvoboditvi postavili junaku Franju Malgaju spomenik, ki so ga Nemci takoj leta 1941 porušili, a smo ga borci spet postavili po drugi svetovni vojni. Le Maribor ni ničesar storil v tem pogledu, pač pa je odstranil kip generala Rudolfa Maistra iz občinske veže, kjer je stal mnogo let, le s presledkom med vojno, ko je bil skrit. Ta kip je mesto postavilo pred šolo v Sentilju, torej daleč stran od Maribora, kar smatramo Maistrovi borci za skrajno nekorektno in žaljivo dejanje. Mariborski študenti so na cesti zbirali podpise za postavitev Maistrovega spomenika, kar kaže, da mladina pravilno razume in ceni Maistra.

Proti generalu Rudolfu Maistru so nastale zaradi neodgovornih oseb intrige, češ da je dal general Maister leta 1919 ustreliti neke komuniste. Tem nesramnim intrigam so naselili vodilni krogi v Mariboru in zato je dobil osvoboditelj Maribora ob 60-letnici bojev kot priznanje velikih zaslug za Maribor le skromen relief na vhodni steni v šoli na Pobrežju.

V onem času sploh ni bilo govora o kakih komunistih. Šlo je takrat za nepokorne, nedisciplinirane vojake – nemčurje, ki se niso hoteli sprijazniti, pod hujkanjem iz Avstrije,

da pride Maribor v Jugoslavijo. O tem dogodku je pisal časopis za zgodovino Maribora leta 1979 sledeče: Šlo je takrat za »revolucionarni vojaški« upor. Zanika se revolucionarni značaj tega upora v marksističnem pomenu revolucije. Vojaštvo v Mariboru je bilo vojaške službe naveličano, razpoloženo proti skrbškemu monarhizmu. Bilo je pod vplivom republikanske miselnosti in propagandne avstrijske socialne demokracije, ki pa je bila skupno z nemškim meščanstvom tudi za združitev Avstrije z Mariborom in štajerskim Podravjem z Nemčijo. Tako je tisti čas avstrijska socialna demokracija razumela revolucijo. Uporniki so bili brez resnično revolucionarnega koncepta. Tudi mariborski kapitalisti so bili pred njimi varni. Več upornikov je potem, ko je bil upor zatrt, zbežalo v Avstrijo. Treba je resno upoštevati zlasti še dejstvo, da sta bili opravljeni le smrtni obsodbi, izrečeni v Mariboru, kjer Maister za časa upora ni bil več poveljnik. Pomilostitev pa je izrekel Maister za tistih pet obsojencev, ki so bili v območju njegovega poveljstva, labudskega odseka koroške fronte. Taka je torej prava slika tega dogodka!

Mariborski odločilni krogi so popolnoma prezrli izjavo slovenskih kulturnih delavcev iz Maribora, 8. aprila 1932 izrečeno proti politični desnici, ki so jo podpisali številni takrat znani književniki iz Slovenije, z njimi tudi general Rudolf Maister. Posnetek tega dokumenta je spravljen v zgodovinskem arhivu CK ZKS, o čemer se lahko Mariborčani prepričajo, da bodo tako enkrat za vselej videli, da je vsa gonja proti generalu Rudolfu Maistru skrajno lažniva.

Nas borci za severno slovensko mejo je živih le še nekaj več kot 1000 in dokler bo še živ kak borec, ostane živa zahteva, da se postavi v središču Maribora generalu Rudolfu Maistru dostojen spomenik. V to verjamemo, ker se v Mariboru poraja mlada generacija, ki zna pravilno vrednotiti zasluge tega največjega slovenskega moža onih časov, ko je bilo treba storiti vse, da se slovensko ozemlje odtrga od mačehovske Avstrije in priključi nastajajoči Jugoslaviji, potem ko smo borci za severno slovensko mejo vojaško izbojevali tudi slovensko Koroško. V juniju 1919 pa smo jo izgubili zaradi neodločnosti in nesposobnosti takratnih političnih voditeljev.

dr. ERVIN MEJAK
Celje

Upor je tlel

Med tovariši, ki so se 12. marca 1982 udeležili konference ZB NOV Boris Kidrič v Mariboru, je bil tudi prvoborec, funkcionar ZB Maribora. Izjavil je, da na mariborskem območju vse do leta 1944 ni bilo množičnega osvobodilnega gibanja. Ta izjava me je zelo ogorčila, pa sem tovariša, ki je prišel v Maribor šele leta 1969, vprašala, če je bral delo Milice Ostrovske »Kljub vsemu odpor«. Ker je ni, sem mu predlagala, naj to stori – potem bo sodil drugače. Sama pa naj povem samo nekaj bistvenih oznak tedanjega Maribora:

Maribor je bil že pred letom 1941 poln kulturnodovcev, ki so med vojno poskrbeli, da so številne Mariborčane na začetku okupacije izselili (skupno 4434). Mnogi Slovenci so se iz strahu pred terorjem umaknili v Ljubljano in drugam. V Mariboru je bil sedež gestapa za spodnještajersko ozemlje, po kasarnah je bila nameščena številna nemška soldateska, tu je bil sedež okupatorjeve policije in žandarmerije, tu je bila centrala Heimabunda s številnimi organizacijami. Skratka, Maribor je bil dobro organizirana nacistična kulturnodovska trdnjava.

Kljub temu je v Mariboru že prve dni okupacije tlel odpor. Od aprila 1941 je bilo v Mariboru vodstvo vstaje za severovzhodno Slovenijo. Vstajo so netili Slavko Slander, Miloš Zidanšek, Slava Klavara, Jože Hermanko, Rado Iršič, Angelo Besednjak, Jože Kerenčič (narodni heroji) ter mnogo drugih zavednih ljudi, odličnih bork in borcev. Proti okupatorju so že aprila 1941. leta delali skorejci in drugi mladinci – 29. 4. 1941 so v Volkmajerjevem prehodu zažgali dva nemška avtomobila. Konec julija 1941 je bila na Pohorju ustanovljena prva partizanska enota na mariborskem območju – Pohorska četa.

Okupator je zapiral, streljal, vozil naše ljudi v koncentracijska taborišča. Na mariborskem območju je bilo ustravljenih okoli 800 talcev, med njimi 204 Mariborčani.

Spomladi 1942 je doživela NOB nov polet pod vodstvom Toneta Grčarja. Ustanovljena je bila Ruška četa, ki je izvajala akcije v neposredni bližini Maribora. Nato je bil ustanovljen Pohorski bataljon. Hkrati z njegovimi borbenimi akcijami je v mestu delala podtalna organizacija. Žal so mnogi sovražnikovi vdori vanjo redčili vrste aktivistov – številne so zaprli ali poslali v taborišča, jih streljali kot talce. Kljub vsemu temu in četudi je 8. 1. 1943 padel herojski Pohorski bataljon, osvobodilno gibanje na mariborskem območju ni nikoli zamrlo. Že maja 1943 je bil na Pohorju ustanovljen nov bataljon, ki je kasneje prerasel v odred.

V jeseni 1943. leta so bili v Mariboru: močan okrožni komite KPS, številni okrožni odbor OF, okrožni komite SKOJ, AFŽ, mestni odbor slovenske mladine in mestni odbor OF. V neposredni bližini Maribora je bila sredi januarja 1944 ustanovljena Lackova četa. Kljub gestapovskemu terorju so že od jeseni 1943 v Mariboru delale tri tehnike, ki so natisnile na tisoče letakov in ilegalnih listkov.

Kljub strahotnemu terorju je v Mariboru in okolici zaživelo podtalno delo aprila 1941. Zato je prav neverjetno, da prihaja do izkrivljenih trditve, da je Maribor doživel množični razmah NOB šele v letu 1944. Po štirih desetletjih svobode so take trditve žaljive za prav vse, ki so se borili, še zlasti za tiste, ki so izgubili svoja življenja v tej borbi za svobodo. Bilo bi prav, da bi se vsaj funkcionarji ZB seznanili z delom tovarišice Milice Ostrovske »Kljub vsemu odpor«, ki je Maribor v času vojne podrobno opisala. Knjigo lahko kupite v knjigarni na Gosposki ulici.

Marija Šme
Partizanska 15, Maribor

Ali naj to smatramo za varčevanje?

Ko listamo po našem dnevnem časopisju, menda ne mine dan, da v njem ne bi brali, kako se moramo vsi brez izjeme zavedati pomena varčevanja v današnjem težkem gospodarskem stanju, da smo vsi odgovorni za to, da se naša stabilizacijska politika izvaja na vseh področjih.

Eden od takih ukrepov, ki je bil potreben ravno zaradi varčevanja, je bil ta, da se z novim carinskim odlokom prepreči množično odnašanje in razmetavanje naše valute in seveda tudi prepotrebnih deviz preko meje.

Na zadnjih volilnih skupščinah v KO ZZB in to prav gotovo ne samo v Slov. Bistrici, je bilo poudarjeno med drugim, da smo tudi borci dolžni in upravičeni bučno paziti na to, da se bo politika varčevanja tudi izvajala, kjerkoli bi se pokazala za to možnost. V svojem zaključnem poročilu za preteklo obdobje pa so borci KO ZZB Pohorski odred še posebej naglasili, da bodo prav gotovo borci prvi, ki bodo, če se bo za to pokazala potreba, še nekoliko zategnili pasove, a pod pogojem, da bodo tako storili tudi vsi ostali, ravno tako pa se nečemu marsičemu odrekli.

Imam pa vendarle občutek, da z varčevanjem pri nas še ni tako kot naj bi bilo, in da ga kljub temu, da bi do sedaj napisane »parole« lahko povezali v zajetno knjigo, še zelo različno razumemo.

Kot skoraj neznaten primer varčevanja naj navedem to, da smo borci v prejšnjih letih naše občne zbornice »proslavljali« bolj razkošno, to se pravi, da smo tudi mi te naše občne zbornice zaključevali z nekaj »požirki« in skromno večerjo. Tokrat pa so ravno zaradi varčevanja in zaradi vzgleda drugim zaključke skrčili na najskromnejšo obloženo žemljico in kozareček vina, ponekod pa še to opustili. S tem seveda niso privarčevali nekih zavidljivih vsot, pokazali pa so, da so tudi oni varčevali.

V dnevniku Večer z dne 18. 1. 1982 pa je bil objavljen precej obširen članek o prvi ženski alpinistični odpravi v gorovje Pamir. Če pa še pogledamo nekoliko nazaj, je bilo tudi v lanskem letu precej napisanega o naših moških odpravah na Himalajo. Prav gotovo se bodo tudi še nekateri borci spominjali neuspešnega vzpona, ko se je ena teh odprav pred vrhom Čomolugme morala vrniti.

Koliko stane taka odprava in koliko so do sedanje take opravke že »pogoltnile«, in to v času vsesplošnega varčevanja, ko nam včasih primanjkuje deviz za nujno potrebna zdravila iz inozemstva – komentar menda ni potreben. Prepričan pa sem, da se bodo mnogi drugi borci, pa tudi ostali občani, gotovo nad tem zamislili in vprašali, ali je to varčevanje. Med nami je malo takih, ki bi odpravam načelno nasprotovali, kajti ravno tako, kot je za marsikoga šport smučanje, plavanje, telovadba, nogomet in tako dalje, izpolnjuje smisel življenja alpinistom plavanje po skalovju, v vsakem vremenu in pod najtežjimi pogoji. Če pa še varčujemo, ali ne bi bilo bolj prav, da bi se tisti, ki hočejo biti v gorah, zaenkrat omejili na domače vrhove? Ali je torej prav, če v teh težkih časih odnašamo težko pridobljene devize na Himalajo? Če danes lahko ostali občani prenesejo čez mejo le 200 din, kar bi seveda moralo veljati tudi za alpiniste, kako bodo ti ljudje živeli nekaj tednov v inozemstvu?

Ali pa mogoče za take primere ne velja zakon kot za vse ostale?

IVO LEŠNIK
KO ZZB Pohorski odred
Slovenska Bistrica

RADIO ŠE POMNITE - TOVARIŠI

Oddaja »Se pomnite, tovariši«, ki bo na sporedu v nedeljo, 11. IV., neposredno po poročilih ob 9. uri na prvem programu ljubljanskega radia, je posvečena bližnjemu 9. kongresu ZKS. V njej bo namreč tekla beseda o političnem, partijskem delu v partizanskih enotah in na terenu.

KOLENDAR POMEMBNEJŠIH DOGODKOV

8. aprila 1945 je prispela v Prekmurje prek Beograda in južne Madžarske delegacija SNOS, ki jo je vodil podpredsednik AVNOJA dr. Jože Rus. Do konca vojne je skupaj s prekmurškimi aktivisti organizirala ljudsko oblast.

10. aprila 1941 je vodstvo KPJ na seji v Zagrebu, ki so ga ta dan zasedle nemške enote, ustanovilo vojni komite. Pod vodstvom tovariša Tita naj bi vodil obrambo domovine.

10. aprila 1943 je štab primorske operativne cone NOV in PO Slovenije izdal ukaz, naj se iz enot Južnoprimorskega odreda ustanovi 5. udarna brigada »Simona Gregorčiča«, iz enot Severnoprimorskega odreda pa 6. udarna brigada »Ivana Gradnika«.

11. aprila 1941 se je sešel CK KP Slovenije v gozdu pri Trebnjem. Sprejel je sklepe, da se takoj začne zbirati orožje, da se razkrinkava izdajalski politiki in generali, da se vsi člani CK takoj vrnejo na svoja delovna mesta in da se kompromitirani komunisti umaknejo v ilegalo.

11. aprila 1942 so Nemci v Mariboru ustrelili 30 talcev iz maščevanja za partizansko justifikacijo treh izdajalcev. Isti dan je sovražnik v Dragi pri Begunjah ustrelil še deset talcev.

11. aprila 1953 je umrl Boris Kidrič-Peter.

12. aprila 1942 so se v Ljubljani pred narodnim domom (pri Trubarjevem spomeniku) spopadli ljubljanski skorejci z italijanskimi okupatorskimi vojaki. V tem spopadu je bil ustravljen skovejec Ivan Vurnik-Niko in hudo ranjen Rado Golob.

12. in 13. aprila 1948 je bila v Beogradu plenarna seja CK KPJ, ki je obravnaval obtožbe vlade in KP Sovjetske zveze. Na predlog tovariša Tita je CK sprejel pismo, ki je dokumentirano zavračalo obtožbe in izražal začudenje zaradi stališča Sovjetske zveze do KPJ.

Ali bodo res borcem odvzeli pravice?

V našem časopisu TV-15 z dne 11. 2. 1982 je bil članek z volilne skupščine krajevnega odbora ZB »Toneta Tomšiča« o tem, da se pripravljajo nov zakon o zdravstvenem zavarovanju, v katerem pa bodo sodeč po gradivu tega predvidenega zakona borci NOB izgubili pravice, ki jih imajo doslej, in to brezplačno zdravljenje in zdravila. O tem so tudi razpravljali borci NOB krajevnih organizacij ZB v Portorožu 16. 2. 1982. Kako da prihaja do takih predlogov? Kdo sestavlja take osnutke zakonov, ki predvidevajo odvzem z zakonom že dane pravice?

Pravice borcem naj bi se okrnile sedaj, ko so že stari, saj je povprečna starost borcev preko šestdeset let?

Ali je res potrebno, da borci pošiljajo protestna pisma na razne forume sedaj zaradi te, sedaj zaradi druge zadeve?

Ali se še ne bo umirila naša zakonodaja? Kdaj bodo borci lahko gledali na naš razvoj brez strahu, da jim ne bo treba še in še prišpevati zaradi nekaterih napak in spodrslijev te ali one skupnosti?

MILAN CIRK
Koprška 9, Portorož

Obisk iz Moskve

V navado je že prišlo, da svet s posebno pozornostjo spremlja vse, kar se odvija na črti Beograd-Moskva. Nič čudnega ni zato, če so mnogi opazovalci in poznavalci jugoslovansko-sovjetskih odnosov namigovali, kako vse od Titove smrti dalje ni nobenih državnih srečanj na visoki ravni. No, tudi to pot so se ušeli tisti, ki bi želeli, naj se odnosi med potitovsko Jugoslavijo in Sovjetsko zvezo skrhajo ali pa vsaj oslabijo.

Obisk sovjetskega zunanjega ministra Andreja Gromika v Jugoslaviji in njegovi dvodnevni pogovori z mnogimi jugoslovanskimi državniki so dovolj zgovoren dokaz za to, da tako Sovjetska zveza kot Jugoslavija želita še naprej razvijati obojestransko koristno sodelovanje, pa tudi nadaljevati izmenjavo mnenj, sodb in stališč o vrsti mednarodnih zadev ter o odnosih med delavskimi in komunističnimi partijami po svetu.

Nemogoče je pravilno in razsodno ocenjevati stanja v jugoslovansko-sovjetskih odnosih v zadnjem četrstoletju, če te ocene ne izhajajo iz dveh temeljnih konstantnih izhodišč – iz beogradske in moskovske deklaracije, ki sta obe – po normalizaciji odnosov med državama in partijama v letih 1955 in 1956 – postali temeljni kamen vseh odnosov in sodelovanj med državama na vseh področjih. Prav obe deklaraciji, ki uzakonjata vsa najbolj napredna načela glede odnosov med partijami in socialističnimi državami, kot so neodvisnost, enakopravnost, nevmešavanje in podobno, sta omogočili, da sta najvišja voditelja obeh držav in partij Tito in Brežnjev v juniju 12 državnih srečanj zaključila jasno in trdno smer razvoja jugoslovansko-sovjetskih odnosov.

Nihče na svetu – najmanj pa Jugoslavija in Sovjetska zveza sami – ne zanika, da obstajajo mnoge razlike v stališčih, sodbah in ocenah obeh držav in partij glede vrste mednarodnih problemov pa tudi sodobnih procesov v svetu. Vendar, prav v spoznanju, da razlike ne smejo in ne morejo pomeniti nepremagljive zavore za koristno sodelovanje povsod tam in vselej takrat, ko gre za bistvena vprašanja miru, napredka in sodelovanja med narodi, kaže iskati jamstvo za trdnost in solidnost odnosov med Jugoslavijo in Sovjetsko zvezo. Jugoslavija je dala vse

doslej – ne samo kar zadeva odnose s Sovjetsko zvezo, marveč tudi celoto njene mednarodne dejavnosti – dovolj dokazov, kako je koristna, možna in uspešna le tista politika sodelovanja, ki jemlje Jugoslavijo takšno, kakršna je, se pravi samoupravno socialistično in neuvrščeno, in s tako razvija odnose in sodelovanje.

Sedanji obisk sovjetskega zunanjega ministra pada v obdobje pomembnih dogodkov širom po svetu. Mednarodno življenje poteka v znamenju hudih zaostrovanj in pojavov številnih kriznih žarišč. Če kdaj, se v sedanjem času kaže potreba po ustavitvi nebrzdanega jedrskega oboroževanja kot usodna zahteva vsega sveta. Sovjetska zveza ima – spričo njenega mednarodnega položaja in vloge – vplivno mesto v sodobnih svetovnih tokovih. Po drugi strani pa sodi Jugoslavija med najbolj izvirne in globoke miroljubne načeli kot tista smer, ki edina lahko odpre svetu perspektive miru in razvoja. Umevno je zato, da so mednarodna vprašanja, in v tem sklopu tudi vprašanja vloge, mesta in nalog ter dejavnosti neuvrščenih sil sveta, našle vidno mesto v pogovorih Andreja Gromika z jugoslovanskimi državniki.

Ob vsakokratnem sovjetskem državnem obisku nikakor ne gre prezreti tudi velikega pomena, ki ga ima za obe državi uspešno se razvijajoče medsebojno gospodarsko in tudi mnogotero drugo sodelovanje. O tem najbolj zgovorno priča že sam podatek, da je v letih 1976–1980 znašala vrednost medsebojne blagovne menjave kar 17 milijard dolarjev in da sta državi načrtovali za obdobje do leta 1985 povečanje te menjave na polnih 35,5 milijard dolarjev.

Pravkar končani državniški pogovori s sovjetskim zunanjim ministrom sodijo hkrati v široko pahljačo vsestranske mednarodne dejavnosti Jugoslavije, ki so jo tako nazorno izpričali mnogoteri obiski naših državljanov v raznih delih sveta in obiski tujih državnih osebnosti v naši državi.

Drago Košmrlj

Predloge, ki ne upoštevajo pravic delavcev, je treba odločno zavrtniti

V teh dneh dokaj burno razpravljamo o nekaterih predlogih, ki jih je pripravil zvezni izvršni svet. V prvi vrsti gre za predlagane spremembe na področju deviznega in zunanjetrgovinskega sistema. Predlagatelji zatrjujejo, da so ti ukrepi nujni, saj se je Jugoslavija znašla na robu plačilne sposobnosti. Tej trditvi nihče ne oporeka. Dolgovi, ki jih imamo v tujini, so izredno veliki in vsako nadaljnje zadolževanje bi nas spravilo v dokaj kočljiv položaj. Samo za odplačilo teh dolgov bo treba letos v tujini odšteti več kot 5 milijard dolarjev. Za poravnavo teh obveznosti bomo očitno morali vsi poskrbeti, kajti mnogi, ki so se v preteklosti zadolževali, ta čas nimajo deviz. Nekateri dolžniki so ostali anonimni, saj pravijo, da neporavnani računi nimajo naslovnika. Na to smo sicer dolgo opozarjali, vendar smo s staro prakso nadaljevali vse do tega trenutka.

Vemo, da brez omejitev ne bo šlo. Do tukaj so pogledi pravzaprav poenoteni, od tu naprej pa ne več. V Sloveniji predlagajo, naj bi z ukrepi spodbudili organizacije združenega dela, da bi hitreje izterjale svoje terjatve do kupcev v tujini. Domnevajo, da gre za okrog 400 milijonov dolarjev, kar nikakor ni malo. Sodijo, da bi kazalo združeno delo spodbuditi za predčasen vnos deviz v državo in da bi kazalo pospešiti uvoz surovin in reprodukcijskih materialov, ki so potrebni za proizvodnjo za izvoz. Hitreje bi veljalo črpati iz odobrena mednarodna posojila, se dogovoriti za preložitve odplačila nekaterih dolgov in podobno. Z izpeljavo teh predlogov ne bi posegali v temelje deviznega in zunanjetrgovinskega sistema in potemtakem tudi ne v temelje produkcijskih odnosov. To pa je vsekakor izredno pomembno.

Toda zvezni izvršni svet ni enakega mnenja. Njegovi predlogi gredo v docela drugo smer. Meni, da bi veljalo vsa devizna sredstva strniti v Narodni banki Jugoslavije in s tem onemogočiti organizacijam združenega dela samostojno razpolaganje z delom ustvarjenega dohodka.

Kritizira plačilno-bilančne projekcije republik in pokrajin in predlaga ustanovitev nekakšnega novega deviznega trga, ki pa bi bil daleč od tistega, kar piše v zakonu o deviznem sistemu. Gre torej za centralizacijo deviznih sredstev in za razdeljevanje tega denarja po nekih enotnih merilih.

Lahko bi rekli, da se v izvršnem svetu zatekajo k uporabi starih načinov delovanja, ki smo ga v naši praksi že poznali, ko smo imeli centralistično državno lastninsko upravljanje. Takrat smo ugotovili, da je tak način neučinkovit, danes pa bi zanj lahko rekli, da ruši temeljne družbenoekonomske odnose, na katerih počiva ves naš družbeni sistem.

Ruši samoupravno sporazumevanje, s katerim delovni ljudje urejajo poglavitna vprašanja združevanja dela in sredstev in svoje medsebojne odnose. Ukinja dohodkovno povezovanje, ki naj bi bilo podlaga tega sporazumevanja. Najhuje pa je to, da onemogoča ljudem v temeljnih organizacijah združenega dela, da razpolagajo z delom dohodka, ki so ga ustvarili.

Ves čas smo poudarjali, da morajo ljudje v temeljnih organizacijah odločati o tistem, kar ustvarijo. Med ta sredstva pa gotovo sodijo tudi devize. Zdaj naj bi se naenkrat vse to spremenilo. To pa je nedopustno. S tem ne bi kršili samo sistemskega zakona o deviznem in zunanjetrgovinskem poslovanju, marveč tudi ustavo. Takemu načinu urejanja zadev se kaže zato kar najbolj odločno zoperstaviti. Ne samo zaradi zadnjih predlogov, pač pa tudi zaradi nekaterih drugih idej, ki prav tako poskušajo razvrednotiti naš samoupravni sistem. S poskusi razlaščenja pravic delavcev se ne srečujemo samo na deviznem, ampak tudi na nekaterih drugih področjih.

Pogosto prihajajo na skupščinske klopi predlogi o drugačnem urejanju vprašanj na področju kreditno-monetarnega sistema. In ti »drugačni« predlogi skušajo večkrat stvari urediti po svoje, mimo ustavnih in drugih pristojnosti posameznih organov in organizacij. S takimi poskusi se srečujemo na področju načrtovanja. Posamezniki bi namreč marsikdaj enostavno želeli vse urediti z nekakšnim centralističnim planom, ne upoštevajo vsega tistega, kar je bilo doslej rečenega o planiranju v samoupravni družbi.

Ne nazadnje smo takim poskusom priča na področju akumulacije. Ne trdimo zastoj, da z dohodkom vse bolj razpolagajo zunaj temeljnih organizacij združenega dela, da uporabo akumulacije ne usmerjajo delavci, ampak vse bolj in bolj institucije zunaj združenega dela.

Vsem takim poskusom bi morali napovedati odločen boj. To še posebej zato, ker rušijo temelje naše družbene in gospodarske ureditve. Že res, da smo priča številnim motnjam in da bodo določeni omejitveni ukrepi nujni. Toda to ne morejo biti centralistični ukrepi. Z njimi ne smemo krati pravic delavcev v temeljnih organizacijah!

Motnje – tudi na deviznem področju – je treba reševati po samoupravnih poti. To bi morali zelo glasno povedati tudi na bližnjih kongresih zveze komunistov, na katerih bi prav spričo takih težej morali znova poudariti pomen nadaljnjega razvoja samoupravnih družbenoekonomskih odnosov pri nas.

Darko Marin

O borčevskem denarju brez borcev?

V minulih dneh je šmarske borce zajel val negodovanja, posledica tega pa je bilo vnovično preverjanje občinskega proračuna, ki jim je, kot trdijo, za letošnje leto odrezal preskromen kos kruha.

Začelo se je pravzaprav že lani. Borčevska organizacija je potrošila za 29 starih milijonov manj denarja, kot pa bi ga lahko, ker denarja preprosto ni bilo od nikoder. Ko so borci sestavljali svoj zahtevek za letošnje leto – in upoštevali dejstvo, da je proračun moč povečati za 15,6 odstotka – so imeli v mislih celotno lansko vsoto skupaj z odobrenim povečanjem. Komisija za pripravo proračuna občine tega ni upoštevala, pač pa je vzela lanske letošnje realizacije kot osnovo (z odtegljajem 29 milijonov, ki jih niso uspeli porabiti) za letošnje povečanje borčevskega proračuna. V osnutku odloka o proračunu občine Šmarje pri Jelšah, se je torej povečanje sredstev za borčevske zadeve skrcilo s 15,6 odstotka na 13,5 iz česar sledi, da so bili borci lani in letos skupaj prikrajšani za približno 75 starih milijonov, kar je za občino, ki še vedno nosi predznak manjrazvitosti, znaten denar.

Občinski odbor zveze združenj borcev se s takšno odločitvijo v osnutku odloka o proračunu občine seveda ni strinjal. Zato je komisija za pripravo proračuna sestavila nov predlog, kjer pa so, po mnenju sekretarja borčevske organizacije – in seveda vseh šmarskih borcev – znova dobili nekoliko manj kot mačka v žaklju. Zaradi težke gospodarske situacije in stabilizacijske naravnosti nasploh je bilo treba proračun oklestiti. To so storili tako, da so del sredstev odtegnili vsem družbenopolitičnim organizacijam, torej tudi borčevski.

Borci znova niso bili zadovoljni. Po besedah Mirka Završnika, sekretarja šmarske borčevske organizacije, so na ponovno zahtevo prizadetih izdelali nov predlog, ki v celoti izpolnjuje želje in zahteve borcev. Glede na lansko realizacijo bodo torej dobili za 18,7 odstotka več sredstev, ne pa tudi tistih 29 milijonov, ki lani niso bili realizirani.

Vsa zadeva borcev brzkone ne bi toliko vrgla iz ravnotežja, če bi ne bilo v osnutku odloka o proračunu občine zapisano, da naj bi se stroški uprave v tem letu povečali za 23,6 odstotka, čeprav je znano, da je možno povečanje za 15,6 odstotka, kar bi v dinarjih znašalo nekako 716 milijonov več kot lani in to brez skupščinskih, izvršnega sveta in nekaterih drugih skupščinskih služb. Četudi je po novem predlogu obveljalo, da naj se ta vsota nekoliko zniža, sedaj je pristala pri 22-odstotnem povečanju, borci vendarle menijo, da je še vedno visoka in da torej ni bilo nobenega razloga, da bi morali tako temeljito oklestiti prav njihov proračun.

Po mnenju Mirka Završnika je do vsega tega prišlo zaradi neživiljenjskosti sestavljalcev in vase zaprtega uradniškega gledanja. Borčevska organizacija šmarske občine je v zadnjih dveh letih že tako ali tako prizadeta, saj občina ne dobi več nikakršne dotacije za potrebe borcev.

Kaj o zapletu meni predsednik skupščine Šmarje pri Jelšah, Darko Bizjak?

»Zaradi zelo težkih finančnih vprašanj, ki jih moramo reševati več ali manj sami, pa tudi zaradi stabilizacijske naravnosti, smo se odločili, naj letos borcev sredstva ne bi povečali do najvišje dovoljene mere, takšno stališče pa smo zagovarjali zaradi tega, ker lani celotnih odobrenih sredstev niso izkoristili, saj jim je ostalo 29 starih milijonov.

Razumemo, da so borci vprašanje na seji skupščine zaostriili in zahtevali, da se lanski plan valorizira za dogovorjen odstotek in da to število upoštevamo v letnem proračunu, zato smo se z njimi tudi ustrezno pogovorili, še posebej, ker je bilo razloženo, da zaradi slabega priliva sredstev teh 29 milijonov nikakor ni moglo biti realiziranih.

Kljub vsemu ostaja dejstvo, da so priznavalnine v naši občini še vedno skromne, da smo glede na druge še vedno v podrejenem položaju in da gre v bistvu za socialno razlikovanje, zato se bomo borili, da bi jih na kakršenkoli način povečali. Sklenili smo, da bodo imele priznavalnine v proračunu absolutno prednost in da sredstva zanje ne smejo biti vprašanje.

Zakaj zaostritve, čemu razdraženost, ali res neživiljenjskost v ravnanju sestavljalcev osnutka odloka o proračunu občine Šmarje pri Jelšah, to so vprašanja, ob katerih so se in se še bodo krhala kopja, a tega najbrž ne bi bilo, če bi se prizadeti in tisti, ki tako ali drugače kroje usodo, skupaj vsedli za zeleno mizo in zadevo dorekli brez žolčnosti. Žal je velikokrat tako, da raje gasimo požare, kot da jih preprečujemo.

Milenko Strašek

Iz dela komisije za politične zapornike, internirance in izgnance pri RO ZZB NOV Slovenije

Vztrajno delo, dobri uspehi

Izjemno aktivnost so razvijali bivši politični zaporniki, interniranci in izgnanci, povezani s komisijami in odbori pri občinskih odborih in odborih ZZB NOV posebnih družbenopolitičnih skupnosti ter pri predsedstvu republiškega odbora. V okviru fronte socialističnih sil so organizirali številna množična tradicionalna politična manifestativna srečanja na občinski, medobčinski, republiški, zvezni in mednarodni ravni. Sami ali v sodelovanju s pristojnimi organizacijami in skupnostmi so organizirali številne razstave o protifašističnem boju pripadnikov jugoslovanskih narodov in narodnosti v koncentracijskih in drugih taboriščih ter zaporih. Veliko pozornost so namenili izdaji in ponatisom knjig s tematiko o udeležbi političnih zapornikov, internirancev in izgnancev v navedenih taboriščih in zaporih v NOB. Predstavniki bivših političnih zapornikov in internirancev so bili aktivni tudi v njihovih mednarodnih forumih. Navedene oblike aktivnosti so organizirali v povezavi z družbenopolitičnimi organizacijami, jugoslovansko ljudsko armado, teritorialno obrambo, organizacijami združenega dela, šolami, krajevnimi skupnostmi, družbenopolitičnimi skupnostmi, samoupravnimi interesnimi skupnostmi, družbenimi organizacijami in skupnostmi. Navedli bomo le najpomembnejša srečanja bivših političnih zapornikov, internirancev, in izgnancev:

Delovanje na mednarodni ravni

Ob praznovanju 35-letnice osvoboditve iz nemških koncentracijskih taborišč (1980. leta) v Buchenwaldu, Ravensbrücku in Natzweilerju; ob dnevu mrtvih so organizirali komemorativne svečanosti in delegacije so polagale vence pred spomenike umrlim žrtvam fašističnega

našilja. Zagotovili so udeležbo svojih delegatov na kongresih in zasedanjih mednarodnih komitejev posameznih koncentracijskih taborišč (Ravensbrück – vsako leto, kongres ANED v Rimu 1980). Zasedanje mednarodnega komiteja koncentracijskega taborišča Ravensbrück je bilo od 21.-24. 10. 1979, v Ljubljani, prisostvovali so mu delegacije iz SR

Bosne in Hercegovine, Hrvaške, Srbije in SAP Vojvodine.

Srečali so se tudi interniranci iz Trsta, Gorice in iz SR Slovenije na Ajševici v občini Nova Gorica, združeno z odkritjem spominske plošče internirancem v koncentracijskem taborišču Bergen Belsen.

Srečale so se tudi interniranke iz avstrijske Koroške in SFRJ v Železni Kapli (leta 1980), prisostvovali so predstavnice avstrijskega komitaja Ravensbrück iz Dunaja.

Mladinski pevski zbor iz Maribora in nekdanji interniranci so sodelovali na mednarodni komemorativni svečanosti (1981. leta) v Mauthausnu, ki jo je v imenu SFRJ organizirala občina Titovo Užice.

V Novi Gorici so se srečali nekdanji politični interniranci iz koncentracijskega taborišča Auschwitz, in sicer iz SFRJ in zamejstva – Trsta, Vidma in Gorice (500 udeležencev).

Vsako leto so ob dnevu mrtvih sodelovali na komemorativnih svečanostih v Gonarsu, Sansepolcru – Italija, Šarvaru na Madžarskem idr.

Z organizacijo ANED v Trstu je ZZB sodelovala v

pripravah na proces proti nacističnim komandantom v Trstu: Oberhauzerju, Alersu in njunim sodelavcem.

Na zvezni ravni

Nad 700 političnih zapornikov in internirancev in izgnancev taborišč Ravensbrück in Auschwitz iz vseh SR in SAP (1980. leta) v Medulištu s sodelovanjem republiškega odbora ZZB NOV Hrvatske in družbenopolitičnih organizacij iz Pule; v Ljubljani in na Gorenjskem iz vseh SR in SAP (97 udeležencev) in iz Slovenije (65 udeležencev); letna srečanja internirancev koncentracijskega taborišča Buchenwald, ki so leta 1981 obiskali tudi Hišo cvetja v Beogradu in se poklonili pokojnemu maršalu Titu.

Na medrepubliški ravni je bila najpomembnejša organizacija »Vlaka bratstva in enotnosti« iz SR Slovenije v SR Srbijo in iz SR Srbije vsako drugo leto v SR Slovenijo, ki vozi že 20 let na prijateljske delovne ljudi in občane iz obeh republik, na prijateljske obiske v spomin na leto 1941, ko so srbske družine nudile Slovencem bratsko zatočišče. Vsako leto je bilo na vlakih od 1300–1500

ljudi, ki na lastne stroške sodelujejo v tej plemeniti akciji, ki je prerasla v jugoslovansko manifestacijo bratstva in enotnosti.

Vsako leto so organizirana srečanja bivših internirancev na Rabu in v Jasenovcu, ki jim prisostvuje tudi delegacija ZZB NOV Slovenije.

V republikah

Na republiški ravni so bila organizirana srečanja političnih zapornikov, internirancev in izgnancev na Ljubelju (vsako leto z udeležbo internirancev iz inozemstva, Francije, Italije, Avstrije).

Številna srečanja so bila organizirana na občinski in medobčinski ravni v SR Sloveniji, npr. v Celju, združeno z odkritjem spominske plošče žrtvam koncentracijskega taborišča Jasenovac; v Mangi na Planini (Kozjansko), v krajevni skupnosti Dolgo Polje pri Celju, kjer so se srečali ukradeni otroci, z delegacijo iz Kozare, Francije, Poljske in Belgije; v Velenju, kjer so se srečali preživeli interniranci iz prvega transporta (1941. leta) iz Šteterske v Mauthausen; v Radovljici, kjer so se srečali interniranci Gorenjske iz koncentracijskega taborišča

Dachau (1981).

Vsa navedena srečanja so bila združena z ustreznim kulturnim programom, nekatera tudi z izredno množično udeležbo delovnih ljudi in občanov, JLA, TO in drugih udeležencev.

Nekdanji politični zaporniki in izgnanci so organizirali tudi več razstav o življenju in njihovem boju za cilje NOB v koncentracijskih taboriščih, in sicer: v Ljubljani (1978. leta) pod naslovom »Protifašistični boj Jugoslovancev v zaporih in taboriščih med drugo svetovno vojno v delih likovnih umetnikov«, ki je bila organizirana v okviru ZZB NOV Jugoslavije in prikazana v vseh republiških in pokrajinskih središčih.

V gradu v Brestanici je bila odprta stalna muzejska zbirka o zaporih in taboriščih, ki se je pridružila stalni zbirki o izgnanstvu v tem gradu. Akcijo so organizacijsko, kadrovske, materialno, finančno podprli občina Krško, Kulturna skupnost SR Slovenije in Muzej ljudske revolucije Slovenije v Ljubljani.

V Trevisu (Italija) pa so razstavili umetniške slike Vladimirja Lamuta, ki jih je ustvaril kot internirane v taborišču v Trevisu.

S seje republiškega komiteja za borbe in vojaške invalide

O borčevsko-invalidskih zadevah za 1982 leto.

Zdraviliško-klimatsko zdravljenje bo letos najbrž tudi za borbe in vojaške invalide »priškrnjeno«. Tako je razbrati iz informacije o problematiki zdraviliško-klimatskega zdravljenja borcev in vojaških invalidov v letu 1982, kjer je beseda o tistih finančnih sredstvih, ki jih zagotavlja federacija za zdraviliško-klimatsko zdravljenje vojaških invalidov in nosilcev partizanske spomenice 1941. Kot je znano, so vsa letošnja zvezna sredstva omejena. Tista, ki so jih namenili pokrivanju omenjenih zdravstvenih potreb, pa znašajo 44 odstotkov vseh zveznih sredstev, predvidenih za zdravstveno varstvo v SFRJ (teh je letos 558.044.830 din). To pomeni, da po republikah razdeljena sredstva znesejo na posameznega upravičenca 3.854,56 din. Glede na znano številko zdraviliško-klimatskih zdravljenj spomeničarjev in vojaških invalidov v SRS v lanskem letu (bilo jih je 3679 od skupnega števila 11.033) je jasno, da bo treba v letošnjem letu število zdravljenj omejiti. To pa bo treba doseči po več hkratnih poteh, katerih ena je že dosledno izvajanje Pravilnika o toplotišk-klimatskem zdravljenju in upoštevanje, da gre za izključno nadaljevalno zdravljenje. Enaindvajsetdnevne zdravljenja s tega

naslova ne bo več mogoče podaljšati. Velik delež bodo k urejanju teh vprašanj lahko prispevale tudi zdravniške komisije, upravni organi, borčevske organizacije in ambulantne ter dispanzerji za borbe, če bodo svoje delovanje prilagodili stanju in hkrati delovali tako, da bo težav čim manj.

Na seji komiteja so obravnavali tudi poročilo o uresničevanju samoupravnega sporazuma o svobodni menjavi dela z naravnimi zdravilišči v SR Sloveniji za obdobje 1981–1985, predlog meril za oblikovanje sredstev splošne porabe v občinah za leto 1982 za priznavalnine borcem NOV, predlog odloka o določitvi osnove za priznanje republiškega dodatka za zaposlene udeležence NOV za leto 1982, predlog odloka o določitvi najnižjih pokojninskih prejemkov imetnikov partizanske spomenice 1941, borcev španske narodnoosvobodilne in revolucionarne vojne 1936–1939 in odlikovancev z redom narodnega heroja – za leto 1982 ter obravnavali še nekatere naloge in tekoča vprašanja iz dela republiškega komiteja za borbe in vojaške invalide.

B. Ž. J.

Zakonske novosti

Pravilnik o izplačevanju invalidnine, dodatka za postrežbo in tujo pomoč, ortopedskega dodatka in drugih denarnih prejemkov po zakonu o temeljnih pravicah vojaških invalidov in družin padlih borcev

Po navedenem pravilniku se osebna, družinska in povečana družinska invalidnina, dodatek za postrežbo in tujo pomoč, ortopedski dodatek, posmrtnina, povračila stroškov za prevoz posmrtnih ostankov vojaškega invalida, povračilo zneskov, plačanih za poštnino in za druge prevozne stroške v javnem prometu za poslane proteze in druge pripomočke, pavšalna povračila za pripomočke, ki se ne izdelujejo po meri, povračilo stroškov za hrano in nastanitev med potovanjem in bivanjem v drugem kraju, povračilo potnih stroškov, itd. izplačujejo z nakaznico službe. Na zahtevo uživalca pa se lahko invalidnina, dodatek za postrežbo in tujo pomoč in ortopedski dodatek izplačujejo na njegov tekoči račun oziroma hranilno knji-

žico. Uživalcem s stalnim prebivališčem v tujini se invalidnina, dodatek za postrežbo in tujo pomoč, ortopedski dodatek in stalni invalidski dodatek izplačujejo na način, ki je predpisan za plačilni promet s tujino. Na zahtevo uživalca pa se lahko invalidnina, dodatek za postrežbo in tujo pomoč, ortopedski dodatek izplačujejo tudi njegovemu pooblaščenцу, ki ima stalno prebivališče v SFRJ, ali na tekoči račun, ki ga ima uživalec pri pooblaščeni banki v SFRJ.

Stroški za nakup osebnega motornega vozila oz. povračila za nakup osebnega motornega vozila pa se izplačujejo s splošnim nalogom za prenos.

P. F.

Iz mednarodne dejavnosti

Vselej na strani borcev za svobodo

Ob nedavnem letošnjem tednu solidarnosti z narodnoosvobodilnimi gibanji in žrtvami imperialistične agresije sta predsednika borčevske organizacije Jugoslavije in mladinske zvezne konference Mito Dimitrijeviški ter Bogić Bogičević sprejela na pogovor predstavnike osvobodilnih gibanj Salvadorja, Zahodne Sahare, Namibije, Čila in Palestine.

V imenu nekdanjih jugoslovanskih udeležencev narodnoosvobodilnega boja je predsednik ZZB NOV Jugoslavije Mito Dimitrijeviški izrazil podporo ciljem

osvobodilnega boja teh gibanj. V svojem nagovoru gostom je Dimitrijeviški poudaril, da so bili jugoslovanski borci v svojem boju vztrajni kljub velikim žrtvam, pri čemer je bila najpomembnejša okoliščina dejstvo, da je vstajo in sam boj vodila KPJ s tovarišem Titom na čelu.

Mladinski predsednik je predstavnikom osvobodilnih gibanj na obisku pojasnil tudi usmeritve in vlogo današnje mladine Jugoslavije v jugoslovanski družbi.

B. Ž. J.

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ

- 250 enolončnic na eno kuhinjo
 - 400 toplih napitkov (2 dcl) na eno kuhinjo
 - 200 kosil (sestavljeno iz dveh jedi) na eno kuhinjo
 - priprava jedi na žaru (ponev kot žar)
 - vkuhavanje gozdnih sadežev (jagodičje, gobe itd.)
- 80 l/h

S 23. seje predsedstva RK ZRVS

Potrdili predlog kandidatov

Delegati so na seji, ki je bila 30. marca v Ljubljani, namenili največ pozornosti informaciji o regijskih posvetovanjih s predsedniki in sekretarji občinskih konferenc ZRVS. Teh posvetov so se udeležili tudi člani predsedstva RK ZRVS, predstavniki regijskih svetov družbenopolitičnih organizacij in predstavniki oboroženih sil ter drugih obrambnih dejavnikov. Pred vsakim posvetovanjem so še na kratko seznanili s trenutnimi razmerami v domovini in tujini. Prav tako pa so obravnavali probleme po posameznih regijah. Obravnavali so tudi priprave na volilne konference, predlog statuta ZRVS, dejavnost krajevnih organizacij ter aktivov in drugo. Udeleženci posvetov so obravnavali tudi predlog kandidatov za funkcije v ZRVS. Lista je dobila veliko podporo. Prav tako so podprli nov statut organizacije. Precej pozornosti so namenili tudi sodelovanju

z JLA in TO. Ugotovili so, da je to sodelovanje dobro, vendar pa niso izkoriščene vse možnosti na tem področju. Glavni problem pri tem je nepravčasno načrtovanje skupnih akcij. Poudarili so tudi, da rezervni starešine premalo uporabljajo pri svojem delu strokovno in politično gradivo, ki ga imata na voljo JLA in TO.

Člani predsedstva, ki so bili na teh posvetovanjih, so poudarili koristnost tovrstnih srečanj. Na kraju samem so lahko s predsedniki in sekretarji občinskih organizacij razčistili nekatera nejasna vprašanja in dobili sliko o delu organizacij na terenu. Posvetovanja so pokazala, da organizacije ZRVS delujejo kot sestavni del SZDL. Rezervni vojaški starešine so aktivni v delegatskem sistemu in vseh družbenopolitičnih organizacijah. Veliko pomagajo mladinskim organizacijam. Na terenu so tudi dosegli, da se aktivni predava-

teljev bolj vestno pripravljajo na predavanja. Ta bi morala biti zelo zanimiva za vse poslušalce, saj so ljudje z različno izobrazbo. To pa od predavateljev zahteva še večje napore, ker jih mora razumeti vsak.

Zatem so člani predsedstva RK ZRVS obravnavali in potrdili predlog kandidatov za predsedstvo in vodilne funkcije v republiški konferenci ter za delegate zvezne konference ZRVS. Za predsednika je predlagan Janez Japelj, za podpredsednika Bojan Fertin in za sekretarja Jakob Černe, za člane predsedstva pa Anton Alegro, Marino Bastjancič, Franc Čopi, Franc Fras, Beno Drnovšek, Alojz Hren, Zofka Kromar, Vida Markič, Jože Ožbolt, Franc Plantan, Edvard Privšek, Branko Pucanja, Janko Stušek, Branko Vasa, Anton Zele, Vlado Kraševac, Silvo Turk in Alojz Erbežnik. Kandidati za delegate zvezne konference

ZRVS so: Marino Bastjancič, Jakob Černe, Ivan Dolničar, Jenez Japelj, Vid Jerič, Stane Kotnik, Anica Kuhar, Ivan Slapnik, Branko Vasa in Predrag Vukadinović.

Programsko volilna konferenca RK ZRVS bo v času med 22. in 29. junijem letos, točen datum pa bo predsedstvo določilo na majski seji.

Glede tridesete obletnice ustanovitve ZRVS pa so se člani predsedstva dogovorili, naj bi na občinski ravni obeležili ta jubilej ob neki drugi poslavi ali pa naj občinske konference same najdejo primerne oblike. Republiška konferenca pa bo jubilej obeležila z razširjeno sejo predsedstva v Metliki. Hkrati pa naj bi se spomnili tudi partizanskega vojaškega šolstva, ki izhaja prav iz Bele krajine. Ta seja naj bi bila ob koncu septembra ali v začetku oktobra.

Bojan Kuntarič

Volilna konferenca ZRVS v Novi Gorici

Naša trdnost je naša svoboda

Aktivnost občinske konference ZRVS in njenih organov v Novi Gorici se je v zadnjem štiriletnem obdobju močno povečala. Uspešno so izvedli vse zahtevne programe idejnopoličnega in moralnega izobraževanja ter dosledno uresničevali tudi program vojaško strokovnega izpopolnjevanja znanja rezervnih vojaških starešin. O tem tvorno pripoveduje 438 dobro pripravljenih predavanj, seminarjev, orientacijskih pohodov in strelskih vaj. RVS na Goriškem območju sodelujejo in se udeležujejo tudi vseh pomembnih prslav in akcij. So vsakoletni nosilci in organizatorji prslav ob dnevu JLA in dnevu graničarjev, dobro sodelujejo z mladino, z organizacijami ZB NOV, teritorialno obrambo, JLA, organi UNZ, komiteji za SLO in DS, ta-

borniki in strelskimi organizacijami ter z vsemi drugimi dejavniki obrambnih priprav.

Tudi na področju organiziranosti in kadrovskih zadev so opazni pomembni premiki. Občinska ZRVS združuje 26 krajevnih organizacij ZRVS, 23 aktivov ZRVS v krajevnih skupnostih, 18 aktivov ZRVS na srednjih in osnovnih šolah, 8 aktivov ZRVS v OZD in 23 aktivov ZK pri krajevnih in občinski konferenci ZRVS. V teh organiziranih oblikah je včlanjenih 1478 mlajših oficirjev, 1007 oficirjev in 397 oseb brez čina. Med temi je 861 udeležencev NOV, 10 žensk in 920 članov ZK. Podeljeno je bilo 42 odlikovanj, 27 plaket ZRVS, 21 priznanj ZRVS, v višji čin je napredovalo 514 rezervnih vojaških starešin.

Med največje uspehe ZRVS Nova Gorica v tem obdobju štejejo delegati pomoč aktivov in članov ZRVS pri pripravah mladih za obrambo domovine. Ta pomoč je prišla do posebnega izraza v osnovnih in srednjih šolah, na katerih je izvedeno 72 obrambnih dnevov in na katerih je sodelovalo 37.200 učencev in učenek osnovnih in srednjih šol in 1960 rezervnih vojaških starešin.

Splošna ugotovitev delegatov je, da je z doslednim in zavestnim uresničevanjem sprejetih nalog, z disciplino, z delovanjem v vseh okoljih in s sodelovanjem z drugimi dejavniki ZRVS prispevala k splošnemu napredku ter razvoju naše družbenopolitične skupnosti. Zato so delegati in gostje izrekli doslednemu vodstvu občinske konference ZRVS javno zah-

valo.

Na koncu volilne konference so izvolili nov 15-članski kolektivni organ – predsedstvo občinske konference ZRVS, predsednik je Vladimir Krpan, sekretar Albin Valentinčič, predsednik komisije za idejnopolično, splošno vojaško in samozasčitno usposabljanje Ivan Hvala, predsednik komisije za informativno propagandno dejavnost Mile Gojković, predsednik komisije za SLO in DS ter družbene dejavnosti Franc Lampič in predsednik komisije za kadrovske in splošne zadeve Stojan Skočir. V predsedstvu je le en član ponovil mandat. Med člani predsedstva je 11 članov ZK, en udeleženec NOV oziroma upokojeni starešina JLA.

Mile Gojković

V ospredju je strokovno usposabljanje

V osnovni šoli Borisa Ziherla so se na volilni konferenci sešli rezervni vojaški starešine istoimenske krajevne skupnosti in analizirali svoje dosedanje delo ter izvolili novo predsedstvo. Razprava je potrdila poročilo predsednika, da je težišče dela bilo usmerjeno predvsem na strokovno usposabljanje članstva s posebnim poudarkom na kakovosti predavanj in na izvedbi taktično-orientacijskih vaj. Na pobudo nekaterih članov so v zadnjih letih organizirali več manjših skupin, ki so se pod strokovnim vodstvom pripravljale za taktične naloge. Pri preverjanju znanja na vajah pa se je pokazalo, da so rezultati teh skupin mnogo boljši od ostalih. Zaradi tega priporočajo, da se v bodoče študijsko delo organizira po skupinah v osnovnih organizacijah. Udeležba pa je zadovoljiva, saj je 92-odstotna.

Sodelovanje z osnovno šolo je iz leta v leto boljše in uspešnejše. Lani so z ravnateljstvom šole organizirali obrambni krožek. Za učence 7. in 8. razredov pripravljajo tekmovanja v streljanju z zračno puško. Ta tekmovanja vzbudijo precej zanimanja in veliko učencev se nato včlani v strelsko družino »Poštar«, ki ima strelišče na njihovem terenu. Razen tega jih poučujejo o lastnostih pehotnega orožja in predvajajo filme o sodobni vojaški tehniki. Pomagali so tudi pri ustanovitvi športnega društva v krajevni skupnosti.

Konference se je udeležil tudi predsednik bežigradske ob-

činske organizacije ZRVS Jože Šeme, ki je obširno spregovoril o mednarodnem političnem položaju in o nekaterih važnejših nalogah, ki se postavljajo pred organizacijo ZRVS in novo izbrano vodstvo.

Dušan Rebolj

Še vedno premalo Slovencev

Na četrtkovi seji odbora za praznovanje dneva mladosti pri RK ZSMS je v prvi točki spregovoril Alojz Hren, predstavnik koordinacijskega odbora za sprejemanje in usmerjanje mladih v vojaške poklice. Povedal je, da je stanje nezadovoljivo, saj se iz leta v leto zmanjšuje število Slovencev v tem aktivnem vojaškem poklicu. Tudi med kadri na vodilnih položajih v vojski ni Slovencev. Kje so vzroki? Poleg premajhnega vpisa tudi velik osip med šolanjem, saj je kar petdesetodstoten, vpliva na nezadovoljive rezultate. V prihodnje bo treba bolj natančno oceniti delo po občinah in temu ustrezno tudi kaj storiti, saj je kadrovska politika na področju obrambnih sil pomembna ne le v republiki, pač pa tudi v federaciji, kjer moramo biti zastopani sorazmerno z ostalimi našimi narodi in narodnostmi. Odgovornost si mora naložiti tudi SZDL. Sila se namreč ni še umaknila razumu, zato so oborožene sile potrebne kot faktor, ki bo ob vsakem notranjem ali zunanjem pritisku pripravljen stopiti v obrambo. Predvsem starešinski kader naj bi bil »proporcionalen glede na ostale narode in narodnosti Jugoslavije, saj to pogojuje splošno jugoslovanski in vseljudski značaj JLA.

Alojz Hren je nakazal nekaj usmeritev, ki jim je treba v prihodnje slediti. Poudaril je, naj bo kadrovanje za oborožene sile stalnica, naj bo usmerjanje načrtno in kontinuirano, delo je treba posodobiti, posebno pozornost je treba nameniti v občinah, ki doslej niso imele uspeha pri zagotavljanju kandidatov za vojaške poklice, izogibati se je treba forumskemu delu, izboljšati informativno dejavnost, seznanjati starše in mentorje tako v osnovnih kot v srednjih šolah, bolj pogosti naj bodo obiski vojašnic, kjer se predstavljajo posamezne enote naših oboroženih sil in poklici v njih.

Najpomembnejše pa je razvijati zavest, da je opravljanje vojaškega poklica častno in odgovorno dejanje.

Živa Drole

Nikola Ljubičič v Sloveniji

Zvezni sekretar za ljudsko obrambo Nikola Ljubičič se je s sodelavci minuli teden mudil na obisku v Sloveniji. Najprej je v spremstvu Martina Koširja, Branka Jerkiča in Miha Petriča obiskal republiški center za obrambno usposabljanje v Poljčah pri Begunjah in ga ocenil kot pomemben prispevek k podružbljanju obrambne vzgoje in izobraževanja v naši republiki. Zatem se je Nikola Ljubičič mudil na usmerjeni kmetiji Jožeta Skoblarja v Podbrežju. Družbenopolitični delavci kranjske občine in predstavniki delovne organizacije Save pa so zveznega sekretarja za ljudsko obrambo seznanili z razvojem občine in delovne organizacije v minulem obdobju.

Prvi dan bivanja v Sloveniji se je Nikola Ljubičič sešel tudi z republiškim političnim vodstvom. Naslednji dan pa je gost obiskal dve Iskrini delovni organizaciji v Ljubljani, kjer se je z vodilnimi delavci pogovarjal o vlogi in pomenu domačih izdelovalcev vojaške opreme in orožja. Posebno pozornost so namenili nekaterim elektronskim napravam, ki jih Iskra izdeluje za naše oborožene sile. V prvi vrsti gre za sodobno lasersko tehniko, ki je plod domačega znanja. Ob tej priložnosti je Nikola Ljubičič poudaril, da domača industrija dosega visoko raven tehnoloških dosežkov, vendar mora budno spremljati razvoj tehnike v svetu. Še posebej pa moramo hitreje razvijati mikro-elektroniko pri čemer morajo tesno sodelovati domači izdelovalci in oborožene sile.

Nikola Ljubičič se je mudil tudi v mestni skupščini, kjer se je s predsednikom Marjanom Rožičem pogovarjal o nekaterih aktualnih vprašanjih splošnega ljudskega odpora in družbene samozasčite. Ob koncu obiska v skupščini mesta Ljubljane je Marjan Rožič izročil Nikoli Ljubičiču »plaketo ilegalca«, ki jo podeljujejo zaslužnim osebnostim našega družbenopolitičnega življenja.

Filip Šemrl

Ustanovili aktiva

Sredi marca so ob pomoči predsedstva občinske konference ZRVS v Novi Gorici in družbenopolitičnih organizacij v osnovni šoli ob Kornu in kmetijski šoli ustanovili aktiva rezervnih vojaških starešin.

Z ustanovitvijo teh dveh aktivov, ki sta sedemnajsti in osemnajsti v občini, so v celoti uresničili sklep OK ZRVS Nova Gorica o ustanavljanju aktivov po vseh osnovnih in srednjih šolah na njihovem območju.

Na ustanovnih zborih je v vlogi in nalogah aktiva govoril predsednik občinske konference ZRVS Marino Bastjancič. Poudaril je pomen vključevanja aktivov v obrambno vzgojo in obrambne ter samozasčitne priprave mladih, kadrovanje v vojaške šole in šole za rezervne vojaške starešine.

M. G.

Trenutki z delavci organov za notranje zadeve

Zvest pomočnik

V tisti sivi pravadnini, ko je živel v votlinah in bil bolj lačen kot sit, si je naš prednik udomačil žival. To ni bil dogodek enega dne, ampak je potekal več generacij. Čeprav ne vemo natančno, kdaj se je to zgodilo, pa najdbe arheologov kažejo, da je pes in njegov prednik že dolgo časa zvest spremljevalec človeka. Danes je na svetu okoli 400 vrst psov, ki se med seboj razlikujejo po velikosti, telesni teži, barvi dlake, dolžini dlake, obliki telesa in glave, predvsem pa po svojih sposobnostih za opravljanje nekega dela. Po sposobnostih jih delimo na lovske, pastirske, pse čuvaje in hišne pse, pritlikave pse in službene pse. V tem zapisu bomo namenili več pozornosti vzreji in šolanju psov, ki jih uporabljajo delavci organov za notranje zadeve med svojim vsakdanjim delom.

Uporabnost skozi stoletja

Dobre pse so cenili že v starih časih. Tako so bili psi v starem Egiptu čuvaji vojaških taborišč in spremljevalci vojaških kolon. Egipčani so za to imeli velike in močne pse. Ko je Aleksandru Velikemu poginil najljubši pes,

psov. S posebnimi kemičnimi snovmi so sovražnikom psom onemogočili nos, tako da niso odkrili njihovih podzemeljskih bunkerjev. Prvi uradni podatek o uporabi psov pri zatiranju kriminala pa sega v leto 1889, ko so v Parizu z njimi preprečevali delovanje tatinskih in roparskih tolp. Po vzoru na pari-

urjenje službenega psa se začne že zelo zgodaj. Prvi sprehodi in igre so priložnost, da se mladički navadijo na človeka in ga vzljubijo. Pri psu je najvažnejše, da si vodnik pridobi njegovo zaupanje in da ga nikoli ne prelomi.

je bil tako prizadet, da mu je postavil mesto s templji. Homer pretresljivo opeva Argusa, Odisejevega psa. Pes Soter, ki je edini izmed pasjih čuvajev preživel, ko je branil Korint, je prejel za darilo od države ovratnico z vgraviranimi besedami: »Branilec in rešitelj Korinta«. Rimski spisi navajajo psa nekega obsojenca, ki je od žalosti skočil v Tiber, potem ko so vanjo vrgli truplo njegovega gospodarja.

V prvi svetovni vojni je bilo na frontah okoli sto tisoč psov, padlo pa jih je okoli štirideset tisoč. Uporabljali so jih kot veziste, za čuvanje in za obrambne namene. Zgodovinarji prvega svetovnega spopada najpogosteje pozabljajo omeniti vlogo psov, saj so se izkazali kot kurirji in vezisti. Za njih ni bilo na fronti nobenih ovir in so svojo nalogo zelo dobro, če ne celo odlično opravili. Največ pa so za te naloge uporabljali nemške ovčarje.

V drugi svetovni vojni so se izkazali kot sanitetni psi. Po nekaterih podatkih so rešili življenje okoli dvesto tisoč ranjencem. Veliko so jih uporabljali tudi kot veziste. Posebej pa so se odlikovali v bitki za Stalingrad, ko so z magnetnimi minami uničili 48 nemških tankov.

Pse so veliko uporabljali tudi v vietnamski vojni. Partizani so postali tudi pravi mojstri pri onemogočanju

ško policijo so jih nekoliko kasneje začela uporabljati za zatiranje kriminala tudi druga evropska in tudi ameriška mesta. O prvi uporabi psov pri nas ni podatkov. Vendar pa so že leta 1910 v Zagrebu izdali priročnik za vzgojo službenih psov.

Službeni psi pri nas

Začetki urjenja službenih psov v Sloveniji segajo v jesen leta 1947. Bili so skromni

Pes, ki je usposobljen za detekcijo, med vsakodnevnim vajo. Ko odkrije tisto, kar išče, začne glasno lajati. Preden pa ga vodnik spusti in mu dovoli iskanje, sam pregleda območje iskanja in odstrani vse steklene ali druge predmete, na katerih bi se pes lahko porezal.

in na amaterskih temeljih. Potrebe pa so zahtevale ustanovitve centra za šolanje službenih psov. Tako je začela uradno delovati šola za pse 1. januarja 1949 na mestu, kjer je danes bolnišnica Petra Deržaja. Tam je ostala do leta 1955, ko so jo preselili v Podutik, kjer je še danes.

Ob samem začetku so službeni psi veliko naredili pri preganjanju in onemogočanju sovražnih skupin. Zelo uspešni so bili predvsem pri delu na sledi. Psi so bili izurjeni za univerzalno uporabo, medtem ko se danes tudi že specializirajo.

Danes oddelek za usposabljanje vodnikov in urjenje službenih psov izobraževalnega centra organov za notranje zadeve v Podutiku izšola največ psov za univerzalno uporabo: za sledenje, patroliranje, postavljanje zased, varovanje objektov in ljudi, preiskave in še za vrsto drugih nalog. Pse pa specializirajo za detekcijske maloge, to je iskanje in odkrivanje naravnih in sintetičnih mamil in drugih podobnih stvari, za iskanje ponesrečencev v snegu in ruševinah, za čuvanje družbene lastnine in ljudi. Zadnja štiri leta pa usposablajo tudi pse za vodenje slepih ljudi.

Urjenje od samega začetka

Vzgoja službenega psa se začne že pri samem rojstvu. Mladiček se navaja na člove-

Nekajmeterska lestev je za psa Azija prava malenkost. Pes je najbolj vesel, če ga vodnik po uspešno opravljeni nalogi pohvali in potrepja.

ka in spoznava, da je odvisen od njega. Intenzivneje pa ga je treba začeti uriti po 6 do 8 tednih starosti. Začnejo ga voditi na sprehode, kjer se še bolj naveže na človeka in ga vzljubi. Začenja se navajati na dotike, človekov glas ter nagrade. Počasi postaja prihod človeka v njegovo bližino neko doživetje. Prav tako ga začnajo navajati na prevoze z motornimi vozili, strele in eksplozije in že z vajami sledenja. Najprej išče človeka, ki ga ima rad. Če ga najde, dobi za nagrado žogico ali kak drug predmet, s katerim se lahko igra, ali pa tudi grizljaj hrane. Prav tako vzpodbujajo vse, kar bo pes

Takoj ko človek obmiruje, bo obmiroval tudi pes. Vsak službeni pes ima tudi svojo uniformo, ki je obvezna, da se razlikuje od drugih psov. Pravijo ji oprsnica.

rabil pri nadaljnjem šolanju. Takšne priprave na šolanje trajajo od 7 do 8 mesecev. Nato pa začnejo s šolanjem. Program je prilagojen vsakemu posameznemu psu. To šolanje traja približno 3 do 4 mesece.

Ko je pes star približno leto dni, pridejo v Podutik tečajniki, ki so se po enotah milice prostovoljno javili za vodnika službenega psa. Vendar pa jih vodstvo šole

dnik ima teoretični izpit in skupaj s psom praktičnega. Skupen izpit obsega več preizkušenj, ki jih morata vse uspešno opraviti. Najprej gresta po sledi, ki je dolga okoli tisoč petsto korakov, na njej pa sta najmanj dve oviri ali potok, cesta ali železnica, najmanj pet predmetov osumljenca, starost sledi pa je približno dve uri. Nato opravita vaje iz poslušnosti ter vaje obrambe in napada. Zatem morata preprečiti pobeg osumljenca z nagobčnikom in brez njega. Sledijo preiskave ozemlja, objekta in gozda. Ko uspešno opravita tečaj in izpit, gresta vodnik in pes na postajo milice in tam opravljata naloge. Vendar pa s tem še ni konec šolanja in stikov s Podutikom. Posamezne uprave za notranje zadeve občasno pripravijo tečaje, na katerih se srečajo vodniki in psi z njihovega območja in opravijo nekatere vaje, ki pokažejo, kakšen je pes in kakšno je delo z njim. Predstavniki šole tudi občasno obiščejo oba. Vodniki tudi redno pošiljajo poročila o delu in obnašanju psov med opravljanjem dolžnosti. Vsako leto pa organizirajo petdnevne tečaje, na katerih ugotavljajo sposobnosti psa in ga naučijo, kaj novega.

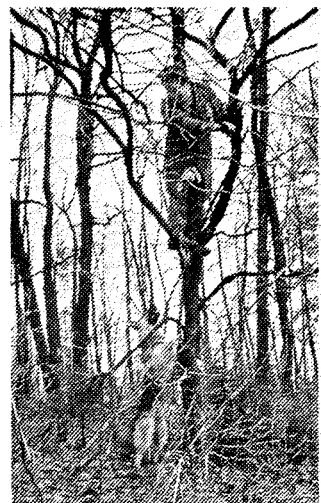
Sodelovanje z združenim delom

Vse pse, ki iz kateregakoli vzroka ne morejo postati izurjeni za delo v milici, usposobijo za čuvanje imovine in ljudi. Veliko jih izurijo vsako leto, vendar še premalo glede na povpraševanje. Delovne organizacije uporabljajo te pse za čuvanje najrazličnejših objektov. Nekatere raziskave so pokazale, da se je precej zmanjšal neupravičen odhod z delovnega mesta, potem ko je podjetje

da se navajata drug na drugega.

Oddelek v Podutiku ni edini

Poleg oddelka za usposabljanje vodnikov in urjenje službenih psov pa se s tem v

Ni bilo druge možnosti kot hiter beg na drevo. Vendar pa pes toliko časa laja, da pride njegov vodnik. Kjerkoli se pojavi, sta vodnik in pes zelo priljubljena gosta. Če se dan ali dva ne pojavi v neki okolici, začnejo ljudje po telefonih spraševati, zakaj ju ni bilo.

naši republikli ukvarja tudi 22 kinoloških društev. Letno usposobijo več kot dvesto psov, seveda po določenem programu. Ta obsega vaje poslušnosti, sledenja in obrambe. V določenih okoliščinah, spomnimo se podatkov o sodelovanju psov v vojaških spopadih, bi večino vodnikov in njihovih psov poklicali k opravljanju dolžnosti. Posebej pa moramo poudariti tesno sodelovanje šole s Kinološko zvezo Slovenije.

Šola v Podutiku je bila prva takšna pri nas v Jugoslaviji. Kljub temu, da so medtem tudi že v drugih re-

Neutrudni pa so psi pri vaji napada z nagobčnikom. Če bi vprašali pse, pravijo v šoli, bi gotovo cele dneve vadili samo to. Pes pomaga miličniku pri opravljanju nalog, ki jih drugače ne bi mogel opraviti. V njegovem spremstvu je miličnik tudi veliko bolj varen.

na najbolj kritičnih mestih postavilo psa.

Pse za te naloge določijo med tako imenovano malo in osnovno šolo. Proti koncu šolanja pridejo tudi vodniki,

publikah ustanovili podobne šole, pa še vedno prihajajo k njim na šolanje vodniki od drugod.

Bojan Kuntarič

Knjižna ocena

Kozaška pričevanja

Eno je nedvomno: knjiga, ki nam jo izroča v branje Vlado Kozak (mlajši brat pisateljev Juša in Ferda Kozaka, pri svojih zdajšnjih petindevdesetih letih eden najstarejših slovenskih komunistov, živa priča revolucionarnih dogodkov v času, ko se je gibanje šele porajalo, osebni mladostni prijatelj in sodelavec Kidriča, Kardelja, Tomšiča, Stermeckega, Ivana Krefta, Marentiča, Bratka in drugih, ki so s svojim delom zaznamovali pota pripravi in izvedbe naše revolucije), je vseskozi zanimivo in izredno ilustrativno »gradivo«, ki bo dalo misliti vsakomur, kogar zanimajo odtenki osebnostno avtentičnih, nešablonskih, doživljajsko prizadetih in tu pa tam – kot pravi sam – celo nekoliko heretičnih pogledov na posamezna »poglavja« naše zgodovinske polpreteklosti in naše življenjske sedanjosti.

Kajti Kozak se nam v resnici predstavi kot avtohtona osebnost.

Pisanja in komponiranja svojih »Kozaških pričevanj« se ni lotil v znamenju kakršnekoli memoarne ali znanstveno-publicistične sistematike. Namenil se je napisati oziroma napolniti neke vrste »beležnico spominov«, vendar ne toliko osebno intimnih spominov na lastna človeška doživljanja... Vso prednost in veljavo pripisuje spominom na družbene čase, na boje, ki jih je bilo treba bojevati, na gibanje, v kakršno se je vključeval, na mnogotera razmišljanja, prek katerih se je bilo treba dokopati do izčiščenih spoznanj, in predvsem na ljudi, ki so s svojimi osebnostmi zaznamovali težka, a vseskozi plodna zgodovinsko-razvojna pota. Ti spomini so dejansko in v pravem pomenu besede – pričevanja, na katera se je mogoče zanesti, če se želimo dokopati do pristnih podob o časih in pojmi, ki jih obravnavajo. Njihove odlike so popolna iskrenost, na-

tančnost, izrazna jasnost in ne nazadnje: zdrav razum, ki vselej in povsod ločuje klena človeška in miselna zrna od vsakršnih praznih besedno-ideoloških plev.

Knjiga ni sestavljena po kakršnikoli kronološki ali tematsko urejeni logiki. Tematski krogi, vpeti v posamezna poglavja ali razdelke, se med seboj prepletajo, kot bi si hoteli podajati roke: zaporedno branje nas popelje

premisleku zložil vse tisto, kar se mu je zdelo največjega pomena za predstavitel in dokumentirano izpoved svojega človeškega lika. Kot bi hotel reči: glejte, to sem jaz; vzemite me takšnega, kakršen sem.

Največ strani posveča – v tem ali onem kontekstu – svoji prvi »ljubezni«: intenzivnemu ukvarjanju z življenjsko, predvsem družbe-

Vlado Kozak, Dana Kozak, v središču, Zvezda Zarnik, 1943

zdaj k prvim popartizanskim mesecem, pa daleč nazaj v avtorjevo mladost, in spet k sedanjosti, pa nato k analitičnim preiščevanjem o Leninovi politični oporoki ter o Stalinovih deformacijah te oporoke, in nazaj k partizanskim hajkam, pa spet k spominom na predvojno delovanje t. im. »kmečke komisije«, o mnogih aktualnih in aktualiziranih sodbah o naši družbeni in življenjski sedanjosti... Skratka: teh 350 strani Kozakovega popisovanja doživljajske in miselne vsebine njegovih življenjskih potov dela vtis, kot bi brskali po mapi, kamor je po tehtnem

noekonomsko problematiko slovenske vasi ter njeno revolucionarno preobrazbo. Temu se je posvečal vsa leta svojega življenja, od zgodnje mladosti prek predvojnih in povojnih let. Ne gre sicer za edino, vendar za najbolj »njegovo« področje. Vprašanje vasi je, kot razberemo iz njegovega lastnega pisanja, vselej namenjal največ osebne ustvarjalne energije ter se jim – v krogu svojih neposrednih partijskih soborov Marentiča, Slaka, Stermeckega, Ivana Krefta in drugih – scela razdajal, toda ne kot aktivist, ki bi ga k delovanju silile direktive, pač pa kot strastni zanese-

njak, ki se skuša analitično in z dejanji dokopati do resnice in do realnih družbenih sprememb – v imenu človeka, njegovega socialnega statusa in njegovih neposrednih življenjskih možnosti.

Iskreni, družbeno realni humanizem, ki noče biti prazna beseda, je vidni jezik na tehtnici vseh Kozakovih opredeljevanj in sodb, predvsem tistih, ki zadevajo njegov odnos do izvirov revolucije in socialističnega oblikovanja družbenih in nacionalnih razmerij. Konteksti tega opredeljevanja so bili na dolgi življenjski poti različni, v času pred revolucijo seveda popolnoma drugačni kot v partizanskih in prvih povojnih letih, da zdajšnjih, odmaknjenih časov v tej zvezi niti ne omenjamo, toda etična in miselna rdeča nit, ki jih povezuje, je ves čas enaka, človeško intenzivna, budna in občutljiva predvsem za vsako obliko laži, sprenevedanja, samodrštva in nasilja nad ljudmi in njihovo svobodo.

»Kozaška pričevanja« niso niti leposlovje niti publicistika, a so hkrati, na svoj poseben način, oboje. Doživeti jih je mogoče kot neke vrste prečiščenje pogledov na prehojeno zgodovinsko pot naše revolucije v vsem njenem polstoletnem časovnem razponu. So kot »oporoča« moža, ki je po svojih najboljših močeh sodeloval pri usmerjanju tega razvoja in bil vsekož njegov pronicljivi presojevalec, dasiravno svojih misli ni nikoli obešal na veliki zvon javne pozornosti.

Kozakovi zapisi so publicistične »rozine«, katerih vsaka je dragotina zase. Zavoljo njihove vsebine in duha, ki jih prežarja, se nam utegnejo časi, v katere nas vrača, zadržati polnejši in predvsem človeško veliko bolj dimenzionirani, kot so se nam zdele, preden smo se nadihali svežega zraka njegovih pričevanj.

Viktor Konjar

Odstavki za pokušino

Iz »Kozaških pričevanj«
Vlada Kozaka

Izbrali smo nekaj odstavkov iz članka, ki ga je napisal v maju 1968, ob petindvajseti obletnici izhajanja »Kmečkega glasu«, katerega prvi urednik je bil. »Ali je res, da je kosilnica v rokah kmeta mitraljez, s katerim kmet strelja na socializem?«

...Zmagali smo, spremenili smo strukturo družbe, razlastili vse, ki niso sami obdelovali zemlje, omejili gruntarsko posest na toliko, kolikor jo kmet lahko sam obdeluje. S tem smo odstranili nekdanje stvarne in politične ovire za razvoj naprednega kmetijstva, za našo industrializacijo. Že v začetku pa sem zapisal, da težav za kmečko ljudstvo ni bilo konec niti po vojni. Pojavile so se nove ovire, te pa seveda niso bile več objektivne. Rodile so se v glavah nekaterih zelo kratkovidnih ljudi, ki so praktično izvajali revolucijo na naših vaseh. Teh naših ljudi se je polotil strah, da ne bi kmetje spričo ugodnega razvoja industrializacije izkoristili te konjunkturo in začeli spekulirati s svojimi pridelki, odirati delavstvo in s tem ogroziti ter ovirati sam razvoj industrializacije. Čeprav ni nihče tega tako mislil, da dajmo sedaj kmetu čisto proste roke za spekulacijo na trgu, vendar si stalno čutil, kako se bojijo, da bo kmet, ki bo laže in več produciral, četudi z golimi rokami, postal kapitalist, ki bo pri nas ponovno začel razvijati kapitalizem.

Bilo je včasih skoraj narobe, tako kakor tedaj, ko so se klerikalci ustrašili industrializacije, da ne bi potem delavci postali komunisti, in so zato raje ovirali njen razvoj. Sedaj pa narobe – nekateri preveč vneti aktivisti so se zbal kmetijstva, ker so mislili, da bo kmet, ki bo dobro gospodaril, postal potem reakcionar, sovražnik revolucije in socializma. Ubogo zemljo so raje pustili, naj v socializmu malo počiva, ker je bila prej, v kapitalizmu, tako grdo izkoriščena.

Zgodilo se je – komaj nekaj let od tega – da je prišel tolminski kmet iz tolminskih grap nakupovat nov plug, v Ljubljano. Dobil ga ni ne v Novi Gorici ne v Kopru ne v Postojni. Šele v Ljubljani mu je trgovec zaupno povedal, da pluge imajo, da pa jih zasebnim kmetom ne smejo prodajati. To je bila ena izmed takih ovir, ki so težile kmečkemu človeku življenje in delo tudi po vojni. In če bi kdo le malo mislil z naravno pametjo, bi moral sprevideti, da tisti plug v tolminskih grapah ni bil nikakršna nevarnost za socializem in se z njegovo pomočjo ne bi rodil noben nov kapitalizem. Naj navedem še hujši primer, ki še bolj označuje to miselnost! Moj prijatelj, sedaj že pokojni bivši kmetijski minister Janez Hribar, mi je pripovedoval, da je nekdo, ki je imel takrat v kmetijski politiki pri nas precejšnje besede, javno dejal, da je kosilnica v rokah zasebnega kmeta – mitraljez, s katerim kmet strelja na Če bi bilo to res, potem naj bi ostala Slovenija kar nepokošena, namesto pravih krav pa bi se pasle po slovenski zemlji naše domače »svete krave«, to so tisti birokrati, ki so preprečevali, da bi kmet oral naše njive in kosil naše travnike. Bilo mi je, kakor da gledam slike iz indijskih mest, kjer se svete krave ulegajo sredi ceste, zapro vez promet in razvoj, pa jih zaradi njihove svetosti ne sme nihče preganati...

Bralna značka Karla
Prušnika-Gašperja

Šestnajsti marec, dan, ko smo se spominjali druge obletnice smrti koroškega prvoborca in pisatelja Karla Prušnika-Gašperja, je prinesel tudi uradni začetek nove kulturne akcije – Gašperjeve bralne značke. Priprave nanjo so teklo seveda dlje časa.

V študijski knjižnici na Ravnah, kjer so pripravili lepo razstavo o življenju in delu Karla Prušnika, se je zbralo več deset mentorjev (zgodovinarjev in slavistov) z osnovnih in srednjih šol. Pridružili so se jim tudi posamezni borci in aktivisti, ki so med vojno delovali na Stajerskem in Koroškem bodisi tostran bodisi onstran Karavank. Po ogledu razstave, ki jo je pojasnil ravnatelj knjižnice prof. Mrdavič, je o rojstvu in rasti tekmovanja za bralno značko na Prevaljah in kasneje po vsej Sloveniji spregovoril prof. Logar, za njim pa je o svojem soborcu in osebnem prijatelju Gašperju in o njegovi poti koroškega partizana razmišljal ing. Pavle Zavarcar-Matjaž. Gašper je bil po njegovih besedah »zgodbo borbenosti, odločnosti in hrabrosti. Vse življenje je dokazoval zvestobo slovenskemu človeku na Koroškem, vse svoje moči in znanje je posvetil boju za njegove nacionalne in socialne pravice ter za enakopravnost slovenske narodnostne skupnosti na Koroškem, za enakopravnost materinega jezika v vsem javnem življenju na Koroškem. Gašper je bil globoko zakoreninjen in stalno zasidran v rodno grudo, v dedovino svojih prednikov, med svojim slovenskim ljudstvom na Koroškem. Gašper je bil hraber borec, junak koroškega partizanstva, plodovit politični delavec, ki si je upal pogledati resnici v oči, pa tudi če je bilo treba zanjo trpeti.«

Prek tekmovanja za Gašperjevo bralno značko bodo poslej mladi pa tudi odrasli bralci obojestrano Karavank spoznavali Gašperjeve »Gamse na plazu« ter njihov vztrajni in trdoživ boj za življenje in obstanek. Ali – kot je zapisal avtor sam: »V domovini gamsov vedno drče plazovi, toda gamsov rod se drži kljub plazovom, razen tistih gamsov, ki preslišijo materin žvižg in se ločijo od neugnanega, ponosnega, vsem viharjem in plazovom kljubujočega tropa.«

Bronaste, srebrne in zlate Gašperjeve bralne značke bodo bralce obogatile z novimi človeškimi spoznanji o usodah pripadnikov rodu, ki je podoben gamsom na plazu.

Ob drugi obletnici Prušnikove smrti je v posebni številki Vestnika koroških partizanov izšla bibliografija tega velikega koroškega borca in pisatelja.

Jože Potočnik

Piše Jaka Slokan

6

Listi za slovenski zbornik

Pesnica izpod Snežnika –
Marička Žnidaršič

Zdi se, da uredniški odbor v primeru Maričke Žnidaršič ni imel prav srečne roke. Objavil je ponatis njenih »Treh srečanj z Županičem«, spominskega zapisa, ki ga je leta 1949 objavila v takratnih Novih obzorjih – po naročilu. Žnidaršičeva velikega pesnika »obožuje«, vendar ni mogla biti kos njegovemu literarnemu portretu – vrh vsega še v letu 1949!

Enako vprašljiva je uredniška odločitev, naj »obraz« pesnice izpod Snežnika predstavi sicer splošno priznani publicist in literarni kritik Franček Bohanec. Ali lahko možki, ki je sam kot literat že zdavnaj utihnil, prisluhne ženski psihi, ki se je za vekomaj združila z naravo »izpod Snežnika« in z NOB na Notranjskem? Prlek (F. Bohanec je rojen pri Ormožu ob Dravi) o Notranjki!? Močno dvomim. Pa čeprav je diplomiral na ljubljanski pri-

merjalni književnosti! Videti je, da diplomirani komparativist le ni premeril poti do pesnice Maričke Žnidaršič, ki je ostala pri svojih macesnih, gabrih in vrbah izpod Snežnika ter ob Cerkljanskem jezeru... s srcem in dušo v NOB, Franček Bohanec pa se je vrnil k sebi, med učene enciklopediste, toda brez pesničnih spoznanj.

Prispevki o slovenski
kulturi

V vrsto zglednih značilnosti »Notranjskih listov« je treba brez pridržkov vstaviti občuteni prikaz kulturniške skupine 14. divizije NOV in POS med prebivalci Notranjske Marte Paulinove-Brine, ki je svoje besedilo smiselno prepletla s slikovnimi ponazorili. Reprodukcijske na brezlesnem papirju bodo bralcem vizualno približale mlade ljudi, ki so se bili že pred NOB odločili za umetniško življenjsko pot in so jo vsak po svojih sposob-

nostih skušali izpovedovati tudi med ljudmi v osvobodilnem boju«. Morda bi urednik »Notranjskih listov II« storili bolje, ko bi bili ta prispevek vključili v prvi del kronike, ki je bil prvenstveno posvečen štiridesetemu jubileju vstaje slovenskega naroda!

Nekaj pripomb »za
slovo«

Povsem razumljivo je, da so »Notranjski listi II« prejšnjim spoznanjem dodali nova – o Maksimu Gaspariju, Lojzetu Perku in Francetu Sterletu ter o Matevžu Hacetu, Osipu Sestu in Stanku Janežu, torej o osebnostih, ki so Notranjski bodisi s peresom bodisi s čopičem postavili trajno ogledalo. Prav verjetno je, da je dr. Stane Mikuš s svojim mojstrskim portretom slikarja Franceta Sterleta (pod naslovom »Obraznik iz Dolenje vasi«) Slovincem ne le odkril doslej manj znanega likovnega

umetnika, ampak tudi usmeril iskalce nekaterih mojstrovih podob do doslej krajevnostno neznanih izvirnikov.

Pač pa me preseneča, da so sestavljalci »Notranjskih listov II« opustili vsakršno omembo ljudske povesti »Dvoživke«, ki jo je napisala leta 1920 rojena Magda Stražišar (hči cerkovnika s Križne gore nad Ložem) in jo leta 1978 izdala Kmečka knjiga v Ljubljani. Povest sicer ne izkazuje nikakršnih literarnih ambicij, je pa izrazito berljeva in pomeni – romansirano zgodovino. Uvodno poglavje »Kmetiči – dvoživke« in kmetje« je oprto na vire – od Valvasorja dalje, kar pomeni, da je želela Stražišarjeva »prikazati resnično podobo Bloške planote in njenega življenja (nekaj znamenito rečjo volov in zametke smučarstva) ter divjo lepoto pokrajine«.

Morda bo o tem beseda v prihodnjih »Notranjskih listih«.

(Konec)

Ivanov prosti spis

Ljudje pod Nanosom

Moja mama mi je pripovedovala, kako so na njenem domu doživljali grozote vojne. Doma je z Nanosa. Hiša stoji na robu gozda. Spredej jo obdaja polje, zadaj pa samotni gozd. Partizani so se začeli zadrževati na Nanosu že aprila leta 1942. Taborišče so imeli dobre pol ure hoda od hiše. Moja mama in vsa njena družina so se takrat sodelovali s partizani.

Italijani so 18. aprila prvič napadli partizansko taborišče, ki sta ga vodila Vojko in Rudi Greif. To je bila tudi prva oborožena borba na Primorskem. Po srditi borbi, ki je trajala ves dan, se je partizanom le posrečilo prebiti obroč in se umakniti proti Trnovskemu gozdu. Italijani so doživeli hude izgube. V hišo moje mame se je naselila italijanska posadka. Okrog hiše so napravili velike utrdbe, hišo pa obdali z bodečo žico. Družina se ni smela ganiti brez njihovega dovoljenja oziroma spremstva iz hiše. Italijani so vedeli, da kljub njihovi prisotnosti vseeno sodelujejo s partizani, zato so jim ukazali, da se morajo v dveh dneh izseliti iz hiše. Tako se je osemčlanska družina izselila v Vipavo. Italijani so še naprej imeli postojanko v njihovi hiši. Tako je družina dočakala kapitulacijo Italije. V upanju, da je vojne konec, so se vrnili na svoj zapuščen dom. Nihče pa ni slutil, da se je največja grozota vojne šele začela. Nemci so že začeli prodirati v naše kraje. Pri njih se je naselila druga četa Gradnikovega bataljona, kateri je poveljeval Karlo Maslo-Drago. Ta bataljon je zadrževal Nemce na cesti Razdrto-Vipava. Ob prehudi premoči Nemcev so se začeli partizani umikati na Nanos. Tako se je v njihovi hiši zbiralo čedalje več partizanov. Tam so imeli tudi skladišče orožja in hrane, katero so si prihranili ob kapitulaciji Italije. Tako se je približal 26. september 1943, usodni dan za mojo mamo in njeno družino.

Partizanska četa, ki je bila postavljena v zasedo, je spregledala prihod Nemcev, ki so prišli peš. Tanke so pustili v takojmenovani Lozi. Tako so bili partizani iznenada napadeni in obkoljeni.

»Stali so ravno v vrsti, ko je začelo pokati,« pripoveduje mama. »Nato je nastala velika zmeda, partizani so se skušali prebiti iz obroča, a so se znašli v bodeči žici, s katero je bila še vedno ograjena hiša, kakor so jo postavili Italijani. Nemci so ujeli 16 partizanov. Preden so se Nemci umaknili, so šli v hišo, kjer se je vsa preplašena v kleti stiskala vsa naša družina. Nemški oficir je potegnil brzostrelko in spustil rafale po nas, drugi Nemec pa je skozi okno vrzel bombo. Umaknili so se iz hiše, jo polili z bencinom in zažgali. Iz nezvesti sem se prebudila na tleh, ki so bila topla od krvi. Vsi naši so ležali na tleh. Sestrica, stara štiri leta, in stara mama sta bili mrtvi. Mene je zadelo pet strelav, ostali so bili vsi težko ranjeni. Oče nas je znesel iz goreče hiše v gozd. Tam so nas zasilno obvezali. Ležali smo na planem dva dni in dve noči. Sestra, ki ni bila hudo ranjena, nas je odpeljala v Vipavo. Na poti skozi Vrhpolje smo videli obešene partizane, ki so jih prijeli pri nas. Čez tri mesece smo se vrnili iz bolnišnice. Meni je bolniška sestra podarila bolniško haljo, da sem se lahko vrnila domov oziroma v Vipavo, saj doma ni bilo več. Še sem morala pretrpeti pretepanje domobrancev, celo v domobranskem časopisu so pisali o meni. Ko sem končno dočakala konec vojne in se kot mladinka udeležila zbora ob ustanovitvi prve slovenske vlade v Ajdovščini in sem ob tribuni držala v rokah slovensko zastavo, so bile vse grozote vojne pozabljene,« zaključuje pripovedovanje moja mama.

Suša je bil pogumen človek

Precej let je že preteklo od vojnega gorja, ko je Ivan Premrov, učenec šestega razreda osnovne šole v Postojni, napisal ta prosti spis o materi in njeni družini. O Zinki Pucovi, Blažonovi po domače, z Nanosa, s tega vetrovnega očaka, ki je vsa dolga leta vojne nesebično sprejemal v svoja nedrja primorske partizane.

Prišla je iz hleva. Radovedno se je ogledovala, si obrišala roke v predpasnik in povabila v hišo, v starodavno poslopje, ki ga že močno načenja zob časa, na robu vasi Strane pri Velikem Ubelskem, tik pod Nanosom, od koder je prišla iz domače hiše leta 1955, ko se je prisožila k Premrovovim, k Žanu,

Ivanu. Iz partizanske domačije na partizansko domačijo.

Žana ni bilo od nikoder. Odšel je po poslih. Velika hiša je samevala. »Žan bi lahko veliko povedal,« reče. »Saj tudi jaz vem, a le to, kar je pripovedoval on.«

Ne izgubljam časa. Čas je na kmetih zlato.

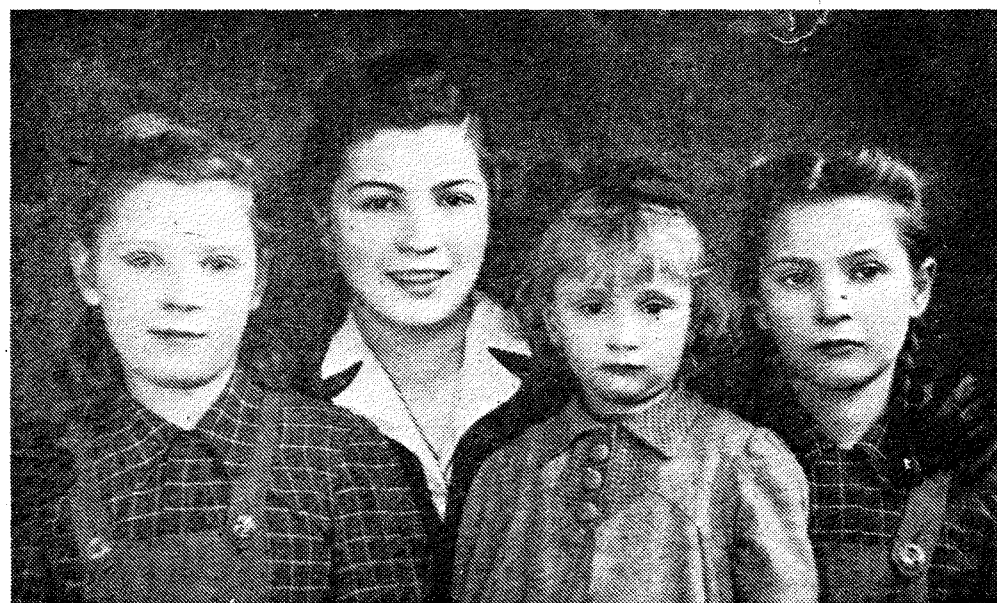
Zinka je nemiren človek. Razgibana in prijetno domača. Nenehno vstaja, kar prebada bi v en mah ustregla, naenkrat povedala vse, kar se je nabiralo desetletja.

Premrovi, ki izvirajo iz Velikega Ubelskega, so bili vedno napredna družina, pri-

poveduje o družini svojega moža. Žanovi predniki so celo pomagali financirati izda-

čez čas preimenovana v komando mesta Postojna, je bil Žan kurir.

otrok se je vrtelo okoli Suše, in kaj je pomenilo biti brez teh prašičev, je Anton dobro

Blažonova dekleta: Marta, Justa, Vida, ki so ju ubili Nemci ob napadu, in Zinka

jo Ljubljanskega zvona. Žan je bil star petnajst mesecev, ko je izgubil očeta. V hišo je

Zinka Premrov

prišel Anton Suša, očim, eden prvih aktivistov OF pod Nanosom.

Leta so tekla, Suša je opravljal svoje posle, Ivan se je počasi spreminjal v fanta. Dvainštiridesetega je Suša začel delati za partizane, še pred bitko na Nanosu je hodil na sestanke v bližino Blažonovih, na Lipe. Takrat se Zinki še sanjalo ni, da bo prišla na domačijo tega pogumnega možakarja. V svoje skrivnostne zadeve je uvedel tudi pastorka Ivana, ki je v partizanih dobil ime Žan.

Suši so kaj hitro stopili na prste: dvainštiridesetega so ga zaprli v Senožeah, a sta ga mati in Žan s prošnjami vendarle izvlekla. Zaprli so ga zaradi krave, ki jo je dal partizanom na Nanosu, Vojkovi in Greifovi skupini. Zgodilo se je, da je imel pri vsej stvari hudič prste vmes – Italijani so našli kožo. To je bilo dovolj, da so Sušo zaprli.

Hkrati s Sušo sta začela delati za gibanje tudi Luka Posega in Viktor, bratranca. Pozneje, ko je bila v domačiji komanda mesta Senožee,

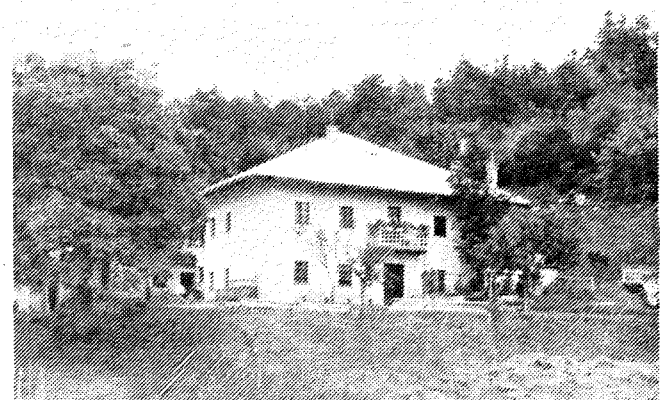
Mati in Žan sta zvesto stala ob strani Suši, ki je bil nemiren duh pogumnega srca. Če so prišli Nemci, je Žan stekel na komando, kamorkoli je pač že bilo treba, in fantje so se skrili v cerkvico svetega Brica v podnožju Nanosa, 915 metrov nad morjem, dokler nevarnost ni minila. Komanda ni bila nikoli izdana, je ponosna na moža in njegove Zinka.

Suši vzamejo prašiče

Hiša pod Nanosom je bila vselej polna partizanov lačnih ust in Suša je urejeval, kakor je vedel in znal. Žan se tistikrat ni spraševal, kako zmore, mati ni ničesar rekla, tiho je stala ob možu.

Proti koncu vojne pa bi bilo Sušo skorajda malo zaneslo, vendar: prihodnost je v rokah pogumnih. Menda je

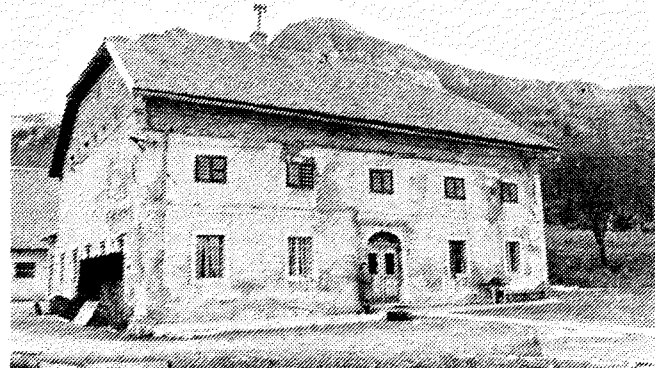
vedel. Nič kaj ni premišljeval, odpravil se je v Mala brda na nemško komando

Blažonovi na Nanosu

prosit, naj mu vrnejo prašiče, ker bo desetčlanska družina težko preživela.

Nemce je kaj malo brigala Sušina tožba. Zaprli so ga in komandant, orjaški Mongol

Ivan in Zinka sta si uredila gospodarstvo, hiša mora čakati.

bilo spomladi 1945 ali proti koncu 1944, Zinka se ne spomni natančno, ko so na domačijo prirohnili Nemci in Mongoli in ne da bi Sušo kaj vprašali, vzeli tri prašiče. Družina ni bila majhna, pet

pijan kot čep je Sušo kot za šalo nosil po izbi in ga naposled odnesel ven, ga za slovo se silovito brcnil in zaključil pogovor. Suša je odšel brez svinj, pod Nanos pa je že začela prihajati svoboda...

Tako sedaj prihajajo izpovedi nekdanjih dni v večerih znova na plan, ko se zberejo v Stranah Zinka in njeni. Zgodovina Nanosa v malem. Njena pripoved in Žanova zgodba. Rane še skelijo, a kaj, ko čas tako drvi. Ta čas se pod notranjskim vršcem bje drugačen boj, boj za hrano. Premrov premore 26 glav živine. Starejši sin študira v Ljubljani, mlajši se je zaposlil v kmetijstvu.

»Življenje je samo po sebi dovolj razgibano, da človeku ne more biti dolgčas,« povzame Zinka, ko vendarle uvidimo, da Žana ne bo, da bi tudi on kaj pristavil. »Menda sem bila ena prvih kmetic, ki se je začela boriti za porodniški dopust kmečkih žena. Prvi uspehi se že kažejo. Zadovoljna sem. Pa je vendarle še toliko stvari v tem kmetijstvu, za katere se bo še treba boriti. Glejte, kmetove pravice morajo izhajati iz dela, kot delavčeve, vse ostalo je stvar sociale. Tu ni vprašanj: če

proizvaja naj ima tudi pravice.

Sedaj se na veliko prerekamo, kje naj dobi kmetijstvo devize za umetna gnojila, za rezervne dele. Mar kmetijstvo posredno ne proizvaja deviz? Kako pa naj bi ob morju prišli do deviz, če ne na račun hrane? Čemu je treba potem toliko filozofirati okoli teh nesrečnih deviz? Turizem naj jih odstopi kmetijstvu.

Uredimo že enkrat to paritetno cen. Organizirajmo enoten jugoslovanski trg. Zadruga naj že poskrbe za temeljito organizacijo dela. Dosežimo že enkrat, da ne bo koruza komandirala celo Jugoslavijo. Že res, da se samoupravno dogovarjamo, a kaj naposled ostane od tega: en samoupravni sporazum na mizi, drug, po katerem se dela, pod mizo. Omogočimo kmetu življenje. Gradimo silose, hleve, dobivamo posojila, za hišo ti nihče ne mara dati niti dinarja. Udobju se je treba odpovedati na račun proizvodnje. ...

Milenko Strašek

Na pomoč španskim borcem

Vsem občinskim odborom ZZB NOV in krajevnim organizacijam ZB

Slovenski španski borci – združeni v sekciji španskih borcev pri republiškem odboru ZZB NOV Slovenije smo z velikimi težavami uspeli sestaviti približno točen seznam borcev slovenskega področja, ki so se proti fašizmu borili v Španiji. V seznamu so borci razdeljeni po občinah in kajih rojstva, nekateri le po krajih, če jih nismo vedeli opredeliti v ustrezno občino, mnogo je označenih le po imenih, ker ni bilo drugih podatkov, posamezniki pa so mogoče celo izpušeni.

Naša želja je, da bi izdelali dokončen in čimpolnejši seznam, to pa je mogoče le, če nam boste vsi tovariško pomagali. Organizacije zveze borcev in vse posameznike – bralce lepo prosimo, da objavljene sezname pregledajo in dopolnijo podatke za svoje področje ter nam vse, kar o posameznih španskih borcih vedo, sporočijo na naslov: Republiški odbor ZZB NOV Slovenije (za španske borce), Vrtača 11, 61000 Ljubljana, najkasneje do 1. maja letos.

Ker je na seznamu preko 500 imen, ne bo mogoče vseh objaviti v eni številki TV-15. Zato prosimo, da sledite nadaljevanju, kajti prav v drugi polovici so navedena imena s pomanjkljivimi podatki in tudi imena brez podatkov.

Za trud in sodelovanje vsem, ki boste pomagali, tovariška hvala.

Španski borci

AJDOVŠČINA

Franc Bernard, rojen 1910, Erzely – Vipava, prišel iz Belgije, Karlo Bernard, rojen 1906, Erzely – Vipava iz Jugoslavije, Albin Vodopivec, rojen 1905, Kamnje, iz Francije, Virgili – Drago Simončič (Simončič), rojen 1907, Plače, iz SSSR.

BREŽICE

Janež – Ivan Rupar, rojen 1907, Mrzla vas, prišel iz Francije.

CELJE

Ivan Goršek, rojen 1909, Celje, prišel iz Francije, Blaž Kladnik, rojen 1900, Celje, iz Belgije, Franc Salej, Celje, iz Francije.

CERKNICA

Franc Gornik, rojen 1905, Grahovo pri Cerknici, Stane Hočevar, rojen 1909, Grahovo pri Cerknici, iz Jugoslavije, Janez Korošec, rojen 1905 (Loška dolina), iz Francije, Franc Kovač, rojen 1905, Grahovo, iz Francije, Janez Kovačec, rojen ?, Kozarišče (Loška dolina), iz Francije, Jože Krajc, rojen ?, Rakek, Matija Modic, rojen 1900, Rakek, iz Kanade, Franc Turšič, rojen 1911, Lož, iz Jugoslavije.

ČRNOMELJ

Mihael – Majk Kobe, rojen 1911, Damelj pri Črnomlju, prišel iz Kanade.

DOMŽALE

Vladislav Jurca, rojen 1914, Javorje-Moravče, prišel iz Belgije.

GORICA (NOVA GORICA)

Karel Citer (Cihar, Zihar?), rojen 1906, Gorica, prišel iz Jugoslavije, Anton Drufovka, rojen 1909, St. Florjan-Brda, iz Italije, Andrej Erjavc, rojen 1911, Gorica, iz Francije, Rudolf Jenko, rojen 1908, Podgora, iz Jugoslavije, Franc Kautič, rojen ?, Temenica na Krasu, iz ?, Valentin Klanjšček, rojen 1901, Solkan, iz Francije, Franc – Maron Kolman, rojen ?, Gorica, iz ?, Alojz Lavrenčič, rojen 1898, Doberdob, iz Francije, Ivan Lenardič, rojen 1908, Kojsko, iz Irana, Anton Ličen, rojen 1901, Branik (Rihemberk), iz Francije, Franc Hvalič, rojen 1908, Lokve, iz CSR, Jože Markič, rojen ?, Kanal, iz Belgije, Albin Marvin, rojen 1908, iz SSSR, Roman Marvin, rojen 1902, iz SSSR, Matija Marušič, rojen 1908, Kanal, iz Jugoslavije, Viktor Mavrič, rojen 1904, Lovrenc

pri Gorici, iz ?, Anton Mazi, rojen 1904, Gorica, iz Belgije, Martin Mazi, rojen 1904, Gorica, iz SSSR, Viktor Pregelj, rojen 1903, Gorica, iz Jugoslavije, Jože Saksida, rojen 1904, Bukovica, iz SSSR, Simoniti, rojen ?, Gorica, iz ?, Friderik Soban, rojen ?, okolica Gorice, iz ?, Jurij Tavčar, rojen ?, Gorica, iz ?, Emil Valentinčič, rojen 1906, Pevma, iz Jugoslavije, Maks Valentinčič, rojen 1912, Solkan, iz Jugoslavije, Stanislav Vilhar, rojen 1905, Kromberg, Gorica, iz Francije, Maks Vidmar, rojen 1906, Branik (Rihemberk), iz Francije, Anton Vižintin, rojen ?, Gorica, iz Francije, Angel Zagar, rojen 1904, Lokve, iz Jugoslavije, Anton Spacapan, rojen 1906, Renče, iz Francije.

GORNJA RADGONA

Ivan Kreft, rojen 1906, prišel iz Jugoslavije.

GROŠUPLE

Alojz Erjavšek, rojen ?, Breg pri Zagradcu, prišel iz ?, Viktor Koleša, rojen 1884, Blagovica (Ivančna gorica), iz ZSSR, Jože Nose-Span, rojen 1908, Kompolje, iz Jugoslavije.

HRASTNIK

Ivan Bedenik (Benedik?), rojen 1914, Hrastnik, prišel iz Francije, Ladislav Bedenik (Benedik?), rojen 1913, Hrastnik, iz Francije, Ivan Dolenc, rojen ?, Hrastnik, iz Francije, Anton Krivec, rojen ?, Hrastnik, iz ?, Pavel Krivec, rojen 1914, Hrastnik, iz Francije, Franc Pufler, rojen 1905, Hrastnik, iz Jugoslavije.

LIRSKA BISTRICA

Ivan Dolinšek, rojen 1901, Trpčane, prišel iz Francije, Matija Gržina, rojen 1913, Knežak, iz Jugoslavije, Anton Seles, rojen 1894, Prem, iz Alžira.

IDRIJA

Jože Bajt, rojen 1908, Poljane, prišel iz Jugoslavije, Aleš dr. Bebler, rojen 1907, Idrija, iz SSSR, Venceslav Eržen, rojen 1897, Cerklje, iz ?, Angust Felc, rojen 1898, Sp. Idrija, iz Francije, Fortunat Felc, rojen 1906, Studenci?, iz Francije, Ivan Felc, rojen 1901, Vojsko, iz Francije, Franc Gantar, rojen 1903, Idrija, iz Francije, Jože Ipavec, rojen 1897, Črni vrh, iz Belgije, Viktor Jereb, rojen 1903, Idrija, iz SSSR, Jakob Makuc, rojen 1899, Gorje pri Cerknem, iz Francije, Dimitrij Omerza, rojen 1900, Idrija, iz Jugoslavije, Ciril Peternej, rojen ?, Jagršče, iz Belgije, Ivan Sinkovec, rojen 1907, Gor. Konomlja, iz Belgije, Ivan Krivec, rojen ?, Cerklje, iz Belgije.

JESENICE

Stane Fende, rojen 1911, Javornik, prišel iz ?, Jože Kapus, rojen 1907, Blejska Dobrava, iz Francije, Albert Kragolnik, rojen 1903, Javornik, iz Jugoslavije, Franc Malenšek, rojen 1909, iz Jugoslavije, Jože Mavec, rojen 1909, iz Jugoslavije, Janez Pajek, rojen ?, iz ?, Jože Pikon, rojen 1903, Blejska Dobrava, iz Jugoslavije, Franc Prevc, rojen 1905, iz Jugoslavije, Franc Potočnik, rojen 1902, Boh. Bistrica, iz Jugoslavije.

KAMNIK

Jože Pančur, rojen 1901, prišel iz Francije, Franc Pernič, rojen 1914, iz Jugoslavije.

KOČEVJE

Jurij Medved, rojen 1915, Kočevje, prišel iz Jugoslavije, Ciril Medžev (Kiro Rainad), rojen ?, iz ?.

KOPER

Anton (Toni) Babič, rojen 1910 v Babičih, prišel iz Kanade, Benedikt Bertok (Salgado Eduard), rojen 1907, Čežarij, iz ZSSR, Giovanni-Ivan De Bernardi, rojen ?, iz ? Anton Cetin, rojen 1902, Šmarje, iz Alžira, Karl Cetin, rojen ?, Šmarje, iz Alžira, Peter Kocjančič, rojen ?, iz ?, Julij Morgan, rojen ?, iz ?, Valentin Morgan, padel, Roman Piciga, rojen ?, Pobegi, iz ?, Nazarij Primožič, rojen 1895, Čežarij, iz Belgije, Anton Rogar, rojen ?, Koper, iz ?, Ivan Tremul, rojen 1913, iz Francije, Jože Vergan, rojen 1904, Papetak ?, iz Francije.

KRŠKO

Alojz Dornik, rojen 1906, Gorica ?, prišel iz ?, Ivan Fabjan, rojen ?, Krško, iz Francije, Alojz Ivanc, rojen 1912, Gorica, iz ?, Anton Ivanc, rojen 1897, Gorica, iz Francije, Ivan Ivanc, rojen 1912, Gorica, iz Francije, Mirko Ivan (Mirko Jovanc?), iz Jugoslavije, Franc Knez, rojen 1911, iz Belgije, Jože Kozole, rojen 1903, Koprivnica, iz Francije, Franc Meke, rojen 1899, Mali Podlog, iz Francije, Karl Pinter, rojen

1909, Senovo, iz Belgije, Vinko Polc, rojen 1913, Leskovec, iz Jugoslavije, Ivan (Janez) Zajc, rojen 1901, Sp. Laknic ?, iz Jugoslavije.

KRANJ

Ivan-Johan Gros, rojen 1892, Srednja vas?, prišel iz Francije, Jože Pogačar, rojen ?, Cerklje, iz ?.

LAŠKO

Miha Čemažar, rojen 1912, Radeče pri Zidanem mostu, prišel iz Jugoslavije, Franc Dornbič, rojen 1916, iz Jugoslavije, Ivan Planinc, rojen 1904, Veliko širje, iz ?, Anton Trefalt, rojen 1901, Mrzlo Polje, iz Jugoslavije.

LENDAVA

Martin Kuzman, rojen 1919, Trnje, prišel iz ?.

LITJA

Alojz Smuk, rojen 1908, Jablanec, prišel iz Belgije.

LOGATEC

Lojze Mulc, rojen 1912, prišel iz Jugoslavije, Ivan Istenič, rojen 1906, iz Francije.

LJUBLJANA

Stane Bobnar, rojen 1912, Vevče, prišel iz Jugoslavije, Jože Breskvar, rojen 1913, iz ČSSR, Anton Cimerman, rojen 1911, Polje, iz Jugoslavije, Egon Erlih, rojen 1913, iz Jugoslavije, Herbert Fornezi, rojen 1916, iz Jugoslavije, Silvester Furlan, rojen 1909, iz ZSSR, Franc Glavan, rojen 1902, Ig, iz Francije, Martin Gostinčar, rojen 1896, Gor. Kašelj, iz Jugoslavije, Franc Herceg, rojen ?, iz Jugoslavije, Viljem Herman, rojen 1908, iz Jugoslavije, Viktor Jazbinšek, (Lopez Antonio, Reiner Robert), rojen 1903, iz ZSSR, Albin Jeraj, rojen 1913, Vodice, iz Francije, Viktor Jerina, rojen 1903, Zadvor, iz Jugoslavije, Ivan Jurca rojen 1914, iz Francije, Alojz Kunej, rojen 1905, iz Jugoslavije, Leopold Mendaš (Slavko), rojen 1915, iz Jugoslavije, Ciril Rome, rojen 1910, Dobrunje, iz Jugoslavije, Franc Rozman-Stane, rojen ?, Pirniče pri Medvodah, iz Jugoslavije, Stanko Semic-Daki, rojen 1915, iz ?, Franc Sterle, rojen 1900 (1910?), iz Francije, Oskar Stajner, rojen 1906, Rožna dolina, iz Jugoslavije, Matija Udvanc (Vajs Stefan, Faltin Rudolf), rojen 1912, Jezica, iz ZSSR.

LJUTOMER

Karlo Kosanič (Kozulič), rojen 1898, prišel iz Francije, Drago Senčar, rojen 1912, Mala nedelja?, iz ?.

MARIBOR

Vilko Divjak, rojen 1912, prišel iz Jugoslavije, Ito Ferber, rojen ?, iz ?, Alojz Mikenauer (Mihailov Mihail), rojen 1908, iz Belgije.

METLIKA

Martin Bajuk, rojen 1897, Radovica, prišel iz Kanade, Ivan Radoš (Djuro), rojen 1900, Bojanja vas, iz Francije, Josip Kopinič (Jože), Valdes, Roman Antonio, Vokšin Josip, rojen 1911, Radoviči, iz ?, Janko Stipančič (Stipančič).

MURSKA SOBOTA

Stefan Balaško, rojen 1910, Moščanci, prišel iz ?, Alojz Podelek, rojen 1911, Murska Sobota, iz Francije, Ludvik Podlessek (Lajoš) rojen ?, Murska Sobota – okolica, iz ?, Franc Rak (Ferenc), rojen 1903, iz Francije.

NOVA GORICA (GLEJ GORICA)

NOVO MESTO

Jože Berkopec, rojen 1911, Rumanja vas, prišel iz Jugoslavije, Alojz Cok, rojen ?, Šentjurij, iz Francije, Anton Fabjan, rojen 1905, Škocjan ob Krki, iz Belgije, Viljem Glavič, rojen ?, Šmihel, iz ?, Alojz Gosenca, rojen 1903, Podgrad, iz Jugoslavije, Rudolf Junker-Oskar, rojen 1910, iz Belgije, Miha Počervina, rojen 1905, Birčna vas, iz Francije, Dušan Rauter, rojen 1917 pri Novem mestu, iz Jugoslavije, Silvester Volčko, rojen 1906, Zvabovo Šentandrej, iz Francije.

POSTOJNA

Dragotin ing. Gustinčič (Golubjov Danil), rojen 1882, Gornja Kosana, iz ZSSR.

PTUJ

Franc Dolenc, rojen 1913, prišel iz Jugoslavije, Anton Rojc, rojen 1892, iz Francije, Anton-Tone Znidarič, rojen 1913, Nova vas, iz ZSSR.

Prihodnjič dalje

25

Tone Kebe

Notranjski padli in umrli prvoborci

V naglici sem se skril v manjšo omaro in po dveh preiskavah me niso našli. Ne vem, kje se je skrivala Šrajeva, ki so jo že tudi odkrili... Nato so začeli s ponovno preiskavo v navzočnosti gospodarja, ki je opazil spremembo na omari in najbrž nanje opozoril preiskovalce... Kmalu zaslišim pok in oster klic k predaji. Strel, ki ga je policist usmeril v omaro, me ni zadel. Takoj nato pa je pristopil k omari, jo odprl in me izvlekel ven. Bil sem brez orožja in brez obrambe prepuščen policistom... To se je zgodilo 5. januarja 1945.

Začeli so me pretepati, kar pa je oficir prepovedal... Potlej so vse tri, Šrajovo, Praprotnika in mene, vklelili in prepeljali najprej v domžalske zapo-

re, kjer so nas zaslišali in povpraševali po osebnih podatkih in dolžnostih v partizanih.

V gestapovskih zaporih

Zame so vedeli, da sem pomočnik političnega komisarja brigade, saj sem imel položajne oznake na rokavu. Niso pa nikoli zvedeli, da sem bil sekretar partijskega komiteja operativnega štaba (bil je v rangi štaba divizije) obeh brigad. Na rokavu sem imel tudi odlikovanje – mali rdeči znak... (Lojze Jakopič izjavlja, da je ta trikotni znak dobil leta 1943 na Pugledu, imel pa da je na suknjiču še red za hrabrost, ki mu ga je v jeseni 1944 pripel na Čatežu na Dolenjskem komandant Stane.)

Nato so nas čez noč zaprli v isto celico. Takoj smo pomislili na izdajo... (Po vojni so po prijavi Matije Knapa Janeza Škrjanca aretirali in ga po izjavi Janeza Praprotnika obsodili na smrt.)

Drugo jutro, 6. januarja 1945, so nas vkleljene v verige odpeljali v kamniške zapore... V zaporu smo videvali dezertarje, nas pa so zaprli v posebni bunker... Oba s Praprotnikom sva bila tudi v zaporu vklejena... Čez nekaj dni so nas odvedli v pisarno, kjer so še enkrat preverili podatke iz Domžal... Drugi dan je prišel pome neki slovenski gestapovec in me vklejenega odpeljal čez cesto na zaslišanje. Med zaslišanjem me je zelo tepel po glavi, rokah in nogah, me spraševal, kje sem dobil nemško uniformo, kaj smo napravili z nemškimi ujetniki, v katerih akcijah sem sodeloval in zakaj sem dobil odlikovanje. Zanimalo ga je tudi, če sem ranjen v nogo, kajti nogo sem imel že več mesecev obvezano. (Lojze Jakopič pove, da je bil tisti slovenski gestapovec, ki ga omenja Knap, Najnerjev iz Črnuč, znani gestapovec in vodja raztrgancev. Knapa je pretepal z bikovko. Zelo so preteпали tudi Pastirčka. Tudi sam je bil tepen, toda zaradi mladosti ne tako kot onadva. Ležal je na pogradu skupaj s Knapom in videl njegove krvave in razmesarjene noge. Knapa so tepli kot vola...)

Potlej sem bil v bunkeju s partizanom, ki je bil v šesti brigadi komisar čete in z Lojzetom Jakopi-

čem, ki je bil bataljonski sekretar SKOJ. Ranjen je bil ujet. Ker sem bil vklejen, sta mi pomagala pri dajanju hrane in pri prevezovanju ran. Od prihoda v Kamnik je bil z nama še Pastirček, ki je bil tudi vklejen...

15. januarja 1945 zjutraj so vse odpeljali v begunjske in ljubljanske zapore. (Po izjavi Janeza Praprotnika-Pastirčka z dne 25. februarja 1982 so ujetnike, doma z Gorenjske in Štajerske odpeljali v Begunje in nato v Mauthausen, ostale pa v Ljubljano in nato v Dachau.) V Ljubljano sva bila odpeljana skupaj z Jakopičem...

(Lojze Jakopič pove, da je Matija Knap pozabil na ime zdravnika Klaviva, ki je bil z njima skupaj v bunkerju in so ga tudi tedaj odpeljali v Ljubljano. Še bolj pa se čudi, da ni omenil junaškega dejanja, ko so šest zapornikov iz kamniških zaporov odgnali v Tuhinj in jih postavili pred šolo, da jih postrele. S tem dejanjem so hoteli Nemci zastrašiti prebivalstvo in javno postreliti ujete partizane. Nemški poročnik, ki ni bil esesovec, je Matiji Knapu strgal odlikovanje z obleke in ga vprašal, zakaj ga je dobil. Matija je junaško odgovoril: »Odlikovanje mi je dal Tito, ker sem pobil veliko Nemcev!« Ta hraber odgovor je poročnika toliko presenetil, da je zaustavil streljanje. Po komandi »Abtreten« so jih odpeljali nazaj v kamniške zapore. Vsi so se oddahnili, saj so pet ur slečeni čakali na usodne salve. To je s svojim hrabrim obnašanjem dosegel Matija Knap. Najbrž je oficir s tem pokazal odpor proti fanatičnim gestapovcem...

Po izjavi Lojzeta Jakopiča so jih kmalu nato odpeljali v Šentvid in zaprli v neko gestapovsko vilo. Od tod pa so štiri pare bese in samo v spodnjih hlačah sredi najhujše zime vkleljene spremljali čez Dravljino in Šiško v sodnijske zapore na Miklošičevo. Tudi to so počenjali iz prezira in zaradi zastraševanja javnosti...

Jakopič in Knap sta bila vklejena skupaj in tudi v ljubljanskih zaporih sta ostala skupaj vse do 6. ali 7. februarja 1945. Med tem časom jima je Matijeva sestra Micka (zvedela je po hitri zvezi) prinesla v zapor pustne flancate in zmlet fižol z ocvirki, kar sta si podelila...

Med prestajanjem zopora na Miklošičevi sta si z Matijem marsikaj zaupala. Oživljala sta spomine preteklih mesecev – na sestanek političnih aktivistov v Žužemberku, ki ga je vodila Vida Tomšič, na drugo srečanje v novembru 1944 pri obleganju Trebnjega... Knap je bil izreden strellec in takrat je s puško z daljnogledom na daleč ustrelil dva domobranca. Rekli so, da je bil eden visok oficir... Potlej ga Jakopič ni videl od srečanja na Miklavžu nad Kresnicami, ko se je Šlandrova brigada vračala na Štajersko... Le pol brigade se je prebilo čez moravško dolino, Limbarsko goro in čez Krašnjo v Tuhinjsko dolino... Potem so se znašli na Menini planini... Nemci so na dan »nedolžnih otročičev« požgali Zgornji in Spodnji Krog in Česnjico... Končno sta se oba kot ujetnika znašla v zaporu...

Matija Knap nadaljuje: »1. marca 1945 zjutraj so nas okrog dvesto postrojenih ter pod policijsko zaporu odpeljali na postajo in zaprli v živinske vagonce. Sledil je žalosten transport v taborišče Dachau, kjer sem postal številka 142748...

V taborišču Dachau

Na poti v taborišče Dachau sva imela namen z Jakopičem pobegniti v Beljaku, kjer so navadno odprli vagonce, toda vlak je brzel naprej. Poslednje upanje je ostalo pri iluzijah, resničnost pa je bila ta, da smo se 5. marca 1945 znašli v taborišču Dachau...

Čez ograje so nas pozdravljali stari interniranci in njihovi obrazi so nam povedali, da si nimamo obetati nič dobrega...

Strpali so nas v obvezno karanteno, zaradi česar nismo mogli vzpostaviti stikov z drugimi interniranci. Lojze Jakopič je dobil zvezo z znancom Zoranom Tevžom, za katerega je vedel, da je član partije. Izrazil sem željo, da bi se povezal s člani partije... Kmalu zatem je prišel k mreži karantene Vlasto Kopač, ki ga od prej nisem poznal. Poklical me je in rekel, če sem govoril s Tevžem, kar sem potrdil. Dal mi je zavitek cigaret z naročilom, da so za partizane. Še večkrat je prišel in prinesel cigarete, hrano in

Starejši generaciji v spomin, današnji v opomin!

Kakor vse pomladi, tako se je tudi tista pomlad pred 40 leti prebujala v novo življenje. Dasiravno okovana v kruti okupatorski nacistični teror, je hotela oživetiti in dati od sebe vse, kar je pravičnega po naravi.

Kot že neštetokrat je tudi pred tem pomladnim dnem 31. 3. 1942 pred 40 leti zasijalo sonce. Gorenjsko so zopet preplavili tisti krvavo rdeči plakati in nam oznanjali, da bo moralo spet umreti 28 mladih poštenih Slovencev. Morali so žrtvovati mlada življenja zato, ker so ljubili svojo domovino in svoj materin jezik.

Za ta zločin si je okupator same mlade fante izbral iz Gorenjske od Nornja do Bohinja in Ljubljane. Pri tej zmučeni skupini je samo mesto Kranj moralo žrtvovati 11 mladih prekaljenih skojevcev, ki so bili trn v peti takratnim zločincem Röserju, Druschkeju in pomaščem, ki so hoteli pokazati svojo nacistično junaštvo nad takratno zavedno mladino.

Okupator se je izkazal tudi

s tem, da je izbral prav vod prostovoljcev kranjskega policijskega bataljona, ki je bil nastanjen v Kranju, večina samih avstrijskih nacistov, da so pokazali svoje junaštvo na kole privezanim nemočnim ujetim in aretiranim mladim skojevcem iz Gorenjske. Današnja generacija si ne more predstavljati tega nacističnega junaštva. Starejši to vemo, ker smo to občutili, videli in preživeli. V dokaz tem tragedijam, ki smo jih preživeli za naš bitni ali ne biti, so nam pač današnji dogodki in borbe naše manjšine v nevtralni republiki Avstriji, kjer se morajo zopet po 40 letih naši bratje in sestre boriti proti koroškemu Heimatdienstu, nasledniku bivših nacistov. Vsi še živeči očetje in strici današnje heimatdienstovske mladine se danes po 40 letih šopirijo in kažejo svoje junaško zaslužene ravne in kljukaste križe v obliki odlikovanj, ki so si jih priborili pri obglavljanju koroških Slovencev in streljanju privezanih talcev po gramoznicah in križpotjih po Sloveniji.

Zato se današnji mladi generaciji Heimatdiensta zbuja želje, da bi po vzoru »junaških del« svojih očetov in stricev tudi sami danes pri naših bratih in sestrah, ki živijo na Koroškem kot manjšinski enakopraven narod, na ta način služili hrabrostna odličja in našo manjšino zapirali, mučili in nato na kole privezane streljali. Toda iz zgodovine se niso nič naučili.

V tem letu je še veliko teh krvavečih štiridesetletnic. Ena od teh je bila 31. 3. 1942, kjer so domačinu iz Senčurja pri Kranju požgali dom, ženo in otroke pometali v ogenj, njega pa odpeljali v Begunje in ga ta dan ustrelili. Med ustreljenimi v Begunjah je bil tudi moj sin. Na poti v partizane je bil ranjen in ujet v Selški dolini pri Sv. Tomažu pri Tavčarju 28. 2. 1942. Ker pri zaslišanju v Škofji Loki ni govoril, je prišel 19. 3. 1942 v Begunje brez zob in bil med temi mladimi skojevci ta dan ustreljen.

Karel Brezar

V imenu boga na milijone zločinov

V spomin na 37-letnico 100 žrtev v Frankolovem

Znana Goebbelsova propaganda med zadnjo svetovno vojno se je posluževala raznih laži z namenom, da je tako dovedla v zablodo nemški narod in nemškega vojaka v dokončno in obljubljeno zmago ter s tem sleparila tudi razne petokolonaše – kulturbundovce in njihove privržence v okupiranih deželah.

V zvezi s tem naj omenim le tale podatek: vsak nemški vojak je na kovinasti sponki vojaškega opasača poleg kljukastega križa nosil pozivni napis »GOTT MIT UNS«, kar pomeni »BOG Z NAMI«. Navedeni napis je nemškega vojaka ali nacistični vodil v veri, da lahko neodgovorno pobija in roba nedolžno prebivalstvo v zasedenih oziroma okupiranih deželah. K tem mojim navedbam naj omenim le naslednji statistični podatek: samo nemške oborožene SS grupe so v času minule vojne pobile 5.100.000 Židov, da pri tem ne omenjam na milijone pobitih in v taboriščih umrlih državljanov Jugoslavije, Češke, Poljske, Sovjetske zveze itd.

Ta Goebbelsova propagandna mistifikacija je bila hkrati tudi tipičen vzorec, po katerem je bil inštruiran slovenski belogardizem, ki je prav tako v imenu boga masovno pobijal zavedni slovenski narod.

Nace Miklič, Slovenj Gradec

zdravila za najbolj šibke. Povedal mi je, da v taborišču obstaja partijska organizacija. Sprva sva bila drug do drugega nezaupljiva, kmalu pa sem od njega zvedel, da v taborišču deluje jugoslovanski partijski komite, jaz pa sem mu povedal vso mojo zgodbo do zajetja in do prihoda v Dachau. Zaupal sem mu še, da so v zadnjem transportu pripotovali tudi domobranski in plavogardiistični oficirji, med njimi podpolkovnik Ernest Peterlin, major Ladislav Kriz, kapetan Berto Ilovor, poročnik Stane Zagorsek, Martin Zekar in drugi. Kopaču sem pre-

dal spisek teh ljudi, ki so jih zaprli zaradi političnih interesov, da bi se kot žrtve okupatorja dokopali do vladnih pozicij po vojni...

Partijski komite me je prve dni aprila 1945 vključil v svoje članstvo. V njem sem bil odgovoren za delovanje SKOJ in tudi po vojaški liniji. V partijskem komiteju so bili: Oskar Juranič in Branko Albaneze iz Hrvaške, Franc Zemva, ing. Branko Diehl, ing. Vlasto Kopač in Matija Knap iz Slovenije, Muso Musić iz Črne gore... Upoštevati je treba, da je bilo zdaleč največ Slovencev v taborišču, zato

Naši znaki

Odlikovanje za razvoj SLO

Z danes predstavljenim odlikovanjem ne bomo segli v preteklost. Priznanje Republiškega sekretariata SR Slovenije za ljudsko obrambo je bilo ustanovljeno leta 1975. Vsak odlikovanec je od tega leta dalje dobil posebno pismo listino. Lani, torej leta 1981, so bile skupaj z listino prvič podeljene tudi posebne medalje. Vse so oštevilčene. Številka z medalje je tudi na listini in v seznamih RSLO.

Priznanje podeljuje republiški sekretariat posameznikom, ustanovam, organizacijam, organom in vsem drugim, ki so ustvarjalno in prizadevno delovali ter dosegli uspehe pri razvoju splošnega ljudskega odpora v svojem okolju. Po uredbi, ki temelji na 21. točki 45. člena zakona o ljudski obrambi (Uradni list SRS, številka 23/76), kjer so določbe o izdajanju priznanj in pohval za dosežke na področju ljudske obrambe, podeljuje priznanja republiški sekretar vsako leto ob prazniku Jugoslovanske ljudske armade 22. decembra. Republiškimi in zveznim organom, ustanovam ter odlikovanim osebam na republiški ali zvezni ravni oziroma nagrajenim osebam, ki delajo v kolektivih na republiškem ali zveznem nivoju, podeli priznanje sekretar osebno, ostalim odlikovancem na občinski ravni, ki predstavljajo večino, pa predstavnik občine, ki je nagrajenca predlagala. Predloge za podelitev priznanja oblikujejo občinski komiteji za ljudsko obrambo ali sveti za ljudsko obrambo občin. Na republiški ravni pa jih pripravi kolegij sekretariata, ki po potrebi ugotovi tudi mnenje družbenopolitičnih teles. Vse dokončno ustrezne predloge pa z odredbo potrdi in tako dejansko podeli republiški sekretar. Če po-

gledamo po posameznih letih, vidimo, da je bilo podeljeno naslednje število priznanj: 1975 – 294, 1976 – 340, 1977 – 317, 1978 – 306, 1979 – 194, 1980 – 188, 1981 – 193. Iz teh števil je mogoče razbrati, da se je priznanje lepo uveljavilo in da je seglo do mnogih posameznikov, ki vlagajo vse svoje sile v razvoj in krepitev obrambnih priprav v naši domovini Sloveniji ter na zvezni ravni. Med odlikovanci so namreč tudi

petokrako zvezdo. Ob skrbnem pogledu se da ugotoviti, da je zastava slovenska, kar bi bilo tudi edino prav, saj gre za republiško priznanje. K popolnosti medalje v falerističnem smislu mogoče manjka res nekoliko slovenskosti. Ni nobenih besed in ničesar podobnega, zato ne bi bilo narobe, če bi z nekoliko večjimi stroški emajlirali ali vsaj obarvali zastavo in petokrako zvezdo. Tako bi odlikovanje postalo

Priznanje republiškega sekretariata za ljudsko obrambo – naše že uveljavljeno odlikovanje

najvidnejši poveljniki JLA, mnogi generali, najvišji družbenopolitični delavci in drugi.

Se nekaj besed o odlikovanju. Izdelano je v obliki okrogle medalje s premerom 35 mm. Likovno jo je zasnoval znani slovenski akademski slikar Ive Šubic, ki je bil v naših najtežjih časih tudi sam partizan. Umetnik je zelo posrečeno prikazal človeško moč splošnega ljudskega odpora. Na medalji je žena z bolniško torbo, pred njo majhen kurirček, v ospredju delavec s puško v rokah in ob njem pripadnik teritorialnih enot. Zadaj je tovarniški dimnik in velika zastava s

še lepše in tudi bolj toplo. Tudi obesek je namreč samo kovinski. Na njem je z velikimi črkami kratica SLO, ki nam jo je vsem splošno znana. Značke priznanja izdeluje graverstvo Piciga v Ljubljani. Izdelanih je bilo 3000 medalj. Ta, ki je na naši sliki, ima na zadnji strani vgravirano številko 243. Pove nam, da jo je dobil tovariš Janko Stušek iz Radovljice. Njemu in republiškem sekretarju Martinu Koširju se moram zahvaliti za večino podatkov v tem članku.

Dodajmo še, da je likovno zelo bogata tudi listina priznanja. Na njej je enak motiv kot na medalji.

Janez J. Švajncr

Jugoslovanski narodni odbor. Spredaj od leve: Piero Renčić, Franc Škrlič, Vlado Popović, Oskar Juranič, Branko Diehl, Vencelj Arko, zadaj: Vlastimir Pavlović-Carevac, Matija Knap, Branko Albaneze, Valentin Hartman, Ernest Adamič in Franc Abram

jih je bilo med 70 vključenimi člani partije nad 50 iz Slovenije.

Oskar Juranič in Vlasto Kopač sta bila izmenoma sekretarja partijskega komiteja...

Tako nekako izgleda povzetek iz daljšega življenjepisa Matije Knapa...

Še pred osvoboditvijo taborišča Dachau je bil formiran Jugoslovanski narodnoosvobodilni odbor, ki so ga sestavljali:

- dr. Vladimir Popović, univerzitetni profesor, predsednik,
- Franc Škrlič, podpredsednik,
- ing. Branko Diehl, tajnik
- Branko Albaneze, namestnik tajnika,
- Ernest Adamič, član,
- Oskar Juranič, član, povezava s komitejem,
- Matija Knap, član,
- Valentin Hartman, član, zastopnik koroških Slovencev,
- Franc Abram, član, zastopnik primorskih Slovencev,
- Piero Renčić, član, zastopnik Istranov,
- Vlastimir Pavlović-Carevac, član, zastopnik Srbov.

(Podatki iz zbornika Dachau na strani 282, ki ga je s sodelavci uredil Stane Šinkovec in izdala založba Borec 1981)

Matija Knap, ki je imel najboljši pregled nad sovražniki, je tesno sodeloval z Radom Krasnikom, odgovornim za obveščevalno službo. Knapa so koncem marca imenovali v štab brigade, ki je bila porazdeljena na bataljone in čete in je imela vojaško nalogo stopiti v akcijo takoj, ko bi bilo to potrebno.

Taborišče Dachau so osvobodili Amerikanci en dan prej, kot je bilo pričakovati. Ohranjen je bil dokument, ki ga je poslal Himmler, da se taborišče pred prihodom zavezniških sil uniči. To je preprečil komunistično usmerjeni večletni interniranec Riemer, ki je uspel iz taborišča pobegniti in še pravočasno obvestiti o nemški nameri generala Adamsa. Ameriške sile so nato hitro zasedle mesto Dachau in po krajšem spopadu s tanki brezele proti ograjenemu taborišču. Tam so še prestregli poln vlak

mrličev, ki so jih hoteli odpeljati. Pogled na vlak in na kupe mrličev, je generala Adamsa tako razhudilo, da je dal takoj preostali vse esesovske stražarje v taborišču. Amerikanci so po zaslugi Riemerja rešili smrti 32.000 jetnikov, kolikor jih je še preostalo v taborišču. (Izjava Vlasta Kopača, ki je bil v Dachau sekretar partijskega komiteja.)

V zborniku Dachau na strani 183 piše:

»Na različnih mestih so bili v taborišču postavljeni ogledniki, ki so poročali o položaju. Med barako A in B revirja so oprezali proti vratom v Jourhausu trije jetniki: kapetan NOVJ Matija Knap, sovjetski oficir Boris Zukov in sekretar taboriščnega skojevskega komiteja Stane Šinkovec. Ura na stolpu Jourhausu je kazala natanko 17.20, ko so opazili, kako so pred ogromna kovana vrata taborišča zapeljala vozila ameriške vojske...«

Partijski komite je moral tudi pod zavezniško upravo taborišča delovati tajno, jugoslovanski odbor pa je deloval legalno in z zavezniški urejeval vse zadeve glede življenja v taborišču in glede repatriacije. Jugoslovanski odbor so na zborovanju potrdili taboriščniki in je veljal za edinega njihovega predstavnika. Na zborovanju so sprejeli tudi resolucijo in jo poslali zaveznikom. Podpisali so jo vsi člani odbora, med njimi tudi Matija Knap. (Iz zbornika Dachau).

V taborišču sta izhajala dva jugoslovanska lista še pred osvoboditvijo in sicer: Dachavski poročevalec, ki ga je urejeval komite partije in list Razsvit, ki je bil glasilo skojevske organizacije. Oba lista sta imela svoji uredništvi.

Po ameriški zasedbi se je formiral še mednarodni komite za repatriacijo jetnikov. Jugoslovane sta zastopala Oskar Juranič in Branko Diehl. Amerikanci so zaostri disciplino v taborišču in nihče ga ni smel zapustiti, ne da bi imel dovolilnico. Zagrozili so celo s smrtno kaznijo in nekaj so jih ustrelili, med njimi dva Poljaka, ker sta prekršila zapoved.

Do Jugoslovancev so imeli še posebno oster odnos, ki je bil najbrž posledica razmer po zasedbi Trsta.

Se nadaljuje

O 1. jugoslovanski brigadi, formirani v ZSSR

V tedniku TV-15 z dne 22. 3. 1979 in 27. 9. 1979 sta nekdanja borca 1. jugoslovanske brigade, formirane v ZSSR, Anton Ahačič in Joža Mulej spraševala, zakaj se borcev te brigade nihče ne spomni, zakaj se ne sestajajo kakor skupnosti borcev drugih enot NOV in zakaj se o njih nič ne piše. Ker se na ta razpis ni nihče oglašil, se čutimo dolžni, da povemo, kar nam je znanega o poskusu, da se ustanovi odbor skupnosti borcev te brigade. To smo dolžni storiti zlasti zato, ker se je naš Slovenski bataljon po odhodu iz 1. krajiške brigade od 7. 2. 1945 do 25. 4. 1945 nahajal v sestavi 1. jugoslovanske brigade in se skupaj z njenimi borci boril v Sremu, vzhodni Bosni in Slavoniji.

Spomladi 1967. leta je bila istočasno s pobudo za ustanovitev domicilnega odbora Slovenskega bataljona 1. krajiške brigade dana pobuda za ustanovitev domicilnega odbora 1. jugoslovanske brigade. Že 1. 9. 1968. leta je bila pri Tonetu Poljanškem v Lučah ob Savinji št. 23 prva seja pripravljalnega odbora za ustanovitev odbora skupnosti borcev 1. jugoslovanske brigade. Poleg Poljanška so bili na tej seji prisotni Franjo Skačej in Branko Ivnik iz Maribora, Ivo Pirc iz Trbovelj, Janko Vihar iz Pesje pri Titovem Velenju in Ivan Poličnik iz Gornjega Grada. Na tej seji je bil za predsednika pripravljalnega odbora imenovan Tone Poljanšek.

Bil je zelo delaven. Čez do brega pol leta je Poljanšek poslal republiškem odboru ZZZB NOV Slovenije spisek 241 borcev brigade z naslovi. Dne 27. 4. 1969 so se v Velenju, na proslavi obletnice ustanovitve OF ter štajerskih in koroških partizanskih enot, zbrali tudi borci 1. jugoslovanske brigade. Udeležba je bila dokaj dobra. Sledila sta dva sestanka predstavnikov borcev 1. jugoslovanske brigade pri takratnem sekretarju republiškega odbora ZZZB NOV Slovenije Tonetu Turnherju, na katerih so bila obravnavana nekatera organizacijska vprašanja in vprašanje podelitve domicila. Na seji predstavnikov enot in služb NOV in POS 15. 1. 1970 je bilo med drugim sklenjeno, da se določena finančna sredstva za delo dodelijo tudi odboru 1. jugoslovanske brigade. Vse je kazalo, da bo pripravljalni odbor kmalu prerasel v redni odbor skupnosti borcev 1. jugoslovanske brigade in da bo poiskal občino, ki bi mu podelila domicil. Njegovo delovanje pa je nenadoma prenehalo.

Tudi pisalo se je že o 1. jugoslovanski brigadi. Dnevnik »Večer« je 29. 4. 1975 objavil članek Branka Ivnika »Slovenci na sremski fronti«, v katerem je na kratko opisana bojna pot brigade. O 1. jugoslovanski brigadi je veliko napisanega v knjigi »Sremski front 1944-1945«, ki so jo napisali Ljubivoje Pajović, Dušan Uzelac in Mi-

lovan Dželebdžić, izdal pa jo je Beograjski založniško-grafični zavod 1979 v Beogradu. Bojna pot brigade od 7. 2. 1945 do konca vojne pa je opisana v knjigi »Slovenski bataljon 1. krajiške udarne proletarske brigade – oris bojne poti in spomini«, ki je izšla v samozaložbi odbora Slovenskega bataljona, dobi pa se v poslovalnicah Mladinske knjige v Sloveniji.

Borci 1. jugoslovanske brigade so iz nemških enot, v katere so bili prisilno mobilizirani, prešli na sovjetsko stran v prav dramatičnih okoliščinah v želji, da se priključijo zavezniškim enotam. V sestavi brigade so se borili najprej v Romuniji in od tam prišli v Jugoslavijo, kjer je bila brigada vključena v 23. srbsko divizijo, katere je imela nalogo zapreti pot nemški armadni skupini E, ki se je umikala iz Makedonije in Kosova ter iz zahodnih delov Srbije in iz Črne gore. V bojih pri Čacku je imela brigada težke izgube. Pozneje je bila brigada vključena v 5. udarno divizijo in se je v njeni sestavi borila v Sremu, vzhodni Bosni in Slavoniji, kjer je imela težke izgube. Že zato, da njeni padli borci ne bodo utonili v pozabi, bi bilo prav, da se borci organizirajo v skupnost, poskrbijo za domicil in zapišejo spomine na prihod v ZSSR, ustanovitev brigade, njeno bojno pot in zlasti spomine na padle borce.

Za odbor Slovenskega bataljona 1. krajiške brigade
Milan Peroci

Kdaj bo tovarštvo res tovarštvo?

Na zadnji seji predsedstva občinskega odbora ZZZB v Piranu je prišlo do neljubega dogodka, ki ima sicer korenine že od prej pri nekaterih tovariših, članih ZB. Razpravljali so o planu dela in porazdelitvi sredstev za leto 1982.

Združenje ZZZB v Piranu ima novo vodstvo, podpira ga nekaj tovarišev iz prejšnjega sestava. V predsedstvo niso, kot je navada, imenovali predstavnikov domicilnih odborov, bili pa so povabljeni na sejo, kjer naj bi porazdelili sredstva, ki jih je v ta namen dodelila občina. Predlog predračuna je bil pripravljen že pred sejo.

Domicilni odbori niso bili pozvani, naj dajo predlog potreb, vendar je bil predložen en sam predlog, ki je bil tudi predmet obravnave na seji. V sam predračun se ne bi spuščal. Večja nova postavka je nabava knjig, brez obrazložitve, katere knjige naj bi nabavili. Povečana je tudi postavka za honorarje. V prvotnem planu so bila določena sredstva za domicine odbore, nekaj dni kasneje pa je bila postavka za knjige znižana in porazdeljena na letalce-prekomorce in na pomorce.

Domicilni odbor Istrskega odbora, ki je predložil svoj plan dela in potreb, ni bil upoštevan. Ta odred ima domicil tudi v piranski občini, vendar se tu vedno bje bit-

ka, da bi se mu priznale pravice, ki mu gredo. Pač niso ti borci bili dovolj nasilni in komolčarski, da bi se rinili v ospredje. Predsednik Alojz Dekleva, ki je bil nedavno izvoljen na to mesto, je odklonil posamezne postavke prav netovariško: na primer predlog, da bi borci Istrskega odbora v tem letu obiskali grobove soborcev, ki so padli po Sloveniji, in jim položili vence, kar se po vojni še ni zgodilo. Je predsednik zavrnil, naj skrbijo za te grobove tam, kjer le-ti so. »Kaj je treba hoditi in polagati vence na grobove izven občine?«

O sodelovanju pri komemoracijah, proslavah in posvetih v drugih občinah področja Istrskega odbora pravi: »Naj plačajo to tiste občine, kjer so ti sestanki ali komemoracije. Kaj je treba hoditi na te sestanke?« (!) Največje ogorčenje je pokazal predsednik pri postavki, ki predvideva primerno obelžitev odhoda domačinov Strunjana v partizane. Tajnica, ki je bila pred kratkim izvoljena, je pri tem zahtevala odgovor, od kdaj ima Istrski odred domicil v Piranu! (Odred ima domicil v Piranu od leta 1968). Odred ima v planu sicer še večje akcije (kot je sodelovanje pri gradnji odredovega doma v Brezovici v Brkinih in urejanje slikovnega materiala, albuma zbranih slik iz NOB, ki jih je 350 in več). O tem niso spregovorili ob načrtu niti besede.

O planu odbora tudi v vabilu za sejo celotnega odbora ZZZB Piran ni besede. Ta borba se v Piranu vedno ponavlja. Med tremi enotami, ki imajo v Piranu domicil, se še ni našlo skupnega jezika, kar se je sedaj zgodilo, je pač odraz dela posameznikov.

Istrski odred je imel med vojno razmeroma veliko področje delovanja. Zato ima danes v večjih občinah svoj domicil in tudi svoje komisije, da delajo in pripravljajo skupni plan odbora. Iz tega odbora je še vedno živih preko 7000 borcev; koliko pa jih je odšlo iz odbora v druge enote in koliko je padlih za svobodo, naj pove podatek, da jih je samo na spomeniku v Zužemberku napisanih več kot 200 iz Istre, ne vstevši Brkinov. Na združenju v Piranu nimajo seznama padlih borcev iz brkinske občine, kar je predpogoj za delo nekega združenja. Lepo je, da skrbijo za prekomorce, s tem pa ni rečeno, da se lahko odklanja vse, ki niso prišli s prekomorci in so se borili doma, da so lahko prišli vsi ti trpečji nazaj na svoje domove.

Kako bo združenje delovalo v naprej, se ne ve, problemov je dovolj, samo več bo treba tovarštva in poznavanja zgodovine NOB.

Milan Cirk
Portorož

Prvi tečaj PTT delavcev na Primorskem

Po osvoboditvi Trsta in Gorice se je pokazala velika potreba po usposabljanju novih kadrov za pošto službo. Primorska je bila vse do kapitulacije italijanske vojske in pozneje do osvoboditve pod škornjem okupatorja. Poštno službo so opravljali pretežno italijanski kadri, po kapitulaciji italijanske vojske pa celo nemški. Slovenskih poštinih kadrov ni bilo, zato je bilo potrebno hitro ukrepati. Vodstvo odseka za promet in zveza Tržaškega vojnega področja se je zato že v prvih dneh maja meseca 1945. leta, ko so še trajali boji za osvoboditev Ljubljane, Gorenjske in Štajerske, odločilo, da spremeni radio-telegrafsko šolo v šolo za PTT delavce, ki naj bi usposobila nekaj potrebnih in zanesljivih poštinih kadrov za pošto v Slovenskem Primorju. Z delom so takoj začeli. Izdelali so učni program šole, določili vodstvo in zbrali predavatelje. Komendant šole je bil tov. Metod Pribernik, inštruktorja pa tovarš. Vlado Vidic in Stane Muzlovič, nekdo pa je opravljal poštno službo.

V tečaj je bilo sprejetih 23 tovariš, prekaljenih partizank, ki so pokazale posebno veselje do polka poštne delavca. Med njimi so znana imena: Danica Malič, Ivanka Noč, Hermina Bezlač, Marija Pagon, Stanka Vidmar, Irma Trošt, Marica Zlatoper, Tilka Markelj, Ema Hojak, Vida Markočič, Marica Bratuš, Darinka Poglavar, Vera Vondina, Dora

Kobal, Milka Suligoj, Ivanka Šajn, Ivana Skok, Vladica Trušnovc, Venceslav Leštan, Julka Kofol, A. ali H. Logar, Slavica. Podpisi niso dovolj čitljivi, vendar menimo, da se bodo udeležence tečaja same javljale.

Kljub skromnim pogojem je pouk zelo lepo uspel. Tečaj je bil kar v gostišču »Pri Krhnetu« v Vipavi. Prišel se je 15. maja 1945 končal pa 9. 7. 1945. Posebna skrb je bila posvečena PTT službi, slovenščini in matematiki, predmet sta bila tudi telegrafija in elektrotehnika. Po zaključku tečaja so se udeleženci v spomin nanj podpisale v poseben zvezek, kar je razvidno iz faksimila. Potem pa so bile nameščene po poštah na Primorskem, nekatere tovaršice pa so nadaljevale šolo za PTT delavce tudi v Ljubljani.

Domicilni odbor kurirjev in vezistov NOV pri ZO PTT Slovenije – Inicijativni odbor za monografijo zvez naproša vse udeležence navedenega tečaja, da sporočijo svoje naslove, in sicer: priimek in ime, rojstno ime, točen naslov in morebitno zaposlitev. Podatke potrebujemo za potrebe monografije zvez in organizacijo tovaršiskega srečanja.

Za iniciativni odbor:
Lado Lapajne,
Ljubljana, Cigaletova 15

Izplačilo invalidnin na Ljubljansko banko

V letošnjem letu se je začel izvajati nov način izplačevanja invalidnin borcem NOV in vojaškim invalidom. Ta omogoča tudi izplačevanje dohodkov preko banke, kar pomeni, da vam občine na vašo željo lahko nakažejo znesek invalidnine na hranilno knjižico ali tekoči račun.

Če se odločite, da boste prejemali invalidnino na hranilno knjižico, boste prejemali dohodek prav tako isti dan kot prej, le da boste lahko povsem samostojno odločali glede časa, v katerem boste dvignili nakazani dohodek.

Banka vam nudi tudi možnost, da za poslovanje prek hranilne knjižice pooblastite člane svoje družine ali prijatelje. V to poslovanje je vključen tudi vpis invalidnine v hranilno knjižico in dvig zneska v celoti ali delno. Ta način poslovanja z banko bo za vas posebno ugoden takrat, kadar zaradi bolezni, odsotnosti ali ob pomanjkanju časa ne boste mogli obiskati enote banke, s katero poslovno sodelujete.

Posebna ugodnost opisanega načina prejemanja invalidnin so obresti, ki jih banka obračunava od dneva, ko je bila nakazana vaša invalidnina na vaš račun in to ne glede na dan vpisa v hranilno knjižico.

Če imate denar na hranilni knjižici, imate vedno evidenco o svojih razpoložljivih sredstvih. S hranilno knjižico so vaši prihranki zavarovani pred izgubo in krajo, če pa izgubite tudi hranilno knjižico, je dovolj, da se oglasite v svoji enoti banke in prekličete veljavnost izgubljene knjižice. Vaša bančna enota bo o izgubi hranilne knjižice obvestila vse banke in bo tako preprečila njeno zlorabo.

Mnogo nevšečnosti vam verjetno povzroča tudi plačevanje raznih mesečnih obveznosti. Tudi temu se lahko

izognete, če prejimate invalidnino na hranilno knjižico. Banka vam namreč nudi možnost, da odprete posebni tekoči račun za mesečno poravnavanje vaših izdatkov, kot so: poravnavanje računov za porabljen električno energijo, stroškov za telefon, radio in televizijo, razen naročnine za časopise in revije, obrokov za knjige in podobno. V ta namen na tekočem računu zagotovite določeni znesek za kritje teh stroškov.

Če vam bolj ustreza brezgotovinsko poslovanje, se lahko odločite, da boste prejemali invalidnino na tekoči račun. Tudi na ta način se vaš dohodek obrestuje od dne, ko je prisel v banko. Ob vpisu vaše invalidnine na tekoči račun v enoti banke vaša prisotnost ni potrebna, če imate čeki, imate hkrati denar doma in v banki.

Tekoči račun vam nudi možnost, da ob nakupih v trgovinah poravnate račune s čeki, in ne boste nikoli v situaciji, da bi vam ob večjem nakupu zmanjkalo denarja. S čeki imate vedno pri sebi vse svoje prihranke.

Če imate tekoči račun, lahko banko pooblastite, da bo za vas poravnala vse vaše obveznosti, ki se mesečno ponavljajo. Tako boste rešeni marsikaterih nepotrebnih poti in boste svoj prosti čas lahko prijetneje izkoristili.

Seveda boste za drobne izdatke še vedno potrebovali gotovino. S čekom lahko dvignete gotovino v vseh bankah v Jugoslaviji in vseh poštah v Sloveniji, izven Slovenije pa samo na poštah, s katerimi je Ljubljanska banka-združena banka sklenila sporazum.

Razmislite o ugodnostih, ki vam jih prinaša izplačilo vaše invalidnine na Ljubljansko banko, in se odločite za sodobnejše finančno poslovanje.

Ljubljanska banka

Obletnica borbe za Radgono

Februarja letos je poteklo 63 let od obrambne borbe v sedanji avstrijski Radgoni. Šesta stotnica mariborskega pešpolka Maistrovih borcev pod vodstvom nadporočnika Benedikta Zeilhoperja je že s 1. novembrom 1918 zasedla položaje na severni meji vzdolž črte od Špilja do Radgone ob levem bregu Mure.

Zasedbo Radgone in okoliških slovenskih vasi je narekovala želja po osvoboditvi teh obmejnih Slovencev. Čeprav se je nemški radgonski svet s posadko vred predal brez upora, so se Nemci pripravljali na napad, katerega so izvedli z združenimi boljševiškimi tolpmi iz sosednjega Prekmurja 4. februarja 1919. V tridnevni srđiti borbi je slovenska posadka zmogovito odbila in razpršila napadalce ter obdržala svojo postojanko. Slovenskim brambovcem so tudi prihiteli na pomoč kmetje in mladina iz

bližnjih Slovenskih goric in Murskega polja. Poveljnik napadalcev poročnik Mickl je nameraval v nenadnem, močnem napadu zajeti slovensko posadko, vendar je spregledal možnost, da obramba napad prerano odkrije, kar se je tudi zgodilo.

Zmaga orožja je bila na naši strani, kar je potrdil tudi sam štajerski deželni glavar. Toda stvari na mirovni konferenci so potekale v nasprotni smeri, čeravno se je naš delegat dr. Matija Slavič zelo zavzemal za radgonske in prekmurske Slovence.

Radgona z vso okolico slovenskih vasi v trikotu med Muro in Kučnico je bila priključena nemški Avstriji. Tod sedaj peša naša slovenska govorica. Sedmi člen državne pogodbe je tu sploh neznan in germanizacija napreduje brez vsakega odpora.

RADKO KLEMENČIČ

Spomini vstajajo

Na dan mora pač tisto, kar doživiš. Doživel sem v neki vasi na Primorskem: Na gosto prši droben dež.

Sedim v vaški gostilni. Na drugem koncu sobe sedijo starejši možakarji in kvartajo, z vinom pa grejejo svoje

stare premrzle kosti.

O bolnišnici, seveda partizanski, v »Zalezju« v Brkinih zaslišim iznenada besede iz kota, kjer so sedeli možakarji. Ko je bilo z ranjenci najhujše, so zdravniki zamenjali svoje operacijsko orodje z mitraljezi. Tako so se bojevali za svoje ranjence. Tovariši ranjenci, ki so bili v tej bolnišnici, so bili večinoma nepokretni. Nekaj dni pred nameravano nemško ofenzivo na območju Brkinov so Nemci želeli samo to, da dobiijo bolnišnico. »Pa so se zmotili. Svoje ranjence smo spravili na varnejša mesta. Nepokretni so vzdihovali, naj jih ubijemo, da bi rešili druge tovariše.« Pripovedujoči možakar zahlipa, popije par požirkov vina in se razjocē kot otrok. Potem reče:

»To je žalostno, fantje, da nekateri danes ne verjamejo tega.« Nekdo od njih vstane in stopi k točilni mizi, ob kateri se naslanja natakaraica. Ozre se v objokanega možakarja in pravi: »Izgubil je živce. Pi je in živi od penzije, priboril si jo je z brzostrelko v rokah. V rokah in na ramah pa s prenašanjem ranjenih tovarišev, ki so ga zaman prosili, naj jih s strelom odreši trpljenja, sebe pa reši.« Opazoval sem, kako so tudi drugi prisluhnili možakarju in videl, da je marsikateremu polzela solza po licu.

Vstal sem in stopil k njemu z besedami: »Res, to so redki primeri, vendar verjemite, da je bilo podobnih veliko...«

MAKS TOMAŽIČ
Tomšičeva 24, Piran

Še nekaj o spominskih medaljah

V našem listu številka 15, 16. 4. 1981, je tovariš Švajncer načel vprašanje, na katerega težko čakajo odgovor mnogi tovariši borci NOV.

Članek z istim vprašanjem je napisal tudi tovariš Jakob Mlakar v našem listu številka 22, 4. 6. 1981. V svojem prispevku prav razločno in nesebično pojasnjuje upravičenost podelitve spominskih odličij-medalj za vse obdobje po vojni.

Lansko in letošnje leto je polno jubilejev. Letos bo obletnica naših prvih slovenskih brigad. Kako prav in lepo bi bilo, ko bi ob tem jubi-

larnem slovenskem srečanju borcev podelili odličja, navedena v prispevku tovariša Mlakarja. Verjetno bodo postavljena pri razpravljanju o tem tudi vprašanja stabilizacije - finančna vprašanja za izdelavo odličij. Pridružujem se enemu od avtorjev člankov, da bi v našem listu izvedli anketo, če bi vsi potencialni nagrajenci - interesi prispevali za svoja odličja.

Da ne bi prišlo do nezaželenih primerov prekupčevanja, kakor navajajo nekateri tovariši, bi bilo pametno odličje oštevilčiti ali vgravirati imena nagrajencev. Prav bi

bilo, če bi pri naših borčevskih odborih formirali komisije, ki bi preučile vse do sedaj napisane članke v zvezi s to tematiko in v našem časopisu tudi spregovorile o rezultatih dogovora za ukrepe. Upajmo, da bo tudi redakcija našega lista napravila v tej smeri kakšen koristen korak.

Verjetno bo na ta vprašanja oziroma predloge kdo dal odgovor: »Saj niste v aktivni službi JLA in vam to ne pripada.« Spomnimo se besed, ki jih je velikokrat izrekel naš vrhovni komandant tovariš Tito in ki bodo vedno veljavne: »Armada smo vsi!«

FRANC KOČEVAR
Petrčane

Kaj lahko še pričakujem?

Sem upokojenec v 80. letu starosti. Pri železnici sem delal 36 let in 4 mesece. V pokoju sem že 25 let.

V vseh letih službovanja nisem bil v bolnišnici niti mesec dni. Kar pa sem v pokoju, praktično nisem potreboval zdravniške pomoči.

Lansko leto, 18. decembra 1981, sempočetrtstoletjašel k zdravniku, ker sem se že dalj časa slabo počutil in nenavadno hujšal.

Zdravnik me je poslal v bolnišnico Jesenice, kjer so mi naredili vse potrebne preiskave in ugotovili defekt na požiralniku. Zatem so me poslali na pregled v Ljubljano na Klinični center, kjer so mi dejali, da sem prestar za operacijo. Potem sem bil še vsega skupaj 32 dni v jeseniški bolnišnici in sedaj sem spet doma, brez upanja na ozdravitev. Tujek na požiralniku me ovira, da ne morem jesti, in vsaka hrana mi povzroča bolečine in bruhanje.

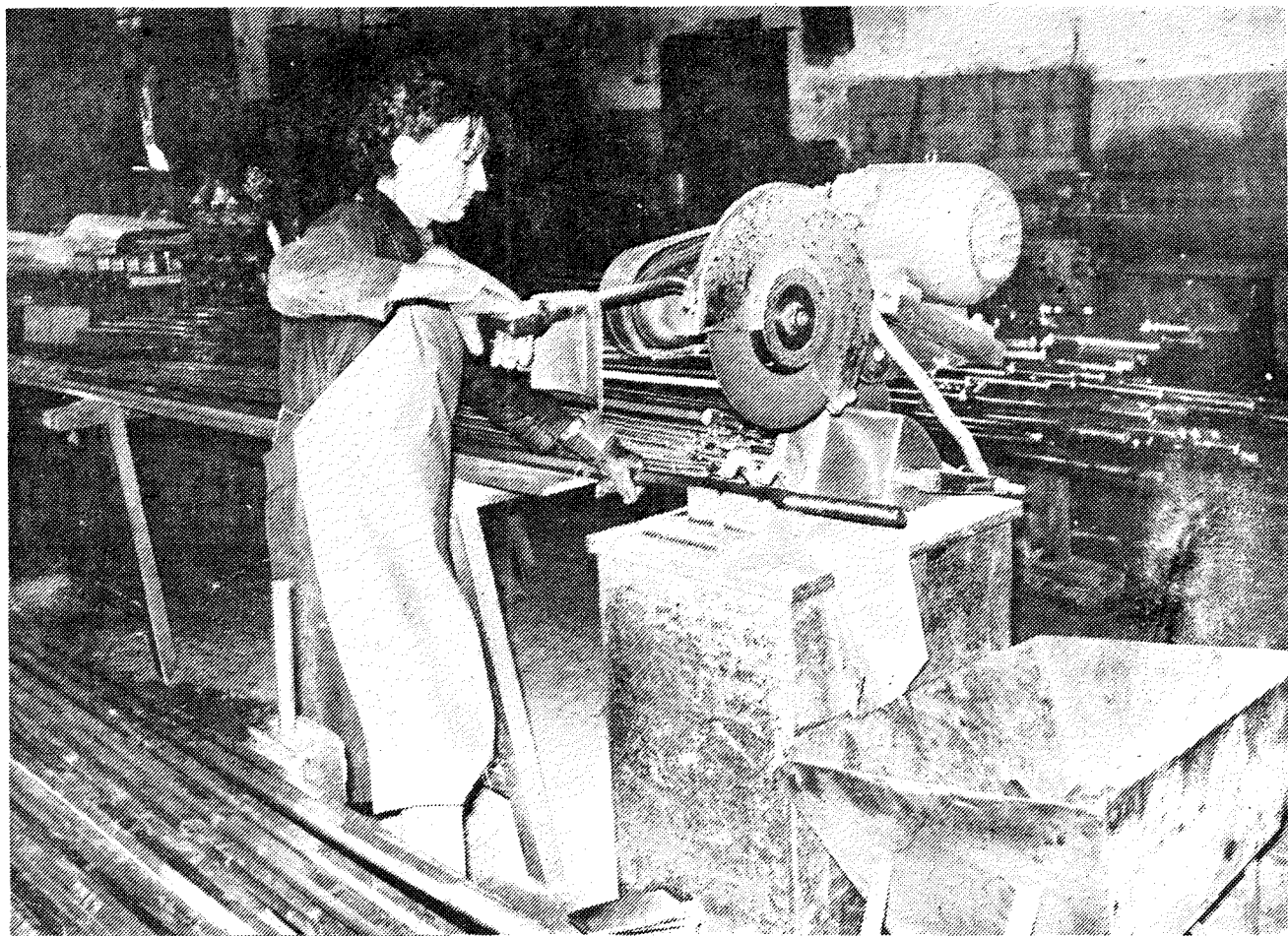
Ze v bolnišnici nisem prejel razen dveh infuzij in ne-

kaj zdravil ničesar, kar bi mi olajšalo težave. Od prejšnjih 82 kilogramov sem v petih mesecih shujšal na 57 kilogramov. Tudi zdravil, ki so mi jih predpisali, ni dobil v nobeni lekarni na Gorenjskem.

Ali nimam možnosti niti pravice za lajšanje svojih težav?! Vem, da bi mi vsakršna operacija pomagala, saj imam zdravo srce in tudi vse ostale preiskave so bile v redu in negativne.

Sam sem sodeloval v NOB in moj edini sin je padel v boju zato, da bi bilo danasnemu človeku v socialistični družbi bolje. Sprašujem se, zakaj? Ali je stabilizacija samo za delovnega človeka? Niti ni zdravil niti pomoči, jaz pa hiram iz dneva v dan in čakam na smrt! Čeprav kot laik ne morem 100-odstotno vedeti, ali bi mi operacija pomagala ali ne, mislim, da je vredno poskusiti.

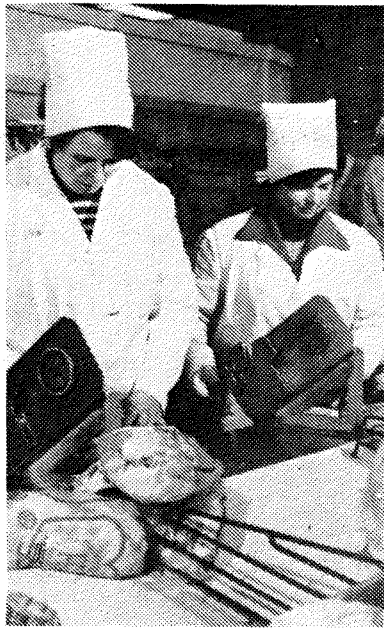
ANTON DEBEVEC
Jesenice

MARIBORSKA LIVARNA MARIBOR

62001 MARIBOR, KEJŽARJEVA 11

STISKANI IN VLEČENI IZDELKI
ULITKI TLAČNEGA LITJA
NIZKOLEGIRNI BAKER S
POSEBNIMI LASTNOSTMI
KONTINUIRANO IN
CENTRIFUGIRANO ULITI BRONI
SANITARNE ARMATURE
VODOVODNE ARMATURE
OGREVALNE ARMATURE
BLOKI BARVNIH KOVIN
ODKOVKI BARVNIH KOVIN
ALUMINIJSKI RADIATORJI
KOKILNI ULITKI

mesokombinat perutnina·ptuj

Perutninske firme tel. 772-411
Mesna industrija tel. 772-411
Tovarna krmil tel. 772-411
PP Commerce tel. 772-511
Servis tel. 772-711
Obrat za kooperacijo tel. 772-311
Ptujška tiskarna tel. 772-101
Skupne službe tel. 772-511

Perutnina Ptuj priporoča po-
leg priznanih piščancev tudi
mesne izdelke – klobase z vi-
sokimi priznanji zmagovalcev
in šampionov Beograda

ZIV TAM

AVTOOBNOVA

GENERALNA, SREDNJA IN TEKOČA POPRAVILA AVTOMOBILOV

SERVIS TAM in MAGIRUS-DEUTZ opravlja vsa popravila na vozilih
TAM in MAGIRUS

V zalogi generalno osveženi motorji po sistemu zamenjave za vozila
TAM in MAGIRUS-DEUTZ

belinka
tovarna kemičnih izdelkov
ljubljana pp. 5-1

beli

SPECIAL PERBORAT

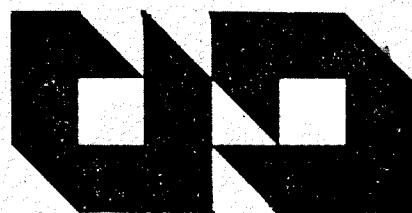
BELI je odličen dodatek
pralnemu sredstvu pri roč-
nem in strojnem pranju.
Razvija aktivni kisik, ki beli,
osvežuje obstojne barve in
ne poškoduje tkanin.
Navodilo za uporabo: pri
ročnem pranju dodajte na
vsakih 10 l vode, ki že vse-
buje milo ali detergent, eno
žlico BELI in kuhajte vsaj
15 minut. Pri strojnem pra-
nju dodajte vsaki merici
pralnega praška 1 žlico BE-
LI. Najboljši učinek boste
dosegli pri temperaturi nad
60° C. Po pranju z BELI si
sperite roke v čisti vodi.
Hranite na suhem.

INDUSTRIJA
OBLAČIL
n. sol. o.

DOMŽALE, Kidričeva 4

Telefon:
centrala 721-611
direktor 721-420
komerciala 721-028
Telegram: UNIVERZALE
DOMŽALE
Telex: 31604 YU UNIDOM

izdelava jeklenih konstrukcij,
oken in vrat sistema secco,
regalov za skladišča in vseh
ostalih stavbeno ključavničarskih
izdelkov

telefon: (061) 348-161
telegram: imko ljubljana

**kovinsko
podjetje**
61231 črnuče
ljubljana
bp 8 črnuče

Še trdnjše vezi med borci in mladino

Pomladno pismo

Minulo soboto je bilo v Vevčah slavnostno vzdušje in razpoloženje. Zbrali so se nekdanji borci slavne in legendarne I. slovenske brigade – II. grupe odredov in številni gostje. Snidenja med borkami in borci so bila nadvse prisrčna in ganljiva. Nekateri se že dolgo niso videli, bili pa so tudi taki, ki so se tokrat srečali prvič po osvoboditvi.

Slavnost je potekala v kulturnem domu v Vevčah. Pričeli so z delovnim programom, v katerem je tajnik odbora skupnosti borcev te enote Metod Jurčič orisal štiriletno delovanje in nakazal akcijski program. Posebno je poudaril sodelovanje na vseh področjih, kjer se je II. grupa odredov bojevala in zadrževala z družbeno-političnimi organizacijami, predvsem pa s šolami in ostalo mladino, ker je osnovna na-

loga, da se na mlade prenaša borbene tradicije in ostale vrednote naše revolucije. Pri sedanjih in bodočih spomniških obeležjih pa si je treba prizadevati za podružbljanje

njihovega varstva. Posebno skrb so namenili mladinski pohodni enoti Franca Rozmana-Staneta, katere čete zajemajo območja Moste-Polje, Grosuplje in Litijo.

Borci so zahtevali, da se iz-

polni družbeni dogovor in da se v roku izvrši rekonstrukcija ceste Kamnik – Črtnivec – Gornji grad, ki se imenuje po II. grupi odredov. Predlagali so, da se v Črtnivcu v

Tuhinjski dolini postavi spominsko obeležje, kjer se je ponesrečil narodni heroj Peter Stante-Skala. Glede TV nadaljevanke o II. grupi odredov pa so menili, naj se delo pri scenariju nadaljuje,

odbor pa naj bo o teh akcijah stalno obveščen.

Izvolili so 28-članski odbor in nadzorni odbor. Za predsednika so izvolili narodnega heroja generalpolkovnika Franca Poglajna-Kranjca in za tajnika Metoda Jurčiča. V slavnostnem delu programa so nastopili učenci osnovne šole Edvarda Kardelja, govoril pa je novi predsednik odbora Franc Poglajen-Kranjc. V prepolni dvorani so bili med gosti prisotni predsednik predsedstva SR Slovenije Viktor Avbelj, član predsedstva Tone Bole, Franc Leskošek-Luka, predsednik občinske skupščine Moste-Polje Marjan Moškrič, predstavniki republiškega in mestnega odbora ZZB NOV, domicilnih občin, JLA in družbenopolitičnih organizacij iz Vevč. Vsem prisotnim borcem so podelili spominske znake (odličja) I. slo-

venske brigade – II. grupe odredov ob 40-letnici formiranja. (5. aprila 1942 so na Kremenjaku na Dolenjskem ustanovili I. slovensko narodnoosvobodilno brigado. Kmalu pa so jo morali na povelje glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet preimenovali v II. grupo odredov). Podelili so še sedem večjih plaket prvima poveljnikoma slovenskih partizanskih enot Francu Leskošku-Luki in Ivanu Mačku-Matiji, republiškemu odboru ZZB NOV Slovenije, predsedstvu Slovenije in domicilnim občinam Moste-Polje, Celje in Trebnje.

Borci II. grupe odredov se bodo ponovno srečali 6. junija letos ob 40-letnici muljavske bitke, kjer bo proslava v organizaciji treh občin Grosuplje, Trebnje in Novo mesto.

Dušan Rebolj

Ob 37. obletnici osvoboditve Buchenwalda

V Weimarju, središču liberalizma in nemške kulture, v mestu, kjer so razglasili »Weimarsko republiko« in leta 1919 sprejeli novo ustavo, so ustvarjali Goethe, Schiller, Herder in drugi. Nedaleč od Weimarja pa se nahaja bukov gozd, Buchenwald imenovan. Tu je pisec »dr. Fausta« pod drevesom, ki ga imenujejo »Goethejevo drevo«, ustvaril svoje najlepše lirске pesmi. Prav na tem mestu so zgradili eno najstrašnejših koncentracijskih taborišč. Tu so gestapovci in esesovci sejali smrt, mučili nedolžne ljudi, poniževali, pobijali nemočne otroke. Buchenwald pa je bilo tudi eno redkih taborišč, ki so ga osvobodili interniranci sami. Z bojem proti esesovcem. To je bilo 11. aprila 1945. Zato ta dan mnogi smatrajo za svoje drugo rojstvo. Osvoboditev je dočakalo 21.000 internirancev, 56.000 jih je za vedno ostalo v osrčju Nemčije. Med tistimi, ki so si priborili svobodo, je bilo tudi 607 Jugoslovancev.

Med tistimi, ki so dočakali osvoboditev, sta bila tudi danes 85-letni Jože Štucin in njegov sin Darko. Oba živita v Novi Gorici. »V Buchen-

wald so me odpeljali junija 1944. Takrat sem bil zaradi izdajstva aretiran in odpeljan v Trst. Iz Buchenwalda sem se vrnil izčrpan 15. 8. 1945.« je pripovedoval Jože Štucin, ki je bil med drugim 21. februarja 1948 izvoljen v mestni ljudski odbor in imenovan za predsednika v Solkanu, poleg tega pa opravljal vrsto pomembnih funkcij. Od 1. februarja 1954 pa je upokojen in je danes verjetno najstarejši preživel interniraneec Buchenwalda.

Lojze Krakar, znani slovenski pesnik, je tudi preživel grozote Buchenwalda. V svojih spominih je med drugim zapisal: »Iz Buchenwalda in njegovih podružnic so vsak dan vozili mrlice v šest peči buchenwaldskega krematorija. Iz njegovih dimnikov je noč in dan grozljivo dišalo po gorečem človeškem mesu. Krematorij v Buchenwaldu je imel poleg peči in drugih prostorov v podzemlju še klet s kavli na stenah, na katere so obešali jetnike. V noči med 17. in 18. avgustom 1944 so pripeljali sem tudi Ernesta Thaelmana, voditelja nemških komunistov. Zahrbno ga je ustrelil neki esesovec pred vho-

dom v krematorij.«

»11. april je bil sončen dan. Iz smeri Erfurta je bilo slišati topovsko grmenje. Obveščevalci so javljali, da se vidijo v daljavi tanki. Iz radijskih oddaj smo zvedeli, da so to Američani. Naše udarne čete so zavzele položaje. Okoli 14. ure so zavezniška letala preletela taborišče. Pol ure za-

Vsako leto pripravijo v spominskem parku v Buchenwaldu slovesnost, na katero pridejo bivši interniranci in njihovi svojci iz vseh krajev Evrope.

tem so naši odredi že stopili v akcijo. Ujeli smo okoli 250 esesovcev, med katerimi smo prepoznali mnoge naše rablje. Taborišče je bilo svobodno. Okoli 17. ure se je pred vhom v taborišče po-

javal ameriški džip s šoferjem in dvema oficirjema. Čestitali so nam, da smo osvobodili taborišče,« je v svojih spominih zapisal danes že pokojni Vekoslav Figar.

Skozi Buchenwald je v osmih letih šlo več kot 230.000 ljudi. Veliko jih je umrlo tudi v podružnicah Buchenwalda. Buchenwald-

rali pod udarci esesovcev ali kapojev po 12 ur na dan voziti iz kamnoloma kamneje in zraven peti. Več let je bil komandant Buchenwalda nacist Karl Koch. Njegove ukaze so izvrševali številni esesovski oficirji, podoficirji in vojaki. Med buchenwaldskimi zločinci so bili ljudje vseh mogočih poklicev. Imena kot so Barnwald, Chemnitz, Koch, Pister, Roedl, Sommer in druga so ostala v spominu jetnikov še posebej zapisana. Nekateri izmed njih so na skupnem dachavsko-buchenwaldskem procesu obsodili na smrt, drugi so se izmaknili kazni.

Buchenwald je danes spomenik. Malo predmetov je ohranjenih iz tistih časov. Toda dovolj, da opominjajo. Resnica nacističnih koncentracijskih taborišč ne bo šla nikoli v pozabo. Še posebej ne med tistimi, ki so preživelili te grozote. Obenem pa naj bo to opomin vsem, kajti povsod in ob vsakem času se lahko najdejo ljudje, ki bi lahko naredili novi Buchenwald. Toda kdor je preživel to trpljenje, pravi: »Nikoli več taborišč, nikoli več Buchenwalda...«

Jani Alič

Življenje – prepleteno z borbo in z delom

Na številnih sestankih družbenopolitičnih organizacij in društev že desetletja srečujemo neumorno in požrtvovalno družbenopolitično delavko-aktivistko Emo Hojkar, za katero lahko res trdimo, da jo poznajo vsi, stari in mladi.

Ne bi tu opisovali njenega aktivnega dela v času NOB, pač pa bi osvežili nekaj spominov na čase po osvoboditvi, ko smo jo srečali v Ajdovščini, kamor je prišla iz Trsta po razdelitvi našega ozemlja v cono A in B. V PNOO za Slovensko Primorje je prevzela dolžnost referenta za varstvo spomenikov. Od tu je prišla v Po-

stojno. Težko bi opisali vsa njena udejstvovanja od takrat do danes. Prav gotovo pa drži dejstvo, da ga ni bilo dogodka, v katerem ne bi tudi ona aktivno sodelovala. Pripravljenost, da pomaga, kjer je potrebno, jo je tako vplela v dogajanja, da je pravzaprav pozabila sama nase. Neprecenljiva je vrednost njenega dela na področju kulturno-prosvetnega dela. Velik delež ima Emo Hojkar pri obnavljanju številnih kulturnih društev, sodelovala je pri ustanovitvi Gledališča za Slovensko Primorje s sedežem v Postojni in društev »Svoboda« širom takratnega okraja Postojna. Veli-

ko je s svojo zavzetostjo in iznajdljivostjo pomagala pri širjenju našega tiska in knjige.

Ko so se pred dvajsetimi in več leti začela ustanavljati Društva prijateljev mladine, je bila Emo soustanoviteljica. Od takrat pa vse do danes opravlja delo tajnika Zveze prijateljev mladine občine Postojna. Posebno ji je pri srcu delo s pionirji. Zato ni čudno, da jo imajo ti najmlajši kar za svojo. Da je temu res, priča na desetine in desetine pisem in voščilnic, ki jih pošiljajo pionirji na njen naslov ob raznih praznikih in spominskih dnevih. Tako pristrčno pisemce je prišlo prav te

dni iz pionirskega odreda OS Košana. Glasi se takole: »Draga tov. Ema, prav prisrčno vas vabimo, da na dan, ko praznujete 70-letnico rojstva, pridete med nas in ta življenjski jubilej preživite med nami, saj to ni le vaš praznik, pač pa je tudi naš.«

Vsak, kdor pozna Emo Hojkar, in teh ni prav malo, je prepričan, da po koledarju ima res 7 križev, v resnici pa jih ne kaže! Emi Hojkar, neumorna delavka in vnet zagovornica vsega, kar je napredno, iskreno čestitamo in ji želimo še mnogo zdravih in srečnih let med nami!

Stefan Bratina

Kot zagrizeni optimisti smo nepreklicno prepričani, da je z nami in pri nas vse prav, kar sijajno. Vse se ureničuje po načrtu, dokaz je že sama pomlad, in veselimo se torej, ne glede na vzroke. Pomladi vse se veseli, toda pri nas se veselimo vseh letnih časov, ne le starih. Tako smo zadovoljni s časom po starem, da tudi letos nismo premaknili ure naprej in celo ne nazaj, kakor so se hoteli zabavati nekateri. Ne moremo iz svoje kože. Kako bi se torej ne veselili! Vse za ljubo veselje. Zato je samo po sebi razumljivo, da so se že spet začeli – ali so se kdaj sploh končali? – sejmi, festivali, kakor imenujemo vse vrste veselice na ravni nekdanjih gasilskih »gašenj«, tekmovalij, pretresljivih nogometnih tekem, da ne omenjamo še raznih prometnih nesreč. Skratka, o tem je treba pisati, ker ljudje resolucij ne berejo.

efes

LJUBLJANA

Prešernovci s kolesi na Urh

Smučarsko društvo ROG – tekaška sekcija, Smučarsko društvo Bela krajina, odbor 4. brigade VDV, partizanski kurirji in uredništvo TV-15 so organizirali letos že šeste »Roške smučarske teke za pokal TV-15«. Trinajstega marca so se zbrali v Črmošnjicah številni pionirji, mladinci in rekreativci, da bi obudili spomin na kraj Občice, kjer je bila ustanovljena TV-15.

Poleg mladih se je to pot zbralo precej še živčih borcev NOV, petnajst pa si jih je pripelo smučarske tekaške dilce pa štartne številke in se na znak, ki ga je dal s pištolo narodni heroj Jože Borštnar, spustilo po tri kilometre dolgih smučinah, določenih za že ne preveč rošno mlade nekdanje partizane, ki so bili med vojno rošno mladi. Odmerjeno progo so kar med potjo podaljšali na šest kilometrov in s tem dokazali, da še zmorejše toliko, kolikor zmorejše rekreativci.

Tega tekmovanja se je udeležilo pet nekdanjih borcev 7. SNOUB Franceta Prešerna. Poskrbeli so za majhno atrakcijo. Na prsih so imeli za to priložnost posebne vezene embleme, na katerih je bila vtkana trobojnica v obliki Jugoslavije in napis 7. SNOUB F. Prešeren.

Casopis »NAŠ TOVARIŠ TV-15« pa organizira 24. aprila na Urhu pri Ljubljani ob vsakem vremenu kolesarski TRIM, katerega naj bi se udeležili tudi številni udeleženci NOV. Morda bo med njimi organizirana skupina 7. SNOUB Franceta Prešerna.

Dobimo se na Urhu in pokažimo, da smo še vedno gibki in urni kot nekoč, ko je okoli nas pokalo.

STANE BOBEK-MIHA

ILIRSKA BISTRICA

Iz dveh ena organizacija

V soboto je bila v Domu JLA v Ilirski Bistrici volilna konferenca krajevne organizacije ZB NOV Ilirska Bistrica. O delu dosedanjih dveh osnovnih organizacij je spregovoril Jože Vitič. Borci so v svojem okolju zelo delavni in se aktivno vključujejo v družbenopolitično dogajanje. Kot problem pa se pojavlja skrb za zdravstveno stanje borcev. Zaradi prevelike zaposlenosti zdravnika, h kateremu hodijo na preglede poleg bistriških še borci iz drugih občin v tem delu Primorske, se je število sistemsko pregledanih borcev zelo zmanjšalo (samo 55), prav tako so težave pri vsakodnevnih pregledih borcev. Borci so se dogovorili, da bodo poskusili rešiti problem skupaj z delavci zdravstvenega doma.

Na predlog borcev so osnovali komisijo za negovanje in prenašanje tradicij NOV in komisijo za socialna in druga vprašanja borcev, izbrali pa so tudi skupino članov, ki bo obiskovala bolne in onemogle tovariše.

Na željo vseh borcev bosta v prihodnje obe organizaciji ZB združeni v krajevno organizacijo ZB NOV Ilirska Bistrica. Pred zaključkom konference so izbrali novo vodstvo, ki bo v naslednjem obdobju vodilo delo organizacije.

P. NIKOLIČ

JESENICE

Naloge SLO in DSZ so neizčrpne

Komisija za SLO in družbeno samozaščito pri občinskem odboru ZZB NOV Jesenice je bila v minulih letih zelo aktivna. V preteklem mandatskem obdobju so imeli 15 sej, na katerih so obravnavali vsakoletne programe dela in njihovo uresničevanje. Usklajevali so obrambne načrte in načrte za izredne razmere, skrbeli za sodelovanje komisij s šolami, obmejnimi enotami, mladino, planinskimi in drugimi enotami, da bi v vsestransko pripravili prebivalce na obrambo domovine. Sodelovali so v množičnih manifestacijah, kot so pohod na Stol, kurirčkov pošta, akcija NNNP, obrambni dnevi, prireditve ob dnevu mladosti... Zavzemali so se za popolno združevanje SLO in DSZ. Za svoje delovanje so v letih 1980 in 1981 prejeli odličje 22. decembra. Komisija ima za delo v prihodnje obsežen program dela. Želijo še povečati aktivnost za vključevanje mladih v vojaške šole in poklice, pridobivali bodo nove naročnike za Naš obrambo in TV-15, celovito informirali članstvo o bistvenih vprašanjih SLO in DSZ, spremljali politično dogajanje doma in v svetu...

Zavedajo se, da so naloge na področju SLO in DSZ neizčrpne in da morajo biti neprestano delavni in iznajdljivi.

BRANKO BLENKUS

SLOVENJ GRADEC

Razgibano delo organizacij ZSMS

V krajevni skupnosti Slovenj Gradec ocenjujejo delo vseh osnovnih organizacij ZSMS kot izredno razgibano. Posebej so se izkazale pri volitvah. Z vso odgovornostjo so prevzele urejanje volišč in obveščanje krajanov. Na svoji konferenci so mladinci sprejeli zahteven program dela. Na Legnu bo osnovna organizacija »Karel Rotovnik-Gojko« končala urejanje spominskega parka SKOJ. V njem bo urejenih več igrišč za najmlajše. Pri vstopu v spominski park bo postavljeno spominsko obeležje padlim skojevem Mislinjske doline. Ob njem bodo zasadili 88 vrtnic v spomin na tovariša Tita. Denar za vrtnice so že zbrali krajanje Legma. Pomembno je, da so park s prostovoljnimi delom uredili mladi v sodelovanju s krajanje. Projekt je brezplačno kot darilo krajanom Legna izdelal arhitekt Lojze kraj. Pri urejanju je sodelovalo preko 400 krajanov in opravili so nad 2000 delovnih ur. Dogovorili so se, da bodo otvoritvene slovesnosti potekale od septembra do maja v prihodnjem letu, ko bodo za dan mladosti svečano odkrili spomenik skojevem. Med tem časom bodo organizirali razna srečanja z borci. Že pred praznikom Osvobodilne fronte bodo pripravili okroglo mizo na temo OF in k sodelovanju povabili čimveč borcev in drugih družbenopolitičnih delavcev. Ob prazniku krajevne skupnosti Slovenj Gradec v mesecu septembru, bo organizirana okrogla miza na temo razvoj partije in SKOJ-a v Mislinjski dolini.

ADOLF ANKON

MARKOVCI

V tovariškem vzdušju

KO ZB NOV Markovci je imela svojo volilno skupščino. Udeležilo se je 78 članov – od skupno 112. Prisostvovali so ji tudi predstavniki KS ter predsednik OO ZZB NOV Janko Vogrinec. Prišli so tudi povabljeni delegati iz drugih organizacij ZB. Posebno toplo smo v svoji sredini pozdravili Simona Belšaka, znanega borca tudi na našem področju.

Po uvodnem delu smo razvili svoj prapor, temu je sledil krajši kulturni program, ki so ga pripravili učenci Osnovne šole Markovci.

Iz podanih poročil je bilo razvidno, da organizacija dobro deluje. Člani se vključujejo v delo KS. Odbor je imel 11 sej, na katerih je razpravljal o tekočih in posebnih nalogah, ki so se pojavljale. Razprava, ki se je razvila po poročilih, je bila živahna, dokaj ostra, a konstruktivna. V njej so se člani in gostje dotaknili perečih gospodarskih težav, stabilizacije, političnega stanja v SFRJ in v svetu.

Na javnih volitvah smo nato izbrali novo vodstvo. V načrtu dela smo med drugimi nalogami sprejeli tudi to, da bomo posebno aktivni v komitejih za LO in DS. Kar precej nalog smo si še zadali, ena pa se pojavlja iz leta v leto: izlet v kraj s tradicijo NOB. Letos smo se odločili za obisk Hiše cvetja, da se poklonimo spomenu našega najdražjega soborca – tovariša Tita.

Po zaključku zbora smo ob partizanskem go-lazu posedeli v prijetnem tovariškem vzdušju ter obujali spomine na preživete težke čase med NOB.

DANA FEGUŠ

RIBNICA

Številne prireditve

Delovni ljudje in občani ribniške občine so svečano proslavili svoj občinski praznik. Šestindvajsetega marca praznujejo v spomin na dogodke iz leta 1943, ko so partizanske enote pri Jelenovem žlebu izbojevale pomembno zmago nad italijansko divizijo.

Zvrstile so se številne kulturne in športne manifestacije. Na osrednji proslavi v Ribnici so odkrili spomenik vstaji in revoluciji. Zbranim je o revolucionarni poti ribniškega območja govoril prvoborec Vinko Knol. Razvoj ribniške občine v preteklem letu je na razširjeni seji občinske skupščine orisal predsednik SO Ribnica Stane Kromar. Na seji so podelili občinska priznanja. Vinko Knol in Karol Mikulič sta postla častna občana Ribnice. Plaketo »26. marec« je prejel Rado Jakin. Urbanovo nagrado delovna organizacija Riko, občinska priznanja pa so prejeli: Pavel Erhovinc, Franc Klun, Stane Kromar, Vili Levstik, Karel Oražem, Viktor Pogorelec, Rudi Putre, Stane Vesel, Alojz Zbašnik in TVD Partizan Sodražica.

Proslavo praznika so združili s slovesnostjo ob 900-letnici Ribnice. O zgodovinskem razvoju v preteklih devetih stoletjih je govoril profesor Janez Debeljak. Slovesnosti so se udeležili tudi predstavniki iz pobratene italijanske občine Aercevia.

Pionirji, mladina, taborniki, pripadniki JLA, borci in občani so se udeležili tradicionalnega pohoda »Po poteh štirih brigad«. Pri Jelenovem žlebu so pohodnike pozdravili borci Kacijan in Brajović ter predstavnik Cankarjeve brigade.

MILAN GLAVONJIC

Obvestili

BORCEM SOŠKEGA ODREDA

Soški odred, ki je bil ustanovljen in deloval na Primorskem od 20. oktobra 1942 do 13. februarja 1943, še nima domicila.

Pobudo za sestavo iniciativnega odbora za pridobitev domicila temu odredu je prevzel na seji 3. 3. 1982 domicilni odbor 1. primorskega partizanskega bataljona »Simon Gregorčič«.

Zato pozivamo borce Soškega odreda, naj svoje podatke pošljejo na OO ZZB NOV Nova Gorica. Podatki naj vsebujejo:

- ime in priimek ter partizansko ime;
- datum vstopa v partizane;
- naslov sedanjega bivališča z navedbo poštnih številke.

V Soški odred spadajo borci in borke, ki so na Primorskem odšli v partizane od začetka NOB do 13. februarja 1943, to je do dneva, ko je obstajal Soški odred, ki je imel štiri bataljone. Za borce tega odreda se štejejo tudi tisti borci, ki so v omenjenem času od koderkoli prišli kot partizani na Primorsko.

Navedenih podatkov ni potrebno pošiljati borcem 1. primorskega partizanskega bataljona »Simon Gregorčič«, t. j. tisti, ki so odšli v partizane na Primorskem od začetka NOB do 20. oktobra 1942, in tudi ne borcem tistega dela Laškega odreda, ki so v oktobru 1942 prišli na Primorsko v sestavi Soškega odreda, ki je pravzaprav nastal prav iz omenjenih dveh enot. Podatki borcev teh enot so na voljo pri domicilnem odboru 1. primorskega partizanskega bataljona.

Želne podatke rabimo zato, da sprožimo akcijo za podelitev domicila Soškemu odredu v eni od občin na Primorskem, in tudi zato, da bo odbor vedel, kdo so in koliko je borcev omenjenega odreda.

Zgodovinski arhiv CK ZKS obvešča uporabnike arhivskega gradiva, da bo od 15. aprila 1982 dalje za stranke odprto:

ob ponedeljkih od 8. do 13. ure

ob sredah od 8. do 15. ure

ob petkih od 8. do 13. ure

S tem želimo prispevati h kakovosti dela, ki ga arhiv opravlja za CK ZKS, pa tudi za zunanje uporabnike.

Vsi, ki so do sedaj potovali s SLAVNIKOM in TV-15 na tradicionalni mesečni izlet, so bili zadovoljni.

24. aprila SLAVNIK KOPER in TV-15 zopet organizirata izlet pod naslovom

OD SAVE DO NERETVE

Odhod bo 24. 4. ob 6.00 uri iz Ljubljane, povratek pa 27. 4. v večernih urah.

En avtobus je že poln, polni pa se tudi drugi.

SLAVNIK vas obvešča, da se še vedno lahko prijavite za ta zanimiv izlet, na katerem boste med drugim obiskali Jasenovac, Kozaro, Jajce, Bihać.

Pohitite s prijavo! Sprejemajo jih v poslovalnici SLAVNIK LJUBLJANA, Tavčarjeva 8a, vsak dan ob 8. do 15. ure, v sredo do 12. ure.

JAVORNIK

Vsi se niso vrnili

Zgodilo se je pred štiridesetimi leti – 17. in 18. aprila 1942. Med okupacijo so Nemci postavili za župana nemškutarja, narodnega izdalca Karla Lukmana, ki ni ničesar storil v zaščito Slovencev, nasprotno, številni so bili izseljeni, odpeljani v taborišča, ustreljeni kot talci. Zato ga je 17. aprila 1942 doletela kazen. Sredi pol dneva, ko je z občine odhajal na kosilo, ga je kljub dvema gestapovskima osebnima stražarjema likvidiral pogumen partizan in tako izvršil dosojeno kazen. Kot povračilo za to in za likvidacijo klečaplaznika Andreja Jaklja s Koroške Bele so gestapovci iz Begunj odpeljali 50 talcev in jih pomorili v znani mučilnici Mauthausnu, poleg tega pa so izselili 50 družin z Jesenice, Javornika, Koroške Bele, Potok in Javorniškega rova. Množično selitev so pod vodstvom Druschkeja gestapovci začeli še v istem popoldnevu. Preseljenec so s osmimi avtobusi odpeljali v grad Gorici pri Medvodah, od tu pa z vlakom v taborišče, ki je bilo v gradu Wernfels na Ravarskem. Od tu so hodili na prisilno delo v okolico in v razna mesta Nemčije. Po vojni se jih ni vrnilo 13. Umrli so v taboriščih ali pa so jih pobile bombe.

V spomin na tiste žalostne dni množičnega izseljevanja bo komisija za internirance pri krajevnem odboru ZB NOV Javornik Koroška Be-

Vabila

Odbor zbora borcev Škofjeloškega odreda vabi vse borce, ki ste bili v odrednih enotah, da nujno javite svoje naslove. Naslove rabimo za ureditev kartoteke borcev, ki nam bo omogočila boljše medsebojne stike. (Da ne bo pomote: Škofjeloški odred je deloval kot bojna enota od avgusta 1944 do osvoboditve).

Naslove nemudoma pošljite na Občinski odbor ZB Škofja Loka, Kidričeva 1.

Pododbor partizanskih kurirjev za Severno Primorsko vabi vse kurirje relejnih postaj na skupščino, ki bo v soboto, 17. aprila 1982, ob 10.00 uri v Domu krajevne skupnosti Solkan, Srebrničev trg 7.

Pododbor partizanskih kurirjev

Od 14. aprila pa do 15. maja 1982 je v Muzeju ljudske revolucije Slovenije odprta razstava: Književnost narodnoosvobodilnega boja v Jugoslaviji. Razstavo so pripravili Istorijski muzej Srbije iz Beograda, Muzej ljudske revolucije Slovenije in Slovanska knjižnica v Ljubljani. Muzej je odprt vsak dan razen ponedeljka od 9.–13. ure, sredo, petek, soboto in nedeljo tudi od 15.–18. ure.

Kustos pedagog: Irena Kodrič

Prosim, da se oglasijo preživeli borke šiviljske delavnice in takratni šef Tone Kramar-Zvonc v Sp. Novakih pri Cerknem. Mogoče ste zasledile fotografijo takratne delavnice v TV-15 (štev. 12, 27.3.1980), sem prva z leve strani. Zelo bom vesela vsake, ki se bo oglasila. Moje partizansko ime je bilo Sonja.

Silva Djordjevič
Ravne 21, 64290 Tržič

»Svoboda« – Zdravilišče vojaških invalidov in borcev NOV Slovenije Strunjan obvešča člane in občinske odbore ZZB NOV, da veljajo od prvega aprila 1982 dalje nove cene penzijskih uslug, ki jih je potrdila Obalna skupnost za cene.

Dnevna cena penziona v dvoposteljni sobi za oddih borcev je:

April, maj 462 din

Junij 518 din

Julij, avgust 650

Turistična taksa je 12 din na dan, dodatek za enoposteljno sobo pa 20%.

Zdravilišče nudi tudi zdravstvene storitve.

Zdravilišče je primerno za rekreacijo in zdravljenje ortopedskih, pljučnih, srčnih in drugih obolenj.

V pokritem bazenu je voda segreta nad 30°C, poletno kopališče Zdravilišča pa bo možno uporabljati od 1. maja.

Vabimo borce, da si pravočasno rezervirajo sobe za poletni oddih.

»SVOBODA«
STRUNJAN
66320 PORTOROŽ
Tel.: 066-75-881

ROB PRI VELIKIH LAŠČAH

S slovesno otvoritvijo

V času štiriletnega narodnoosvobodilnega boja se je v okolici Roba pri Velikih Laščah obgrala vrsta dogodkov, ki se jih prebivalci navzlic časovni odmaknenosti radi spominjajo. Te dni se v Robu pripravljajo na praznovanje občinskega praznika viške občine, ki ga v tem kraju praznujejo 27. aprila, na dan ustanovitve OF. Načrtujejo, da bodo do tega dne modernizirali cestni odsek od Kneja in postavili spomenik, 27. aprila pa bo tudi svečana otvoritev gasilskega doma.

VIKTOR DRAGOŠ

Jože Ladiha

Umril je borec, aktivist OF, komunist, nosilec partizanske zvezde in rezervni kapetan Jože Ladiha iz Ljutomer. Rodil se je leta 1914 v Šalki vasi pri Kočevju. Po kapitulaciji stare Jugoslavije je začel delati za NOB ter se aktivno vključil v delo OF. Raznašal je literaturo, pomagal z zbiranjem hrane in ostalega materiala za partizanske enote. Okupator ga je večkrat zaprl, pretepal ter preganjal. Jože je svoje delo aktivno nadaljeval, leta 1942 je odšel v 1. kočevsko četo, iz katere se je razvil bataljon in zatem Cankarjeva brigada. Od vojaka borca je postal desetar, vodnik, komandir in nazadnje komandant bataljona. V borbah je bil trikrat ranjen. Po osvoboditvi je ostal v JLA kot aktivni oficir vse do preselitve v Ljutomer. Pred tem je bil komandant mesta Kamnik, v Celju in drugih mestih Slovenije. Za borbenost, hrabrost in delo je bil odlikovan.

Janez Štritof

V 85. letu je umrl član borčevske organizacije Grahovo Janez Štritof, doma iz Bločic na Notranjskem. Bil je borec 1. svetovne vojne. Na soški fronti je bil težko ranjen in postal invalid. Pokopali smo ga januarja.

Ciril Valentinčič

Avgusta lani smo se poslovlili od borca VOS-a in brigade VDV Cirila Valentinčiča. Pokopali smo ga v Grosupljem. Rodil se je pred 68 leti v Želimljah. Bil je aktivist OF, zaradi tega so ga Italijani aretirali in poslali v taborišče Gonars. Po kapitulaciji Italije je stopil v NOV, v začetku je bil pri VOS, nato pa v brigadi VDV vse do konca vojne. Za svoje zasluge med NOV je bil dvakrat odlikovan. Po končani vojni se je aktivno vključil v obnovo domovine.

Rado Vovak

Rado se je rodil v Ljubljani leta 1909. Med vojno je bil skupaj z družino izseljen na Hrvaško, kjer je aktivno sodeloval s partizani. Od njega smo se poslovlili januarja na pokopališču Podkraj pri Titovem Velenju.

Marija Rožanc

Decembra lani smo se na cerkniškem pokopališču poslovlili od partizanske mame Marije Rožanc iz Martinjaka, stare 96 let. Bila je tiha, skromna in pridna gospodinja. Mož ji je zelo zgodaj umrl. Imela je štiri sinove, katere je vzgojila v napredne fante. Starejši sin se je leta 1941 ponesrečil, ostali trije pa so bili borci NOB in dva sta padla.

Franc Šifrer

Avgusta lani smo se na pokopališču v Selcah nad Škofjo Loko poslovlili od 78-letnega Franceta Šifrerja, doma iz Češnjice. Narodnoosvobodilnemu gibanju se je pridružil in ga vsestransko podpiral že v letu 1943. Naslednje leto pa je stopil med partizane in bil borec Prešernove brigade.

Rozi Urbas

Februarja smo se na ajdovskem pokopališču poslovlili od tovarišice Rozi Urbas, rojene Stegovec. Rodila se je pred 59 leti na Erzeltu nad Vipavo. V NOB se je vključila leta 1942. Bila je kurirka, obveščevalka in bolničarka. S pomočjo vipavske lekarnarice dr. Jamškove je pomagala odpravljati gripo in epidemijo krave grize, ki je bila zelo razširjena med borci NOB. Tudi na svojem domu sta z materjo večkrat zdravili ranjene in bolne partizane. Okrajni odbor bivših aktivistov OF za Vipavsko jo je prdlagal za odlikovanje. Predsedstvo SFRJ ji je podelilo medaljo zaslug za narod, ki ji pa ni bila izročena.

Mimi Debevc

Februarja smo se na vrhniškem pokopališču poslovlili od Mimi Debevc. Kot 18-letno dekle je bila sprejeta v SKOJ in delala na terenu za NOG. Leta 1944 je stopila med borce NOV. Bila je na kurirski postaji TV-17 - Ljubljanski vrh, kjer je bila sprejeta v KPJ. Po vojni je bila na komandi mesta Kočevja. Kasneje pa se je zaposlila na osnovni šoli Janeza Mraka na Vrhniki. Za svoje zasluge je prejela več odlikovanj.

Ivan Bizjak

V 92. letu je umrl Ivan Bizjak - Ograjšek, ota iz Prelog. Med vojno je pomagal partizanom s hrano ter jim nudil zavetje v gospodarskem posloju. Bil je borec 1. svetovne vojne. Od njega smo se poslovlili na pokopališču v Podkraj pri Titovem Velenju. Bil je odlikovan.

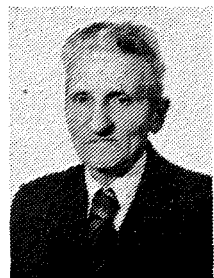
Marija Avžlahar

Marija Avžlahar - partizanska Pederinova mama iz Hudega vrha se je rodila leta 1892. Bila je zelo aktivna delavka za NOB od leta 1941 in vse do osvoboditve. V NOV je imela štiri sinove, trije so ji padli, edino hčerko pa je ubila črna roka. Od nje smo se poslovlili februarja na pokopališču pri Fari na Blokah.

Ana Prezelj

Na pokopališču v Selcah nad Škofjo Loko smo se poslovlili od 84-letne partizanske mame Ane Prezelj. Že v prvih letih okupacije sta skupno z možem, ki je bil tudi aktivist OF, pomagala partizanom in podpirala NOG. Med partizani je imela hčerko in sina, ena hčerka pa je bila internirana v Nemčijo.

Polde Kalan

Polde Kalan se je rodil leta 1912 v Suhi pri Škofji Loki. Za NOV je začel delati leta 1941. Zaradi suma, da sodeluje z NOB, je leta 1943 odšel med partizane v Žirovsko četo, pozneje v Prešernovo brigado. Istega leta je bil ujet v žirovski hajki in se znašel v taborišču Lacu v Avstriji.

Mihael Knavs

Mihael Knavs se je rodil leta 1886 v Metuljah na Blokah. Za NOV je začel delati leta 1941 na terenu. Leta 1943 je bil aretiran in odpeljan v ljubljanske zapore in od tam v Avstrijo, kjer je bil do konca vojne. Pokopali smo ga na pokopališču Fara na Blokah.

Franc Ogrinc

Avgusta lani smo se na pokopališču v Strugah poslovlili od Franca Ogrinca, rojenega leta 1904 v Podžagi pri Karlovcu. Bil je aktivist, borec in tudi grozote taborišča Padova in Raba mu niso bile prizanešene. Za delo med NOB in po vojni je prejel več odlikovanj.

Franc Zakrajšek

Franc Zakrajšek se je rodil v Krampljah na Blokah leta 1899. Za NOB je začel delati v letu 1941, v mesecu juniju je bil aretiran in odpeljan v internacijo na Rab, kjer je bil do leta 1943. Nato je odšel z Rabsko brigado v Bari. Po vrnitvi domov je delal v NOV kot terenski delavec vse do osvoboditve. Za svoje delo je prejel številna odlikovanja.

Stanko Sabotin

Rodil se je leta 1923 na Moti pri Ljutomeru. V NOB je sodeloval od marca leta 1943 do konca vojne. Bil je v zavezniški armadi in kasneje v 3. prekomorski brigadi. Po vojni se je aktivno vključil v družbenopolitično delo. Opravljal je pomembne naloge, zato je prejel številna družbena odličja in priznanja.

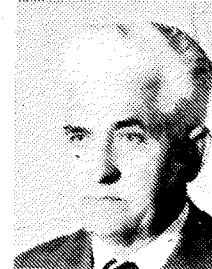

Jože Zgonc

Januarja je umrl Jože Zgonc, rojen leta 1902 v Fari na Blokah. Za NOV je začel delati leta 1941 kot terenski delavec. V letu 1944 je bil dodeljen k higieniski komori za civilno zaščito in higieno na področju Dolenjske in Bele krajine, kjer je delal vse do osvoboditve.

Slavko Žnidaršič

V 72. letu je umrl Slavko Žnidaršič. Pokopali smo ga februarja na ljubljanskem pokopališču. Rodil se je v Ribnici na Dolenjskem in se s starši preselil na Peščenjak pri Višnji gori. V OF se je aktivno vključil, njegovo delo pa ni ostalo prikrito domačim izdajalcem in Italijanom. Avgusta leta 1942 so ga aretirali in poslali v taborišče Remici. Ko se je vrnil iz internacije, je odšel v partizane v 12. brigado. V začetku je bil veterinarski bolničar, kasneje šef veterinarske brigade, oktobra leta 1944 je bil premeščen v Belokranjski odred, kjer je bil šef veterine vse do osvoboditve. Bil je trikrat odlikovan.

Janko Nastran

Novembra lani je umrl Janko Nastran, ki se je rodil leta 1916 na Studencu pri Železnikih. Že leta 1942 je začel organizirano delati za NOG in maja leta 1943 je odšel med partizane. Delal je v partizanskih delavnicah in bil v borbenih enotah. Bil je ranjen. Pokopali smo ga v Selcah nad Škofjo Loko.

PRAVNI SVETOVALEC

E. F. Ž. Kakšne pogoje za pridobitev pravice do družinske pokojnine mora izpolnjevati zavarovanceva vdova?

Odgovor: Zavarovanceva vdova pridobi pravico do družinske pokojnine, če izpolnjuje tele pogoje: če je do smrti moža, po katerem ji gre ta pravica, dopolnila starost 45 let; če je bila takrat stara najmanj 40 let, pa pridobi to pravico, ko dopolni 45 let starosti; če je bila do moževe smrti popolnoma nezmožna za pridobivanje ali če je postala popolnoma nezmožna za pridobivanje v enem letu po moževi smrti; če je po moževi smrti ostal eden ali več otrok, ki imajo pravico do družinske pokojnine po tem možu, vdova pa do njih izpolnjuje roditeljske dolžnosti.

T. G. A. Kolikšno vojaško invalidnost predstavlja izguba enega očesa?

Odgovor: Po seznamu odstotkov vojaške invalidnosti pravilnika o ugotavljanju odstotka vojaške invalidnosti (Urad. list SFRJ, št. 7/1982) predstavlja izguba očesa, popolna izguba vida na enem očesu ali izredno zmanjšanje vida (ostrina vida je manjša od 0.05) 50-odstotno vojaško invalidnost.

O. L. K. Koliko znaša varstveni dodatek k starostni pokojnini?

Odgovor: Varstveni dodatek k starostni pokojnini se odmeri od razlike med pokojnino in mejnim zneskom najnižjih pokojninskih prejemkov v SR Sloveniji (6.137 din) ter znaša 60% te razlike pri upokojenicah in 70% razlike pri upokojenkah s pokojninsko dobo 15 ali manj let. Za vsako nadaljnje dopolnjeno leto pokojninske dobe pa se višina varstvenega dodatka poveča za 2%, vendar ne sme preseči 100% navedene razlike. Ker pravite, da vam je starostna pokojnina odmerjena na podlagi 31 let pokojninske dobe, vam bi bil torej priznan varstveni dodatek v višini 92% navedene razlike.

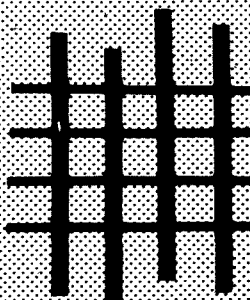
Š. J. N. R. Ste borec NOV od leta 1944 in boste dopolnili 60 let starosti, ne pa tudi 40 let pokojninske dobe. Koliko pokojninske dobe morate imeti, da vam bo priznana polna starostna pokojnina, to je pokojnina v višini 85% pokojninske osnove?

Odgovor: Borec NOV od leta 1944, katerih pokojnina, odmerjena na podlagi pokojninske dobe, je nižja od 85% pokojninske osnove, se ta pokojnina po 170. čl. statuta Skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja v SR Sloveniji poveča za 30%, tako povečana pokojnina pa sme znašati največ 85% osnove. - Da bi z navedenim povečanjem dosegli priznanje starostne pokojnine v višini 85% pokojninske osnove, pa bi morali imeti najmanj 31 let pokojninske dobe.

K. I. R. Ste borec NOV pred 9. 9. 1943 in se boste v kratkem starostno upokojili. Radi bi vedeli, ali se vam bo pokojninska osnova za odmero pokojnine izračunala od najugodnejšega petletnega povprečja osebnih dohodkov, ki ste ga dosegli pred upokojitvijo.

Odgovor: Borec NOV pred 9. 9. 1943 ne more zahtevati, da se mu pokojninska osnova izračuna od najugodnejšega mesečnega povprečja osebnih dohodkov, ki ga je dosegel v katerikoli zaporednih petih letih zavarovanja pred upokojitvijo. Po izrčni določbi 168. čl. statuta Skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja v SR Sloveniji se namreč pri izračunu pokojninske osnove za borce NOV pred 9. 9. 1943, vzame mesečno povprečje osebnih dohodkov, ki jih je borec dobil v zadnjih letih zavarovanja pred uveljavitvijo pravice do pokojnine. Če je to zanj ugodnejše, pa se pokojninska osnova izračuna enako kot drugim zavarovancem, to je na podlagi povprečja osebnih dohodkov iz katerikoli zaporednih desetih let zavarovanja pred upokojitvijo, vendar z omejitvijo, da se pri tem izračunu ne morejo upoštevati osebni dohodki, doseženi pred 1. januarjem 1966.

5

MITJA TOLLAZZI

BEG IZ LJUBLJANSKIH
SODNIJSKIH ZAPOROV

Od daleč, nekje iz smeri Krima se je čulo regljanje mitraljezov ter eksplozije ročnih bomb in granat. Bili so to odmevi zadnjih bojev pred Ljubljano. V meni so prebujali spomine na začetek boja proti okupatorju. Bil sem v 4. razredu gimnazije, ko smo dijaki navdušeno pozdravili akcijo partizanov – rušenje preserskega železniškega mostu čez Ljubljano. Vsem nam je bilo žal, da akcija ni popolnoma uspela. Sošolcu Jožetu Miklavčiču iz Borovnice so očeta – učitelja Italijani, ker niso odkrili krivcev miniranja, ustrelili kot talca, čeprav z akcijo ni imel nobene zveze. Jože se je hrabro držal in z ničimer ni pokazal malodušja. V oktobru mesecu 1941. leta so partizani napadli Lož. Moj bratranec Jože Lenarčič je sodeloval v tem boju. Z bratoma Jožetom in Bojanom sem se vključil v OF in organizacijo Zveze mladine Slovenije kot gojenec Učiteljskega doma v Žibertovi ulici v Ljubljani. V mislih sem bil na Sv. Ani v zadnjem boju naše čete Notranjskega odreda, predno jo je uničil Rupnikov jurišni bataljon.

Mislil so mi bežale zdaj v eno zdaj v drugo leto naše borbe. Na meglena jutra v mesecu februarju, marcu, aprilu, ko so Italijani delali racije po Ljubljani, streljali talce v Gramozni jami in vozili naše ljudi v taborišča. Gorele so vasi na Notranjskem, pod Krimom in v Dolomitih ob italijanski ofenzivi 1942. leta. Bo res konec gorja, trpljenja? Bom res deležen te velike sreče – svobode?

Najbolj me je radostila misel, da smo zmagali mi, partizani, na čelu s KP.

»Zdaj zaori pesem o svobodi,
preko logov in gozdov...«

Sonce je bilo že visoko na jasnem nebu, ko sem zjutraj ob sedmih pohitel v kuhinjo. Namesto »dobro jutro« smo eden drugega vprašali: »So v Ljubljani že partizani?« V ozračju se je čutilo nekam čudno razpoloženje. Pogledal sem na dvoriščna okna sosednjih hiš, da bi morda po kakšnem znamenju ugotovil, da je Ljubljana že osvobodjena. Vse je bilo mirno, nikjer žive duše. Nenadoma se je na balkonu drugega nadstropja sosednje hiše pojavil starejši moški. V roki je držal slovensko zastavo. Ko jo je pritrdil na zunanjo stran balkona, je na njej zažarela rdeča zvezda. Od veselja sem zavpil: »Partizani so že v Ljubljani! Svobodni smo! Živela svoboda!«

Vsi so me začudeno pogledali in v en glas vprašali: »Kako veš, da smo že svobodni?« »Poglejte, na sosednjem balkonu že plapolja naša trobojnica z rdečo zvezdo.«

Od veselja smo se začeli objemati in poljubljati. Jurman je začel peti »Hej, brigade.« Stopili smo na ulico. Na mnogih hišah v Jesenkovi ulici so bile že razobešene slovenske in jugoslovanske zastave. Vsa okna so bila polna cvetja in papirnatih zastavic. Dalibor in Marta sta razvila zastavo na enem od oken stanovanja v prvem nadstropju. Z Raznožnikom in Jurmanom smo pohiteli v mesto z eno samo željo – da vidimo prihod partizanskih brigad v Ljubljano.

Na Celovski cesti smo videli prvo partizansko patroljo štirih borcev, ki so v koloni po eden korakali proti Zgornji Šiški. Takoj smo videli, da so južni bratje, kajti eden od borcev je bil obut v opanke. Ljudje ob cesti so jih z zanimanjem opazovali, jim ploskali in vzklikali: »Živeli naši osvoboditelji!« Od Figovca sta se pripeljala na kolesih dva dobro oblečena partizana. Oba sta bila obuta v škornje, čez ramena pa sta jima viseli brzostrelki in torbici. Zaustavila sta se pri večji grupi žena, ki so stale ob cesti z velikimi sopi rož. Žene so ju takoj obkobile in ju začele krasiti s cvetjem. Eden od njiju je dejal: »Tovarišice, midva ne greva na nabor. Midva sva obveščevalca 18. divizije. Hotela sva vas le vprasati, če ste še kje videle Nemce ali domobrancel.« »Nikjer v Ljubljani ni več nobenega nemškega vojaka ali pa domobrancel,« so jima hitele odgovarjati. Sedla sta na kolesi in se odpeljala. Žene so začele peti pesem »Kosec koso brusi« in s preostalimi rožami ob cesti čakale na prihod novih borcev. Pohiteli smo proti Nebotičniku. Nekdanja Tyrševa (sedaj Titova) cesta je bila že polna ljudi. Od Tromostovja so že korakali borci proslavljenih slovenskih brigad. Ljudje so jih navdušeno pozdravljali, jim ploskali in jim delili cigarete. Sem in tja je kdo od ljudi skočil pred borca in ga začel objemati. Po dolgem času negotovosti je sestra ponovno videla brata, mati sina, žena moža, sin očeta, dekle svojega fanta... Bilo je objemanja in poljubovanja ter solza – od veselja. Solze pa niso bile samo v očeh ljudi, ki so našli svoje, temveč tudi v očeh ljudi, ki so vse to opazovali.

S slovenskimi trobojnicami na čelu so bataljoni in čete partizanov strumnega koraka korakale po ljubljanskih ulicah, ki so jih pričakale vse v cvetju in zastavah. Čete so sestavljali v glavnem mladi fantje, vsi oblečeni v angleške uniforme. Mnoga prsa so krasila odlikovanja, ki so si jih ljudje ob cesti z zanimanjem ogledovali, hrabre nosilce pa nagrajevali s ploskanjem. Vsi borci so bili v čistih uniformah in postrizani. V gumbnicah in za robovi titovk so imeli zataknjene nageljne in druge rože. Na njihovih obrazih in uniformah se ni moglo videti, da so se skoraj vso noč bojevali z Nemci in domobranci. Nasmejanih obrazov in s pesmijo na ustih so korakali mimo navdušenih Ljubljancev, ki so jim metali cvetje in jim veselo mahali s papirnatimi zastavicami iz knjigarne Nova založba. Mimo nas je korakala četa mladih partizanov. Polni zanosa so na vse grlo peli »in takrat s plamenečim bomo nageljnom rdečim spet privrskali v naše vasi.«

Obšel me je spomin na vasico Sv. Ana na Križni gori, kjer sta 1. in 2. četa Notranjskega odreda 13. januarja 1945. leta bojevali svoj zadnji boj z domobranci Rupnikovega jurišnega bataljona. Če bi bila tistega usodnega jutra patrola na določenem mestu in če stražar ne bi spal, bi zdaj tudi jaz z drugimi borci korakal po ulicah osvobodjene Ljubljane, sem razmišljal v sebi. Ko so mimo nas korakale čete borcev, sem imel občutek, da se mnogi partizani sprašujejo, kje smo pa bili med vojno, mi mladi opazovalci, zakaj nismo stopili v njihove vrste. A nam ni bilo zapisano na čelu, da smo bili tudi mi partizani, da smo bili v borbah z Nemci in domobranci. Takšno razmišljanje je dušilo v meni navdušenje. Nisem več želel opazovati tega veličastnega prihoda partizanov, s cvetjem okrašene in s soncem obsijane Ljubljane. Tudi sam se želim vključiti med te borce in pomagati osvoboditi še zadnji košček naše domovine! To svojo željo sem povedal Jurmanu in Raznožniku. Oba sta se strinjala s tem, da se prijavimo za ponovni vstop v NOV Jugoslavije.

Mimo nas se je pripeljala na kolesih grupa partizanov. Med njimi sem spoznal sošolca iz gimnazije in bojnega tovariša iz partizanstva na Notranjskem Gusteljna Koprivnika z Brezovice. Poklical sem ga po imenu. Zaustavil je kolo in že sva se prijateljsko objemala od veselja. Tovariš, ki je vozil za Gusteljnom, ni pričakoval, da bo le-ta tako naglo zavrl. Zaletel se je v prijateljevo kolo in kakor je bil dolg in širok padel na cesto. Ko se je pobral, je dejal: »Ves čas svojega partizanstva nisem bil ranjen, zdaj pa naj se že prvi dan svobode polomim sredi Ljubljane.« »Oprosti, tovariš! Za tvoj padec sem jaz kriv,« sem mu dejal in mu dal roko. Pomagal sem mu otresti prah z uniforme in že je odhitel naprej. Gusteljnu sem povedal našo namero. Svetoval nam je, naj gremo na Mestni trg in se javimo v komando 10. ljubljanske NOUB, ki se je nastanila v eni od trgovskih hiš.

Se nadaljuje

Raziskovalno delo mladih zgodovinarjev

SKOJ na Gorenjskem
od 1920–1948

Zgodovinarji imajo svoje mesto v fronti revolucionarnih sil. S svojimi deli tkejo zgodovinsko zavest sodobnikov. V vsakdan vnaša oživiljena, v znanstveno resnico prekovana dediščina pomembne spodbude. Takšno je bilo tudi mišljenje študentov zgodovine in delavcev Gorenjskega muzeja, ko so se leta 1978 lotili zelo zahtevnega raziskovalnega dela zgodovine SKOJ na Gorenjskem v letih 1920–1948.

Pogovor z Jožetom Dežmanom, zaposlenim v Gorenjskem muzeju, je razjasnil nakatera naša vprašanja.

Kaj je bil osnovni namen vašega raziskovalnega dela in seveda publikacije?

Knjiga ni pripoved o delu mladine v delavskem, narodnoosvobodilnem in revolucionarnem gibanju. Je le prikaz razvoja predvsem skojevske organizacije in pa vsebine dela mladinskih organizacij, ki jih je organiziralo komunistično in narodnoosvobodilno gibanje. V prispevkih smo skušali nakazati množičnost mladinskega aktivizma, zajetega v mladinske organizacije, zato je v publikaciji izredno malo imen. Menimo, da bi množica imen samo bremenila tekst, pa tudi težko je izbirati, koga bi imenovali. Poskušali smo tudi razvozlati ilegalna imena članov pokrajinskih, okrožnih in okrajnih mladinskih forumov. Ozemeljsko smo se najbolj zadrževali na obsegu Gorenjske, določenem z nemško-italijansko okupacijsko mejo.

Kakšnih virov ste se posluževali, poleg pogovorov z aktivisti gibanja?

Osnovni vir podatkov so bili dokumenti organizacije. Ob tem smo pregledali tudi spominske vire, vendar spominskega gradiva nismo veliko uporabili pri oblikovanju teksta. Bilo pa nam je dragoceno pomagalo pri vrednotenju podatkov v virih, presoji pomembnosti in zanesljivosti podatkov. Glede na stopnjo ohranjenosti je jasno, da je predvsem delo organizacije v mestih, večjih krajih, nekoliko slabše prikazano. Lokaliziranje vsekakor ni bil naš osrednji namen. Dostopni so nam bili mladinski fond in spominsko gradivo v arhivu Inštituta za zgodovino delavskega gibanja, Gorenjskega muzeja in centralnega komiteja ZKS.

Skupina je torej svoje delo zaključila. Ali bi lahko rekli, da so rezultati celovit prikaz takratnega dogajanja?

Kljub bogati faktografiji ne moremo reči, da obsega publikacija šeštevke dela, niti niso zajete vse pomembnejše akcije. Te dejavnosti je bilo toliko, da ni bilo mogoče vsega odkriti in tudi ne vsega odkritega vnesti v publikacijo. Naša raziskava ni segla na preučevanje odnosov SKOJ, ZSM in pionirske organizacije do komunističnega in sindikalnega gibanja pred vojno, OF, množičnih

organizacij, KP in NOV med vojno, do ljudske oblasti po vojni, pa tudi okupatorske oblasti in narodnih izdajalcev. To je bila za nas, ki smo na začetku raziskovalne poti, pretežka naloga.

Torej vaše delo še ni zaključeno?

Posebej nameravamo objaviti kadrovske rekonstrukcije pokrajinskega poverništva, oblastnega komiteja, okrožnih in okrajnih komitejev, sekretarjev SKOJ v bri-

starega, inovacije proti tradiciji, svobode proti okovom v siromaštvu stare Jugoslavije, življenjski stiski vojne in porajanju socializma. Možen pomislek, da zgodovina ni deklica za vse, zavrtnemo s tem, da odločitev za preučevanje sodobne zgodovine pomeni tudi sprejetje sodobnih družbenih obveznosti. V veliki meri je odvisno od nas, koliko bo znanstvena raven navzoča v popularizatorskih akcijah.

Kakšne so možnosti za organizacijo raziskovalnega dela?

Na Gorenjskem nadaljujemo dosednji način dela: širimo sodelovanje z aktivisti in študenti, ki z diplomskimi nalogami obdelujejo delna vprašanja. Materialna sredstva in organizacijsko po-

gadah in odredih, članov vaskih skupin SKOJ, odborov ZSM in pionirjev v Bohinju, pa še osnovne podatke o aktivistih na ravni pokrajine in okrožja, v vojski ter o članih SKOJ in ZSM v Bohinju. Vsebinsko bomo obogatili z nekaterimi podatki o socialni strukturi in s krajšo analizo, ki bo prikazala medsebojne odnose ter vladajoče vrednote pri aktivističnem delu.

Glede na to, da je mladinska problematika sedaj najbolj bližja mladim, je že posebej poudaril tovariš Dežman, »je nujno, da pri predstavljanju začnemo upoštevati posebnosti teh mladih prejemnikov izročila. Najpomembnejša zgodovina je prihodnost. Danes mladim predstavimo boje vrstnikov iz rodov pred njimi, njihov položaj in odločitve, posebnosti prevratne ustvarjalnosti mladih v spopadu novega in

moč dobivamo načrtno organizirani preko Gorenjskega muzeja. Tovrstna povezava na ravni republike je možna pod okriljem Odbora, RK ZSMS, IZDG in PZE za zgodovino na FF. Sodelovanje s PZE za zgodovino na FF je možno predvsem pri razpisovanju diplomskih nalog.

Raziskovanje sodobne zgodovine je večkrat pod pritiskom raznovrstnih želja, predstav, interesov, toda to ni razlog za pisanje, ki naj ne vznemirja, za štancanje tekstov po enem kopitu, za pragmatizem, ki ima za posledico slepo vrtenje v omejenem krogu do neplodne onemoglosti. S takšno zavestjo so tudi mladi zgodovinarji na Gorenjskem krenili v nadaljnje raziskovanje, v izpopolnjevanje svojega znanja, metod in organizacij dela.

Živa Drole

Življenje pionirjev nekoč

Našo šolo je že tretjič obiskala borka in velika ljubiteljica mladih, tovarišica Hela Sneš, da bi nam pripovedovala o pionirjih med NOB. Svojo pripoved je začela s tem, kako je bila na ustanovnem kongresu mladine v Bihaću 27. decembra 1942. Takrat je na pobudo mladih nastala tudi pionirska organizacija. Na kongresu je bil prisoten tudi tovariš Tito in eden najbolj hrabrih mladincev Boško Buha je dejal: »Mlad sem še. Ne znam ne pisati ne brati; kot je treba, znam pa metati bombe na nemške bunkerje.« Tovariš Tito mu je za hrabrost podaril svojo ročno uro. Tovarišica Hela nam je povedala tudi, kako je ta hrabri fant padel. V bolnišnici je zmanjkalo zdravil in treba je bilo ponje. Ker pa ni bilo nikogar, se je tovarišica dr. Saša Boživič odločila, da gre sama. A komandant ji ni dovolil in je odšel tudi on z njo. Tudi dru-

gi mlajši borci, med njimi Boško Buha, so hoteli z njo. Res se je Boško pridružil. Toda... na poti nazaj so padli v zasedo. Ustaši so bili v premoči. Komandant je pa-

del. Saša je bila ranjena v obe nogi. Boško, sam ranjen, jo je hotel braniti, pri tem pa je padel. Saša so ujeli...

Hela Sreš je bila sekretarka SKOJ na terenu Janče. Tam so imeli tudi zelo aktivno pionirsko organizacijo, ki

jo je organizirala Francka Marolt. Naloga pionirjev na tem območju je bila, da vse, kar vidijo ali opazijo, sporočijo staršem, mladincem ali partizanom.

Na terenu pa je bil tudi izdajalec. Ta naj bi prejemal zaupno pošto, ki so jo odmetavala letala. Nekoč so skupaj pionirji in ta izdajalec iskali zavitek, ki ga je odvr-glo letalo. Pa so imeli pionirji več sreče. V zavitku je bil

radijski oddajnik. Izdajalec naj bi po njem sporočal Nemcem premike partizanov.

Januarja 1944 je odšla tovarišica Hela med partizane. V njihovi družini je bilo veliko otrok in ves čas so sodelovali s partizani. Nekega dne pa so bili izdani. Nemci so jih obkolili. Vsi so bežali iz hiše, kar v spalnih srajcah. Med njimi je bil tudi Helin nečak Rudi, takrat še majhen fantič. Rudija je pustila pri Urbančičevih, sama pa odšla k partizanom. Rudija so sovražniki pozneje zaslíševali, pa ni ničesar izdal.

Lani je družina tovarišice Hele dobila družinsko priznanje, ki ga hranijo v litij-skem muzeju. Tovarišica Hela je odlikovana tudi s plaketo kurirja Jovice.

Obljubila nam je, da bo še prišla, saj so njene pripovedi neizčrpne.

DRAGICA GRAUFOL, 8. a
OŠ Bakovci

Storimo že kaj, da bo drugače!

Ne morem si predstavljati, kako lahko v današnjem času pomeni pest riža nekomu celo bogastvo! Ne morem verjeti, da lahko otrok z napetim trebuškom izdihne od gladi v materinem naročju! Nočem verjeti in razmišljati o tem, da bi med temi lačnimi in umirajočimi nekega dne lahko bili tudi mi!

Zakaj je po svetu še vedno toliko ljudi, ki jih pesti lakota? Mar je njihova zemlja nerodovitna? Ali je morda sploh nimajo in ne morejo obdelovati? Je morda ne znajo? Mogoče pa dež in sonce pri njih nista tako radodarna kot pri nas? Kdo je lastnik zemlje tam, kjer gladujejo? Je sploh mogoče, da lahko živi danes človek v takem izobilju in tako »nečloveško«, drugi pa plačujejo borno skorjico kruha s svojim življenjem?

Ta in podobna vprašanja me pestijo neštetokrat. Veliko poslušam in berem o tem. Vprašujem se: Zakaj tako in ne drugače? Kakorkoli je že – otroci nismo krivi, da je tako. Otroci smo si podobni, a vendar živimo tako različno svoje življenje. Žal sem spoznal, da tam, kjer je lakota, tudi šole ne more biti, saj prazen želodec in učenje ne gresta isto pot.

Spominjam se slik otrok iz Nikaragve. Obup in prošnja v očeh, obrazi kot iz voska, iztegnjene ročice, ki prosijo samo eno: »Dajte nam hrane za preživetje!«

Vsaki materi mora biti zelo hudo, ko ne more svojemu sinku niti ob prazniku odrezati zadostnega kosa kruha. Še huje je tisti, ki ve, da bi morda kruh iz smetnjakov ljudi, ki ne vedo, kaj je beda in trdo življenje, že lahko rešil njenemu otroku življenje. Ptice preživijo tudi hudo zimo, ker lahko letijo. Le rekde omagajo in umrejo. Kako pa naj bi zleteli otroci? Kje naj dobijo krila? Kam naj jih ponesejo matere? Blizu nimajo pomoči, daleč ne morejo, zato ostajajo, kjer so, životarijo, čakajo, čakajo in niti ne vedo, kaj v resnici čakajo... Njihova kratka življenjska pot se premnogokrat konča v cestnem prahu, na pragovih ilovnatih hiš, v gozdovih... Njihove mlade oči ugašajo še preden so prav zaživele.

Rešil pa bi jih morda že samo tisti tvoj ali moj krajec kruha, kruha, ki sva ga včeraj naveličano potisnila od sebe, češ da ni čisto svež. Se zaveš tega, prijatelj? Razmisli! Razmislimo mi vsi in... storimo že kaj, da bo drugače!

EVALD ROZMAN, 5. a
novinarski krožek, OŠ Artiče

Štafeta – simbol enotnosti

Ko potuje skozi mesta in vasi, si jo podajajo iz rok v roke delavci, učenci, vojaki, športniki... Štafeta mladosti – simbol bratstva in enotnosti naših narodov in narodnosti. Tisoči delovnih občanov jo pozdravljajo v dokaz pripadnosti Titovi politiki neuvrščene in samoupravne socialistične Jugoslavije.

Prejšnji teden, zadnji dan marca, smo pustili štafeto v Sumadiji in Pomoravju. V Smederevu so ji pripravili pristen sprejem. Predsednik občinske konference Zveze sindikatov Smederevo Dušan Arandjelović je ob tej priložnosti spregovoril o zgodovinskem delu tovariša Tita in nalogah mlade generacije. Prenočila je v Despotovcu. Naslednje jutro pa naprej! Priserčni so bili sprejemi v Svetozarevu, Paraćinu, Kruševcu in še v manjših krajih vse do Niša, kjer je prebila noč s 1. na 2. april. V Leskovcu se ji je pridružilo devetdeset lokalnih štafet. Štafetno palico so prevzeli mladi iz Lebana. V Prokuplju je ta simbol večne mladosti pričakalo številno prebivalstvo. Vzklikli radosti so potihnili šele zvečer v Brusu, kjer je štafeta prenočila.

Tudi v nedeljo je štafeta mladosti potovala naprej. Od Prijepolja do večernega cilja v Bajini Bašti so jo nosili tisoči mladih rok, prepotovala pa je 336 kilometrov dolgo pot po Srbiji. V Priboju je štafetno palico prinesel na tribuno delavec tovarne avtomobilov Redžep Kalaba. Iz izobraževalnega centra Josip Panić so jo po mestnih ulicah ponesli skozi delovne organizacije Sloboda, Tarateks, Kadinjača in Ambalaža. Mladi iz valjevske občine so s štafeto krenili skozi Mionico v Lajkovac, potem je do večera še nadaljevala pot skozi Koceljevo in Vladimircu do Šabca.

Ob Savi so štafetno palico sprejeli mladi Vojvodinci. Šest dni jo bodo prenašali skozi vojvodinske večje in manjše kraje.

Živa Drole

Kurirčkova pošta

Zmeraj sem vesela pomladi, ker spomladi prenašamo kurirčkovo pošto. Vesela sem, da sem poznala tovariša Tita, ki je bil najboljši človek na svetu. Njemu v čast prenašamo kurirčkovo torbo s pozdravi. Za nas pionirje je to pomemben dogodek. Učimo se spoštovati to, kar so pridobili partizani s Titom na čelu – svobodo!

Tudi na naši šoli že razmišljamo, kako bomo prenašali torbico. Odločili smo se, da jo bomo letos ponesli s kolesi. Nesli jo bomo v Vitanje. V torbici bodo naše želje za mir in lepše življenje. Potrudili se bomo, da bomo to nalogo opravili z vso resnostjo!

IRENA ŠVAB, 3. r, Stranice

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAM

Približuje se vaš mesec

»Snež je skopnel. Na robovih brstečih gozdov so vzcveteli prvi zvončki. Pomlad. In s pomladjo bo prišel maj, a maj bo prinesel spomine... Dve leti je, odkar smo izgubili našega ljubljenelega tovariša Tita,« je napisala v začetku svojega pisma Mateja Maretič iz osnovne šole Simona Jenka v Kranju in potem še nadaljevala: »Bolečina v naših srcih se vse bolj spreminja v ponos, da smo njegovi sinovi in hčere. Otroci svobodne Jugoslavije smo. Tito nam je pokazal pot in mi bomo hodili po njej. Vedno bo živel njegov lik v naših srcih, vedno bo z nami njegova misel: Učite se, učite, in še enkrat, učite se!«

Matejino pismo je prispelo v pravem času. Pravzaprav se vaš mesec, mesec mladosti, dragi naši mladi dopisniki in mladi bralci, tako hitro približuje. To pa nam hkrati narekuje celo vrsto razmišljanj. Maj – najlepši mesec. Maj – mesec mladosti. Maj – Tito. Veliko pomeni, mladim in tudi malo manj mladim. Prvi maj, deveti maj, petindvajseti maj. Kako bomo preživeli letošnji maj? Kako bomo mi sami prispevali, da bo ta maj en sam žar mladega življenja? Pišite nam, naši mladi novinarji, pa tudi tisti, ki se nam niste še nikoli oglasili. Svojo mladost prelijte na papir. Naj z njo zaživi naša mladinska stran TV-15!

Maj pa pomeni tudi zaključek našega nagradnega natečaja Bogo Flander-Klusov Joža, ki smo ga razpisali že v letošnji 8. številki TV-15. Kaj malo sem razočaran, saj ni še od nikoder nobenega odziva. Pet knjižnih nagrad pa le čaka. Upam, dragi pionirji in mladinci, da boste vendarle segli po peresu! Bolj natančne informacije najdete v 8. številki TV-15, lahko pa pokličete telefonično na številko 327-780. Ne pozabite pa na kuverto s sestavki napisati ZA NAGRADNI NATEČAJ. Želim vam veliko izvrinih misli!

Živa

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAM

Kje so »kurirčkove torbice«?

Kurirčkova pošta na progi P-Primorska in TV-Dolenjska je 5. aprila prišla iz Kopra v Sežano, 14. pa bo že v Novi Gorici. Na progi G-Gorenjska in TV-Dolenjska jo nosijo jeseniški pionirji, predali pa jo bodo Radovljčanom 12. tega meseca. Kurirčkova torbica s proge P-Primorska in TV-Dolenjska, ki se je začela v alpskem delu Primorske, je prispela včeraj v Logatec. Čuvali jo bodo logaški pionirji do prihodnje srede, ko jo bodo pod zaupnim geslom predali vrstnikom na Vrhniki. Jutri bodo kurirčkovo torbico na progi S-Štajerska in TV-Dolenjska ob 10. uri zjutraj od pionirjev iz Slovenske Bistrice sprejeli Mariborčani. Tudi oni jo bodo čuvali teden dni. Velenjski pionirji pa bodo prav tako jutri ob 10. uri sprejeli torbico od slovenjgraških in nadaljevali pot po progi K-Koroška in TV-Dolenjska proti Mozirju.

Ž. D.

Praznovanje invalidov ZZB NOV

Bil je petek. Razredničarka je izbrala 3 učence. Ze drugi dan, v soboto, smo imeli programček, v katerem smo nastopali tudi mi. Organiziran program je potekal v Pionirskem domu. Zbrale so se nekdanje borce iz Doma upokojenecv z Markovca in iz Kopra, Semedele in drugih krajev. Proslave sta se udeležili tudi ravnateljica naše šole tov. Polesova in razredničarka 2. r. tov. Podleskova. S sošolkami sva se hoteli izkazati kot dobri pionirki, zato sva našli delo tudi v kuhinji. Nosili sva pijačo in vozili jedi.

Nisem se predstavila samo kot dobra pionirka, ampak tudi kot recitatorka. Predstavnici bork sem predala lep in bogat šop rdečih nageljnov v zahvalo za največje darilo iz NOB. Moje in součenkinino delo ni bilo zaman. Z njim sva nagradili tudi kuharici, saj sta tako onidve imeli manj dela. Dobili sva okusno kosilo, povrhu pa še sladkorčke za pecivo. Hruškin sok nama je ugajal. Joj, kako rada bi se pripomogla na takih praznovah! Vsi so naju pohvalili. Tudi obe naši učiteljici.

ZORICA MATOVIČ, 4. a
OŠ Janka Premrla-Vojka Koper

Skozi temne kozjanske noči

Takrat, ko je bil še močan, in zdelo se je, da neuničljiv, z železnim prijemom, s katerim se ni bilo šaliti, ter vihravo voljo do življenja in ko so ga bile polne kozjanske noči od rodne Dvora pri Sv. Križu blizu Planine pri Sevnici tja do Sotle, takrat so Marka videvali na čudnih poteh, veseljaških poteh. Sto

ko naj bi bilo drugače?, Marko, Robičev Ivan. »Kozjanci mi pravijo Marko. Na spodnjem koncu mi sploh ne rečejo drugače«. Z Markovimi nogami je križ. Ne marajo ga več nositi, zanič so, pravi. Odslužile so. Noge, ki so ga ubogljivo nosile po kurirskih poteh, ga ne ubogajo. Smeje se, a smeh je

Ivan Robič-Marko

in sto prašičev je zaklal in vandra od kolin do kolin, prinašal dobro voljo in vedrost v hiše.

Kljub temu tisti časi niso bili kaj dosti prida. Z bratom sta vozila kamenje izpod Križa. Za kubični meter so jima odrajtali deset dinarjev. Ne dosti, nekaj pa vendarle. Kamenje je še danes vzdano v škarpi pod Repičevo hišo na Planini in Marka nenehno spominja na čase, ki jih ni imel rad, ki pa se jih vendarle z veseljem spominja. Marsikaj so prinesli, spremenili so mu življenje.

Prinesli so mu, bržkone so kar precej pripomogli, bolezen, težko hodi, zdravnik je dejal, naj gre v toplice, toda Marko si tega ne more privoščiti. Z ženo, ki je dolgo vrsto let trpela za žolčnimi težavami in so jo nedavno operirali, postorita, kar je treba, malo pripomore tudi hčerka, stober domačije je še vedno, ka-

trpek, potisnjen v Markovo čokatost, ki ne prenese tarnanja.

Tudi takrat, ko so v deželico, kjer se je rodila Anika Wambrechtsamer, pisateljica znamenitega zgodovinskega romana Danes grofje celjski in nikdar več, žena, z vsem srcem navezana na Kozjansko in Planino še posebej, prišli tujci, Marko ni tarnal. Kot Ana je tudi sam imel rad to deželico, te razbrazdane ljudi, veseljake in robateže iskre misli in dobrega srca.

Hitro se je povezal z Ivanom Luskarjem, ki je imel trgovino na Planini. Kaj kmalu je vozil iz njegove trgovine robo. Na njegov in svoj dom. Za one v gozdu. Odšel bi najbrž kmalu tjakaj tudi sam, da ga niso izdali.

28. avgusta 1942 so ga odpeljali v celjski Stari pisker, mučilnico naprednih Slo-

vencev. Zraven Marka so se znašli Karl Novak, Mančekova Julka, ljudje s Kozjanskega, nič krivi, nikomur ničesar dolžni. Dvainpetdeset dni je prebil v mučilnici...

»Tepli so me kot Kristusa, pa nisem izdal. Ne, tega pa ne!«

Obesili so ga za noge, topli po podplatih. Marko je vzdržal. Šestkrat so ga zasliševali, šestkrat nečloveško mlatili, Marko je molčal. Vmes je pletel vrvice, za 1800 m se je je nabralo. Ni šlo drugače, če nisi hotel stradati. V treh dneh si moral naplesti 100 metrov. Če nisi, ni bilo zate kruha.

Bil je star 22 let, močan kot bik, težak blizu sto kilogramov, ko se je vrnil iz zaporov in taborišč, mu jih je ostalo le še 45. Odvedli so ga na Borl. Medtem so mu ustrelili brata.

Na Borlu so zasliševali, topli ne. Na dan mrtvih so nesrečneži ves ljubi dan klečali na pesku na dvorišču. Roke so morali držati iztegnjene predse. Po hrbitih se je z lato izživljal stražar.

Le nekaj dni pred Novim letom 1943 so ga spustili skupaj z Martinom Luskarjem in Amonom. Marko ni čakal. Takoj se je povezal z Ivanom Luskarjem, zbiral podatke, hodil po temnih poteh, skozi noč, bohorske hoste. Sodeloval je z znanimi planinskimi borci Zdolžkom, Doberškom in Reparjem. Predzadnje leto vojne bi moral v vermanšaft. Marko je domislil drugače, tako so mu svetovali. Pojdi in organiziraj tam za nas. Slabe tri tedne je Marko služil Nemcu, potem se je vrnil na stara pota.

Pozneje se je znašel v zaščitni četi partijske šole na Fužinah, ki jo je vodil Sergej Kraigher. Noč za nočjo je hodil s Fužin na Planino k Repiču po podatke. Kurirski posli, ki jih je opravljal domala skorajda vse svoje partizanstvo, so ga pripeljali v svobodo pri Podsredi. Le eno leto je zdržal brez kmetije, potem se je vrnil domov. Kozolec so zažgali Nemci, hiša je ostala cela, družina razbiha.

Kmalu se je oženil. Odšel je v hišo, ki je bila vsa partizanska, kolikor jo je bilo.

V obeh družinah ne manjka medalj in različnih odlikovanj.

»Od nekdanj smo bili trden rod!«

Človek mora vedeti, kaj mu je storiti.

Ni miru za pridne

Okno, skozi katerega lahko vidiš lenarški vsakdan, je naredil sam, tudi pri omari, ki, visoko naložena, čuva knjige, je imel prste vmes. Sediva v udobnih foteljih. Pravkar je prišel s seje, četudi mu ne bi bilo treba. Ze nekaj let je v pokoju. Človek, ki je vse življenje delal in se razdajal, se ne spremeni čez noč.

Zorko je predsednik lenarških borcev.

Okoli majhnega kipca velikega Lenina je zbrana pisana družba knjig. »Od nekdanj sem rad bral,« pravi, »le da nisem imel kaj dosti časa«.

Bilo mu je osem let, ko se je mati znova poročila. Iz Šetarove so se preselili v Voličino, na precej veliko kmetijo, kjer se je moralo delati brez tarnanja in ugovarjanja. Trdo, kot so bili trdi časi.

Potem se je poročil in z ženo sta kupila manjše posestvo, kjer sta živela do okupacije. Edo je odšel v partizane, ko se je vrnil, je naredil srednjo kmetijsko šolo, v Beogradu pa višjo partijsko šolo Djuro Djaković.

Ko so začeli ustanavljati delovne zadruge, sta z ženo zemljo podarila zadrugi. Kmalu so se na njej pojavili obsejni nasadi jablan, breskev in jagod, Zorko pa je bil tistikrat predsednik okrajne zadrugne zveze. Dvakrat zapored so ga izvolili za predsednika lenarške občine, devet let je stal na čelu socialistične zveze. Tako je krmaril skozi čas, skozi neurja težkih dni, ujme razvoja in pomanjkanja v večno revni lenarški občini, ki se še danes komajda preriva skozi težave najmanj razvite občine v Sloveniji.

Pri občini je zadolžen za komunalne probleme, predsednik skupnosti za komunalno in cestno dejavnost je, pa še predsednik borčevske organizacije.

»Komunalno menim odložiti, dve funkciji sta preveč,« ne zmore napora Edo Zorko.

Nekdanji lenarški župan je že zelo zgodaj dobil prve stike s partizani. V Selcih, pri Nartinu Čehu, se je 1942. leta povezal s Ptujsko četo, Laskovo, in poslej so se tam zbirali, dokler avgusta istega leta niso čete razbili.

»Z Nikom Rojsom sva se že 1941. leta pogovarjala, pa z Muršakom, kako bi prišli v partizane.«

Poslej je sodeloval z Rojsom, Zalaznikom in Muršakom ter še nekaterimi drugimi, vse dokler predzadnje leto vojne ni odšel k partiza-

nom še sam. Ko so začeli ustanavljati manjše okraje, so ga poslali za sekretarja okraja Jarenina, kjer je bil do konca novembra 1944. Po reorganizaciji je prišel domov in so 28. novembra 1944 ustanovili okrajni komite KPS Lenart ter okrajni odbor OF, je bil izvoljen v obe telesi. Vojna se je bližala koncu, ko so ga izvolili za sekretarja KPS lenarškega okrožja.

Lenart se je za vselej vsi-dral v tega visokega, tršatega, morda nekoliko suhega človeka, ki ne pozna miru. Desetletja so ga živo pritegovali problemi slovenjgoriškega človeka, nekdanjega viničarja, revne pare, ki mu tudi današnji čas ne reže velikega kosa kruha.

»Menili smo, da se bomo le nekako izvlekli iz tega. Žal se zadnje čase veliko govori, a le malo naredi. Delovne organizacije, ki naj bi skupaj z nami reševale nerazvitost, niso stimulirane, da bi gradi-

stabilizaciji, neugodnih gospodarskih tokovih, bogokletno. Ni še tako dolgo, ko mi je pomemben slovenski človek dejal, da je že sit teh manjrazvitih in njihovega stokanja. Mislite, da mi nisimo siti? Morda še bolj kot vi. Mi to pezo nosimo, vi o njej samo poslušate. Meni se zdi, da je solidarnost do nas, volja do policentričnega razvoja naše domovine, še vedno preskromno razvita v naši zavesti.«

To je podobno kot z odgovornostjo, pravi Zorko. V razpravah se načelno vsi opredelimo zanjo, v konkretnih primerih zvodeni.

»Vsi iščemo nekakšne luknje v zakonih, v ravnanju in pozabljamo, da je treba stvari reševati preko delegatskega sistema in ne mimo njega. To nas tepe. Postajamo številke, brezosebni.«

Zorko se v življenju nikoli ni ničesar bal. Najmanj delati. Skočiti od papirja h kladi-

Edo Zorko

le pri nas. Kmetijstvo vseh problemov na more rešiti. Ne razumem: gradimo tovarne v velikih mestih, kjer ni delavcev, naši ljudje pa se vozijo, odhajajo v tujino in le redkim, ki se vrnejo, lahko zagotovimo delo, odrežemo kos kruha.

Rad bi videl – in slišal – da bi tudi na kongresu slovenskih komunistov rekli kakšno besedo o manj razvitih. Ni res, da bi bilo to sedaj, v

vu ali žagi, varilnemu aparatu, ni bila zanj nikakršna umetnost, težava, prej bi človek dejal, da ga je motilo, če je tičal v fraku.

Ni še tako dolgo, ko je sam, s svojimi kar nič močnimi rokami, napeljal v hišo centralno kurjavo in zvaril, kar je bilo treba. Če le mora, skoči k sinu, ki gradi hišo. Ne na klepet...

Milenko Strašek